EN VANDRING I NORGE

Av Viktor Rydberg ------------ SÄLLSKAPET BOKVÄNNERNA 1953

En vandring i Norge är Sällskapet Bokvännernas åttonde bokgåva, utsänd till medlemmarna julen 1953. Texten är satt med 10 p. garamond på 13 p. kägel. Klichéerna efter författarens blyertsteckningar är utförda av Dagens Nyheters klichéanstalt. Typografi och omslag av *Willy Stillert.* AB Svanbäck & Nymans Boktryckeri i Stockholm tryckte boken i 4.300 exemplar på 100 g gravyr- papper från Finbruken.

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta är den första upplagan i bokform av Rydbergs reseminnen från Norge. De publicerades först som följetong i Göteborgs Nyare Handels- och Sjöfartstidning mellan den 21 augusti och den 27 november 1858. Boken scannades från original i maj 2013 av Bert H.

NÅGRA TIMMARS RESA med en snabb ångare förflyttar dig från Sveriges andra stad till Norges första. Antag, att du under väntan på den utkorade ångbåten tillbragt din natt på Göteborgs skeppsbro, exempelvis med att vandra av och an, betrakta stjärnorna, utbyta några ord med andra väntande människor och gäspa; antag detta, och du måste medgiva, att det förlåtligaste, du kan göra, när du slutligen trampar de efterlängtade däcksplankorna, är att uppsöka ett sovställe, utsträcka dig på detsamma och somna.

Emellertid lägger ångaren ut från skeppsbron, där han dröjde nätt och jämnt den tid, han behövde, för att intaga »lastgods och passagerare». Han ilar med snabb fart förbi de omorgnade skären och är snart ånyo kringsvärmad av Kattegatts vågor, medan du, djärve äventyrare, slumrar.

Ditt hemlands kust sjunker i vågen, och morgonrodnaden, som nu tändes, sprider ett blekt rosenskimmer över Vinga klippa, gränsstenen mellan ditt fosterland och den stora all-männingen Havet. Men du ser det icke. Du sover, och när du vaknar, ilar ångaren in i Kristianiafjorden.

Så hände det mig. Det är rätt lättsinnigt och känslolöst, skulle din faster säga, att taga ett sådant farväl av fosterlandet — men vad är en resa till Norge? Ja, vad är en resa till Amerika, till Australien, till Japan i våra dagar? Ångkraften mördar avstånden, lagarnas anseende och människornas stigande anständighet hava platt fördärvat sjöröveriet; våra kartverk övertyga oss, att jorden icke mer har någon obekant kust för den flyende sagans under. Vad vill mandå begära? Vår planet börjar bli för trång för sublima känslor hos en resande.

Vi se då Norge framför oss, och det är ju bra, ty Norge är vår resas mål.

Den första anblicken av kusten motsvarar icke vår förväntan. Han synes oss låg, mörk, enformig, liksom danad efter linjal. Men då vi komma närmare, utbreder sig den mörka sträckan till yppigt skogbeklädda, i många uddar utskjutande höjder, vilkas ytterlinjer teckna sig i mjuka vågor mot himlen.

Förrän vi inlöpa i den egentliga fjorden, besöka vi en vik, som öppnar sig i dess västra avrundning mot havet. Den spärras av nakna skär, vilkas ogästvänliga utseende icke minskas av den gamla gråstensbyggnaden Fredriksvärn och dess i grannskapet utplanterade batterier. På ömse sidor skvalpa de solförgyllda böljorna mot klippor av grågul färg. Över dessa hopa sig kullar och berg, som, höljda i mantlar av skiftande grönt, skåda över varandras skuldror ned i viken. Stundom tillåta deras stigande och sjunkande linjer, att blicken får intränga i någon högt belägen däld med saftiga ängar och enstaka gårdar.

Framför oss smyckas vikens innersta rundning utav en halvcirkel av röda tak, som amfiteatraliskt uppstiga från

vattenbrynet uppåt bergsluttningen. Dessa tak med ty åtföljande anspråkslösa, men snygga trähus, utgöra staden Laur-vig.

Medan vi nalkas den, har ett moln av misstänkt utseende kommit mitt över oss. Vattnet mörknar, skären mörkna, barrskogarna däruppe på bergsluttningarna svartna. En hagelskur smattrar plötsligt mot däcket. Men framför oss, över tavlans bakgrund, över den lilla staden och de lövdungar, i vilka den inbäddat sig, gjuter sig det mildaste solsken, ochen flik av himlen, klar och ren, som det skönaste blå barna-öga, sänker sig ned i ett mellan bergen öppnat, trångt och djupt perspektiv, vars avlägsna fjärran låter en fjälltopp skymta, badande i gulblek dimma.

Denna tavla med dess dagrar och skuggor påminde mig om ett stycke av Gude.

Sedan vår ångare avlämnat några passagerare till staden och i utbyte emottagit andra, vilket allt skedde medelst små båtar, i brist på tjänlig landningsbrygga; vände vi om, lämnade viken, som på kusten kallas Farisvand, och styrde in i den egentliga fjorden.

Denna har till en början en ansenlig bredd. Vattenrymden, en trogen spegel för himlens skiftande lynne, låg mörk och dyster för våra ögon. Himlen var betäckt av moln, som här och där, likt mörka väggar, nedstupade i fjorden. Där föll regn i strida strömmar. Vi sågo ett fartyg genombryta en sådan magisk vägg. Det var liksom om en del av det upplysta molnet småningom samlat sig i fasta former och antagit gestalten av ett skepp med utbredda segel. En ensam solstråle, som genombröt skyarna, lät segelmassan plötsligt framträda i klar vithet och bestämda gränser mot den mörka bakgrunden. Bakom oss hade vi ett annat skådespel. Här lekte Morgana sin nyckfulla lek. Öar och strandpartier svävade, apotheoserade, i rymden. Ett ovant öga skulle knappt kunnat urskilja dem från de långsträckta moln, som lågo över synranden, om icke en skogsdunge, eller en ensam gran, kämpande med blåsten, förrått, att de tillhörde jorden och havet.

Fjorden har en mycket föränderlig bredd, är beströdd med större och mindre öar och infattad i än högre, än lägre berg, till större delen rikt skogbeväxta. Vid deras fot ligga här och där små städer, alla av starkt syskontycke med var-andra: snygga trähus, grupperade kring en liten kyrka, vars torn någon gång, vad höjden beträffar, fått en lycklig medtävlare i en profan fabrikskorsten; timmerhögar närmast stranden; en kaj arm, konstlöst byggd av gråstenar, bakom vilken ett par jakter funnit tillflykt, samt slutligen en land-stigningsbrygga, som vår ångare vanligen icke kan begagna till följe av det obetydliga djupet.

Himlen klarnade, då vi hunnit högre upp i fjorden, och vi fingo således även vid solsken betrakta dess växlande behag. Mot kvällen lade sig dimma över nejden och berövade oss anblicken av den vackra tavla, som Kristiania erbjuder från sjösidan. Knappt skymtade genom misten det grå torn, som reser sig över Agershus fästning, förrän ångaren lade till vid »Toldboden».

Vänta nu icke en noggrann och utförlig beskrivning över Norges huvudstad. Jag vistades där endast trenne dagar. Min håg stod till landsbygden, fjällen och dalarna, och så hastigt omständigheterna tilläto det, lämnade jag Kristiania bakom mig, i sällskap med några vänner, vilka, liksom jag, ville njuta den kropps- och själsstyrkande poesi, som ligger i en vandring till fots genom sköna, förut osedda nejder.

Men nu till Toldboden. Det var där vi stannade. Knappt landstigna hörde vi omkring oss en stimmande massa ropa Victoria! Att detta festliga emottagande gällde våra personer, därom kunde vi icke misstaga oss, ty människorna trängdes, ja slogos med varandra, för att komma oss nära. Dock misstänkte jag genast, att det snarare var våra kappsäckar, än vi själva, som hade att tillskriva sig äran av en sådan, jag må väl tillägga, besvärande och närgången hänförelse. Tio händer fattade på en gång i mitt resetyg; det rycktes ifrån mig; ett obestämt antal sjåare kämpade därom, såsom Trojaner och Argiver stredo om Patroklos’ lik; det gick urhand och i hand, och den siste erövvraren var knappt säker om sitt byte, förrän tio händer ånyo gjorde det honom stridigt. Den kritiska ställningen fordrade beslutsamhet. Jag bröt in i hopen, satte mig åter i besittning av min Patroklos och avhögg tvistefrågan därmed, att jag lyfte honom på min egen rygg. Därefter begåvo vi oss icke till hotel Victoria, som de jublande ropen anbefallt oss, utan till ett måhända anspråkslösare, men icke desto mindre rätt gott härbärge.

Kort därefter befann jag mig i ett rum med goda, gammaldags möbler, järnkamin, oljemålat golv och tak med fria sparrar. Jag nämner detta, emedan de flesta rum, jag sedermera såg på landsbygden i Norge, hade ungefär samma utseende. Järnkaminen är i Norge lika allmän, som kakelugnen är sällsynt. I hus av en viss ålder finner man stundom bjälkarna i boningsrummens tak prydligt dekorerade. Detta i förening med de i mörk färgton målade golven giva rummen en egen prägel, vida skild från karaktären hos våra boningsrum med deras panelade tak och vita golv.

Följande dag, innan vi företogo något annat, ville vi förskaffa oss en överblick av staden. Svårigheten i detta hänseende ligger endast i valet, då man icke hinner njuta av alla de sköna och växlande utsikter, som nejden erbjuder. Väljer man sin ståndpunkt på någon av de björkbeskuggade holmar, som spegla sig i fjorden, eller väljer man den på det allvarsamma furubeklädda Egeberg öster ut eller på tinnarna av det koketta, kvasigötiska kungliga lustslottet Oskars-hall väster ut från staden, eller vid Goustad, det ryktbara, förträffligt inrättade dårhuset, beläget i bakgrunden av Kristiania-tavlan, överallt blir vandrarens möda rikligt belönad. Nejdens karaktär förenar sydländsk yppighet med ett lätt drag av nordisk strävhet. Norge stannar här, blickar trängtande över havet och tänker en hesperisk tanke. I söderutbreder sig fjorden, mot vars öar stränderna utskjuta långa, skogbeklädda uddar, så att på ett ställe ögat kan räkna trenne vikar perpektiviskt över varandra. I öster och väster höga åsar med väldiga barrskogar, som, i det de draga sig tillsammans mot tavlans bakgrund, sänka sig och bilda liksom en väg till landets inre.

Fjorden skär in i stranden med tvenne vikar, Björvigen och Pipervigsbugten. De skiljas av en lång, skarp bergudde, som trotsat vågornas inkräktningsförsök. På denna udde reser sig Agershus fästning, med torn och vallar, ålderdomlig, dyster, högtidlig; i njutningen av nejdens flyktiga sommarskönhet blandande en tanke på forna dagar, på historiska minnen; vilande på sin plats, för att i den bullrande, livliga verksamhet för dagen, vilken råder i Björvigen med dess skepp och varv, dess Toldbod och upplagsbryggor, inblanda ett drag av det varaktiga och kontinuerliga. Bakom detta ärevördiga, om än icke fruktansvärda fäste, utbreder sig staden, och utsänder från sin bål långa armar i den kringliggande landsbygden, otålig att erövra densamma åt sitt växande område. På färden över dess husmassor dröjer blicken vid »Vår Frelsers Kirkes» bisarra torn, vid »Trefaldighedskirkens» österländska kupol och vid dess grannes, det katolska kapellets götiska, högtsträvande spira, tills den stannar på en i solskenet glänsande, långsträckt byggning med jonisk prostyl, belägen på en kulle i väster och därifrån behärskande staden, fästningen och fjorden. Denna byggning är det kungliga slottet.

Skådar man längre mot väster, över Pipervigen, som å ena sidan vemodigt skvalpar mot fästningsvallen, å den andra smyger intill romantiskt sköna stränder, så mötes blicken av observatoriets torn och talrika villor, strödda som ädelstenar i den saftiga grönskan. Som den förnämsta av dessa villorkan man anse det lilla lustslottet Oskarshall, som trappfor-migt uppstiger på en sluttning, prydd med lövdungar.

Vill blicken sväva ännu längre — och varför skulle den icke vilja det, då allt vad han möter är skapat att förnöja honom? — så hämmas plötsligt hans flykt av Frogneråsens dunkelgröna massor. Här må han då vila — på toppen av någon bland dessa furor, som teckna sig mot himlen, eller kanske hellre på den lilla ljusa fläcken mitt i skogen, där en säterhydda lär gömma sig, enligt vad det berättas oss av våra norska följeslagare — angenäma och artiga ciceroner. Men när han vilat ut på denna plats, där hans herre och ägare så gärna ville drömma sig en liten, liten värld, full av skogens, ensamhetens och det ofördärvade naturlivets poesi — och när han slutligen återvänt till sin utgångspunkt, så finner han under sig, just vid foten av Egeberg, det gamla Oslo eller rättare den plats, där denna stad en gång var, ty numera består »Gamlebyen» av några oansenliga hus, strödda kring en oansenlig kyrka, och intet torn i ruiner, ingen brusten valvbåge förkunnar dess forna betydelse.

*

□ EFTER ATT HAVA FÅTT EN ÖVERBLICK av Kristiania och dess omgivningar, må vi nu stiga ned och göra en vandring genom dess gator. Breda, renliga och väl sten-lagda, inbjuda de till ett närmare studium av de enskilda dragen i stadens anlete.

Vi se genast, att Kristiania är en tämligen ny stad, som fört ett anspråkslöst liv intill senaste tider, och att det

folk, som kallar den sin huvudstad, ingalunda har överflöd på stora historiska minnen. Inga minnesstoder smycka dess offentliga platser; ingen gammal byggnad, utom fästningen, talar om hädangångna århundraden. Den mest förtrollandemånskensnatt och den livligaste inbillningskraft i förening skola icke kunna framkalla några historiska gestalter och uppträden på dessa gator. Av byggnader från stadens första dagar (Kristiania grundlädes år 1624 och är således några år yngre än Göteborg) återstå endast två eller tre, oansenliga, men icke utan en pittoresk anstrykning. De flesta husen äro uppförda av trä och likna våra småstäders i en viss hemtrevlig prägel, liksom i en naiv kärlek för bjärt färgläggning och okunnighet om allt som kan kallas stil. Ett och annat bland de äldsta äger syskontycke med blockhusen i Amerikas urskogar.

Men detta är Kristiania före 1815, det Kristiania, som är dömt att försvinna och giva rum för huvudstaden i ett självständigt rike. Redan resa sig betydliga massor av höga palatslika stenhus i allra modernaste stil. Det tvära avbrottet mellan dem och deras anspråkslösa grannar påminner om det stora skiftet i Norges historia: det oförutsedda och liksom av händelsernas gång improviserade, men icke förty på djupet förberedda skiftet, då Norge från en enväldigt styrd, ofta misshandlad, alltid missvårdad vasallstat på en gång förvandlades till ett självständigt rike med den friaste statsförfattning. Ny ande, nytt liv, nya förhoppningar hava sedan dess vaknat, och de uttala sig icke blott i folkprägeln, utan i själva stenmassorna, som resa sig i de bortröjda trähusens ställe. De nya offentliga byggnaderna äro i allmänhet uppförda på ett sätt, värdigt deras bestämmelse. Jag nämnde, att det kungliga slottet är byggt på en kulle i västra delen av staden. Vid dess fot har det nya Kristiania företrädesvis valt sin plats; där finner man ett stycke av en stor huvudstad. »Carl Johans Gade», som i hela sin längd behärskas av slottets prostyl, stiger längs en rad av palats upp emot slotts-kullens höjd. Gatans andra sida bildas av »Studenterlunden»,och mitt emot denna skuggrika park höja sig de ståtliga universitetsbyggnaderna.

Denna del av staden med det tysta slottet, som under en stor del av året står öde, med studentlunden och de åt Mu-sernas stilla dyrkan invigda templen, har en grandiosare och mera kontemplativ prägel än kvarteren där nedanför, där hamnen, järnbanestationen, basaren och salutorget samla rörelsen och folkvimlet. Vandra vi härifrån söderut till den del av staden, som är byggd på udden mellan Pipervigbugten och Björvigen, så befinna vi oss åter i en ny omgivning, ty här reser sig fästningen, här äro militära verkstäder, exercis-och ridskolor; vi passera förbi skiltvakter, samt möta truppavdelningar av olika vapen och i varjehanda uniformer. Här har med ett ord den norska krigsguden sitt högkvarter.

Vi komma just i en stund, då brödutdelning äger rum till fästningsgarnisonen. Manskapet består av välfödda, i allmänhet starkt byggda karlar av medelmåttig längd. Sådana högväxta gestalter, som fylla de svenska indelta rege-menternas leder, höra till undantagen. Kommissbröden, som karlarna med belåten uppsyn stoppa under armen, kunna däremot fullt ut mäta sig i längd med de svenska ankarstockarna, och av deras utseende dömer jag, att kritiken rätt-visligen icke kan göra någon anmärkning emot dem, helst om kritiken är hungrig. Anblicken av dessa kommissbröd uppkallade hos mig ett minne av något, som jag icke länge sedan såg på Backa Mo. Enligt vad läsaren torde känna, är Backa Mo Bohusläns regementes och bevärings övningsfält; och eftersom jag nu är inne på kapitlet om kommissbröd och ankarstockar, så må jag få förtälja min syn på Backa Mo, ty den rör just sådana födoämnen, eller rättare: den rör alldeles icke några födoämnen, utan endast förhistoriska vålnader av sådana.Jag såg en beväringsyngling stå post på en avlägsen del av mon. Den unge krigaren bevakade en pyramid, som jag i början trodde bestå av kanonkulor. Vid närmare efterseende fann jag dock, att det var stenar, och vid ännu närmare, omsorgsfull granskning fann jag, att dessa stenar voro bröd — kommissbröd. Deras grundfärg var svart, och över den svarta ytan drogo sig gröngula mögelstrimmor, som, betraktade ur ren teoretisk-pittoresk synpunkt utan praktiska bitankar, togo sig rätt prydligt ut. Osäker, om icke en ytterligare, ännu noggrannare granskning skulle förvandla dessa bröd till ännu något annat, beslöt jag att hos beväringskarlen söka bekräftelse på mina ögons osäkra vittnesbörd. — »Vad är detta?» frågade jag. — »Det skall väl vara bröd», svarade beväringskarlen. — »Men vem har tänder att äta sådant bröd?» frågade jag med en nyfiken blick mellan den unge Bohuslänningens läppar. — »Det vet jag inte», svarade han, i det han med gevärskolven rörde i brödhögen. — »Och detta bröd skall spisas av beväringen?» frågade jag ytterligare. — »Di får åtminstone försöka», svarade gossen med ett grin, som visade en vanlig mänsklig tandrad, icke ämnad att mala kiselsten; »men», tilläde han,

»kan nu herrn säga mej, varför jag skall vakta här, ty inte springer någon tjuv bort med det där?»

Jag blev honom svaret skyldig; men jag undrade och undrar ännu, om det verkligen är sådant bröd, som Kongl. Maj:t och Kronan består sitt manskap, eller om kommissariatet å Backa Mo på egen hand roar sig med vetenskapliga experiment beträffande styrkan hos den indogermaniska rasens käkar.

Anhållande om ursäkt för detta sidosprång i min berättelse, begagnar jag mig nu av fästningens grannskap, för att som hastigast besöka densamma. Vi vandra på en bro övervallgraven, passera utan hinder förbi skiltvakten i fästningsporten och göra ett slag omkring de gräsbevuxna vallarna, från vilka en fängslande utsikt öppnar sig åt alla sidor över staden och fjorden. Martissönerna, som här hava sin varelse, äro angelägna att visa oss rustkammaren, som innehåller åtskilliga kuriösa saker, men framför allt några på vallarna uppställda präktiga kanoner, konstverk i sitt slag, med relief -bilder föreställande kämpande barbarer. En sägen, som nämnde Martissöner icke förgäta att förtälja oss är, att dessa kanoner blivit av Svenskarna erövrade »någonstädes i Tyskland» (under trettioåriga kriget?) och sedan åter förlorade

1 någon skärmytsling på norska gränsen. De bära följande latinska inskrift: Augustus elector Saxonice Adolpho Holsatice duci ob prcestitam contra Bannitos opem dedit anno 1570.

Fästningsvallarna utgöra en av stadsborna mycket omtyckt promenad. Medan vi äro däruppe, se vi en mängd skolgossar tumla där. De äro delade i tvenne partier och leka krig. Den ena hären stormar vallen under hurrarop; den andra försvarar positionen. Såsom gammal pojke roar det mig att fråga, vilka de stridande härarna äro, och en av kämparna upplyser mig därom under en paus i drabbningen. De lekte Norrmän och Svenskar, dessa unga Skandinaver, liksom våra gossar pläga leka Svenskar och Ryssar.

Inom fästningsvallen äro »Straffanstaltens» dystra byggnader belägna. Slavarna, så kallas deras olyckliga innevånare, uppgå till ett antal av 3- till 400. Vi se en del av denna bedrövliga skara sysselsatt med arbete i fria luften. Några bland fångarna äro tungt järn belastade; somliga bära halsringar, andra armboja och fotblack, förenade med en grov kedja. I trots av dessa hinder röra de sig med en säkerhet, som endast vanan kan förläna, uppför och utför lutande plankor, på vilka de bära sten till en byggnad, som håller

2 17på att uppföras. Några av fångarna äro skickliga stenhuggare: de för samhället döda göra gravvårdar för de från livet avsomnade. Prov på deras konstfärdighet äro att bese i grannskapet av arbetsplatsen. Jag betvivlar icke, att herr George C ombe, vid en undersökning av dessa människors huvudknölar skulle finna bekräftande vittnesbörd om sin läras sanning, (ty quid non sibi jingunt amantes?), men att i deras anletsdrag läsa den förtappelse, under vilken de äro hemfallna, det tror jag i de flesta fall vara omöjligt. Flertalet av de fångar, jag såg, hade ett godlynt, öppet, men lidande utseende; det förekom mig, som om yttre skickelser snarare än en inre beskaffenhet hade ifört dem deras kedjor.

Varje sfär av livet har sina storheter, och »Straffanstaltens» årsböcker sakna icke sina heroer. Sådana voro Gjest Bardsen och den icke länge sedan avlidne Ole Höjland. Den lediga platsen efter dessa bortgångna storheter innehaves nu av en Gunnar Iversen, om vars oerhörda kroppsstyrka samt utomordentliga fintlighet i att uppgöra, ihärdighet uti att fullfölja och lycka i att verkställa rymningsplaner, kring-löpa sagolika berättelser. Jag är övertygad, att dessa namn, Gjest Bardsen, Ole Höjland, Gunnar Iver sen, äro för folket vida mer bekanta, än dess storheters på politikens, vetenskapens och litteraturens område. De äro, liksom Robin Hood, ett slags nationshj ältar. Detsamma var förhållandet med Lasse Maja i Sverige. Dennes, liksom Ole Höjlands, levnadsbeskrivning har gjort furore hos allmänheten, och det är icke blott den råa massan, som med begärlighet griper efter dylik lektyr; den bildade klassen gör det även, icke för det psykologiska intresse, den möjligen äger, utan just för äventyrens skull. Företeelsen är ganska naturlig. Utan hänseende till gärningarnas moraliska halt är och förblir detett i sin väg storartat skådespel av spännande intresse att se en ensam människa, utan annat bistånd, än det som hon kan påräkna hos sig själv, kämpa med samhället om sin tillvaro och frihet; att se henne, omgiven av snaror och förföljare, utveckla till sitt självförsvar de nödiga egenskaper, som slumrat i hennes väsen: slugheten, djärvheten, tålamodet, försakelseförmågan, och utveckla dem till en grad, som fyller människorna med förvåning. Detta är en alldeles egen, i det ordnade samhället sällan förekommande utbildning av denna natur, som är så rik

på olika anlag, så mäktig av olika riktningar; och såsom sådan förfelar hon icke att väcka beundran och deltagande.

Kristiania äger även ett cellfängelse. Det är en vacker byggnad, uppförd i en lätt och behaglig stil. Man har klandrat denna stil, använd för egen byggnad med sådant ändamål. Skalet låter icke sluta till kärnans beskaffenhet; formen svarar ej till idén, ytan icke till det inre. Men bör man då i arkitekturen någonsin försöka symbolisera brottet, samvetskvalen, ensamhetens plåga för en ande, som vill fly sig själv? Skönt bleve detta icke, men arkitekturen bör väl sträva till skönhet i alla sina riktningar. Hellre än att i valet av denna stil, som jag även i Sverige funnit använd på fängelser, se byggmästarens oförmåga eller missuppfattning av sin uppgift, vill jag betrakta det såsom utgånget ur tidens kristliga uppfattning av samhällets förhållande till sina förlorade barn; och jag påminner mig ovillkorligt, vid åsynen av en sådan byggnad, vars ändamål är så vackert, om än det aldrig blir förverkligat, de orden: »Glädjens med mig, ty denne min son var död och har fått liv igen, han var borttappad och är återfunnen.»

* □ AV KRISTIANIAS FYRA KYRKOR äro de bägge nyligen uppförda, Trefaldighetskyrkan och Katolska Kapellet, i arkitektoniskt hänseende de förnämsta. Här, såsom överallt i våra dagar, finner man, att den antikiserande kyrko-stil, som i slutet av det förra och början av det innevarande århundradet tyckes hava uppnått sin höjdpunkt av nykterhet, prosa och känslotomhet, fått giva vika för en ny riktning, som vill förmäla den götiska stilens höga allvar och djupa innerlighet med den klarhet och åskådlighet, som nutidens ande fordrar. Vi äro utöver både skolastiken och encyklo-pedien. Vi sträva att försona tro och vetande, dock icke genom en vapenvila, som binder bägges fria verksamhet. Det är detta strävande, som giver sig tillkänna även i den riktning, vilken tidens kyrkliga arkitektur har tagit.

Vad nu särskilt det katolska kapellet i Kristiania beträffar, vare det långt ifrån mig att tillämpa mina betraktelser på detta. Det står där, som om det uppväxt ur fjortonde århundradets grund, och tyckes predika, att den heliga stolen ingenting lärt och ingenting glömt. Det står där också tämligen främmande i sin omgivning och letar ännu efter en församling. För sin tillvaro lär det huvudsakligen hava att tacka H. M. drottningens frikostighet. Jag hörde i Kristiania åtskilliga personer uttala sitt missnöje med detta nit. Mig förekommer det aktningsvärt, såsom härflutet ur from övertygelse och verksamt i ett tillåtligt medel.

Vi bevistade en gudstjänst i katolska kapellet. Åhörarna voro få, till större delen kvinnor. Också gällde den predikan, som bestods dem, kvinnans förhållande till mannen. Detta förhållande, menade talaren, är den ovillkorliga lydnadens, och han citerade Syrach och andra hedersmänner från Gamla Testamentets dagar för sitt påståendes riktighet. Man finner, att mannen hade bevarat sin själ obesmittad av miss Mar-tineaus och hr Borgs läror. Talaren gjorde pinsamma uppehåll mellan sävligt framförda, andefattiga meningar. Förmodligen var han icke fullt mäktig norska språket.

Den katolska propagandan är i våra dagar livligare än den varit på ett århundrade. Den glömmer naturligtvis icke Norge; den gör tvärtom stora ansträngningar, för att återföra våra bröder i famnen på den kyrka, som ärvt St. Petri nycklar. Ett av de märkligaste försöken var det, som för ett par år sedan gjordes med en fast mission eller papistisk koloni uppe i Finnmarken. Till ledare av företaget valdes en hr Etienne Dzwonkowski, föregiven polsk flykting, som levat en tid i Kristiania såsom bokhandlare och utgivare av en illustrerad tidskrift. Herr Dzwonkoivski inköpte en gård, belägen vid Altenfjord under 70:de breddgraden och flyttade ditupp med två unga Fransmän, tvenne likaledes tämligen späda Bajrare och en ung Irländare, som i Paris blivit värvad för Jesuiter-orden. Härifrån skulle nu omvändelseverket bedrivas bland Qväner och Lappar. Den papistiska tidningen Univers meddelade tid efter annan lysande skildringar över missionens framgång, och man väntade ingenting mindre än att hela befolkningen i dessa avlägsna ängder inom kort skulle knäböja för den tredubbla tiaran. Också voro både tid och ställe väl valda, ty kort förut hade religiösa rörelser av betydligare styrka blivit försporda i Finnmarken och framför allt i dess huvudort, Tromsö. Utgången blev dock en helt annan, än den man hoppats eller fruktat. Jag vet icke, om företaget strandade mot befolkningens protestantiska minne, mot ekonomiska förvecklingar eller bägge dessa klippor i förening. Nog av: en vacker dag hade hr Dzwonkoivski

försvunnit och missionen upplöstes. Propagandans vinst var, jag tror knappast, en eller två proselyter; dess förlust är obekant.I Kristiania tilldrog sig för någon tid sedan en händelse, som väckte stort uppseende. Någon hade upptäckt, att lärarinnan i en flickskola, en fru Solas, sökte inplanta romerska lärobegrepp hos sina elever. Nu kunde detta fel förskriva sig från okunnighet i vår lutherska dogmatik, en okunnighet, som är tämligen förlåtlig hos ett fruntimmer, då många gamla kaplaner söndagligen begå svaghetssynder i samma väg; men man upptäckte tillika, att fru Solås / hemlighet hade övergått till katolska läran. Detta förvärrade saken och minskade icke den ofördelaktiga tanke, protestanterna i allmänhet hysa om romerska propagandans moral.

För närvarande äger katolicismen inga lysande utsikter i Norge. Dess erövrings försök hava tills vidare verkat mer gott än ont, ty de hava väckt en gnista liv i den dåsiga statskyrkan.

Men lämnom kyrkolärornas strider. De föras på en grund, som sviktar under dem alla. Hade icke den ena eller den andra större politiska sympatier att påräkna; vore icke den ena fördragsam med, den andra fientlig emot tankens frihet, så skulle deras strider bliva i det närmaste likgiltiga för den bildade världen, som ej mer av dem, utan av den strikta vetenskapen väntar lösningen av mänsklighetens fundamentalfrågor.

Norge äger sedan år 1811 ett eget universitet i Kristiania, grundlagt av konung Fredrik VI. Det var den vackra avskedsgåva, Danmark skänkte Norge, kort före upplösningen av deras förening. Man bör dock tillägga, att gåvan var så gott som avtvungen genom de norska fosterlandsvännernas outtröttliga böner. Förut måste de norska ynglingar, som ägnade sig åt studier, besöka Köpenhamns universitet. Det inflytande, som det danska elementet härigenom vann i Norge, låter icke mäta sig. Nog av: det språk, som dennorska litteraturen och den bildade delen av befolkningen talar, är ännu i denna stund det danska. Olikheterna äro få, oväsentliga och hava delvis tillkommit efter år 1815; endast det norska uttalet har bibehållit sig, och detta så, att ett svenskt öra förstår Norrmannen vida lättare än Dansken. Om det icke finnes ett norskt språk, så finnes en norsk språkfråga, och denna erbjuder ganska märkliga egenheter. Den unga självständigheten och de livskrafter, denna ingjutit i folket, har skapat en nationalitetskänsla, så frisk och kraftig som någonsin en ungdomlig känsla kan vara. Nåväl, denna känsla förlikar sig icke med att nödgas uttrycka sig på ett tungomål, som ursprungligen icke är nationalitetens eget. Mången Norrman tröstar sig väl med den inbillning, att han verkligen talar ett eget norskt språk; andra däremot erkänna, att de tala danska och göra det med harm. Om ett självständigt allmänt-norskt eller »högnorskt» språk någonsin funnits bredvid och över landskapsdialekterna är en fråga av mindre vikt; har ett sådant icke funnits, så skall det nu likväl göras, ty den unga nationaliteten vill tala med egen tunga. Dess målsmän inom litteraturen ådagalägga i denna riktning en iver och otålighet, som icke vill vänta, vad tiden och naturen härvidlag kunna uträtta. Björnstjerne Björnson har i sin omtyckta, även i Sverige kända berättelse Synnöve Solbakken, också redan kommit därhän med ett självgjort språk, att åtskilliga uttryck i hans novell kräver översättning för att kunna förstås av Danskarna och av Norrmännen själva. Sådant må synas befängt, men försöket bör i varje hänseende aktas, och jag tror, att det icke blir fruktlöst. De unga ivrarna kämpa icke contra natur am, fastän de gå huvudstupa till väga; de hava nationalitetens önskningar på sin sida, och de hämta ur friska, livgivande källor: ur landskapsdialekterna, ur folkets egen mun. Blir det ej ett eget språk avdetta strävande, så blir åtminstone det nuvarande riktat på ett sätt, som förtjänar anbefallas även hos oss.

Är det icke märkvärdigt, att vi behöva vända oss till allmogen, när vi vilja söka ett nationellt uttryck för en ny eller främmande sak? Då frågan gäller konkreta ting, är det icke reflexionen, utan den omedelbara åskådningen, som träffar spiken på huvudet. Däruti ligger förklaringen. Den studerade mannen sönderlägger den nya saken, för vilken ett ord sökes, i alla dess egenskaper och beståndsdelar; han ser på dess uppkomst och ändamål, och söker därefter ett uttryck, som kan försinnliga allt detta. Men detta försök blir otympligt, definitionsaktigt. Bonden endast betraktar saken och i samma stund har hans mun ett åskådliggörande uttryck för densamma.

Att praktiskt genomföra språkreformen, att göra den gällande i det dagliga talet blir naturligtvis den svåraste uppgiften. Här måste zeloterna med tålamod avvakta frukterna av de segrar, de kunna vinna på skri vspråkets område. Jag förutspår, att årtionden skola försvinna, innan t. ex. endast räkneorden femti, sexti o. s. v. (gemensamma för svenskan och för norska talspråket norr om Dowrefjell) hunnit utttränga de danska

halvtredsinstyve, tredsinstyve o. s. v. Jag erinrar mig särskilt dessa ord, emedan jag hörde en ung student tillrättavisa en kamrat, som begagnade dem. Man märker härav, att små försök göras, åtminstone hos den akademiska ungdomen, att praktiskt inleda reformen.

Om Norge under århundradenas lopp innehaft en självständig ställning, så är det otvivelaktigt, att en högnorska hade bildat sig, och att denna intagit en medlande ställning mellan svenskan och danskan, med större syskontycke av den förra än den senare. I åtskilliga norska dalar förstår man svenskan bättre än det norska skriftspråket, och jag villerinra mig, att Kristianiaposten för ungefär ett år sedan innehöll en av norska bönder från någon viss trakt gjord förfrågan, varför man hade översatt Fryxells historia eller Berlins naturlära på ett språk, som var dem mer svårläst än originalets. * □ SEDAN NÅGRA ÅR TILLBAKA har gymnastiken i Norge vunnit en anklang och utbredning, som där lova henne nationell betydelse. Per Henrik Lings landsmän hava icke äran av denna nya erövring åt den ädla konst, som han återupplivade efter tusenårig dvala, eller rättare nyskapade efter tusenårig död. Gymnastiken, sådan hon i Norge är och sådan hon äger en framtid därstädes, anlände dit från Tyskland vilket antydes av själva det i Norge acklimatiserade namnet Turnförening, som gymnastikföreningarna i Kristiania, Drammen, Throndhiem m. fl. bära. Om metoden är den nyaste och mest vetenskapliga lämnar jag därhän; troligen skola våra svenska gymnaster med skäl bestrida det. För mina profana ögon förekom det, som om den, åtminstone vad appareljen beträffar, förenat svenska element med de tyska. Men vad jag vet är, att sådan gymnastiken i Norge är, har den vunnit en i sanning förvånande rask framgång, och den lovar, som nämnt, att bliva vad den var hos de gamla Grekerna och mer och mer bliver hos Schweizarna och Tyskarna, nämligen en folkets tillhörighet, en den allmänna uppfostran genomträngande, styrkande och förädlande kraft. Här i Sverige, där så mycket är gjort för gymnastikens vetenskapliga grundläggning och utveckling, är däremot så föga uträttat för dess praktiska tillämpning, och har så föga sinne visat sig för dess nationalisering, att man med verkligt bekymmer ser sig om efter orsakerna till en erinra mig, att Kristianiaposten för ungefär ett år sedan innehöll en av norska bönder från någon viss trakt gjord förfrågan, varför man hade översatt Fryxells historia eller Berlins naturlära på ett språk, som var dem mer svårläst än originalets. * □ SEDAN NÅGRA ÅR TILLBAKA har gymnastiken i Norge vunnit en anklang och utbredning, som där lova henne nationell betydelse. Per Henrik Lings landsmän hava icke äran av denna nya erövring åt den ädla konst, som han återupplivade efter tusenårig dvala, eller rättare nyskapade efter tusenårig död. Gymnastiken, sådan hon i Norge är och sådan hon äger en framtid därstädes, anlände dit från Tyskland vilket antydes av själva det i Norge acklimatiserade namnet Turnförening, som gymnastikföreningarna i Kristiania, Drammen, Throndhiem m. fl. bära. Om metoden är den nyaste och mest vetenskapliga lämnar jag därhän; troligen skola våra svenska gymnaster med skäl bestrida det. För mina profana ögon förekom det, som om den, åtminstone vad appareljen beträffar, förenat svenska element med de tyska. Men vad jag vet är, att sådan gymnastiken i Norge är, har den vunnit en i sanning förvånande rask framgång, och den lovar, som nämnt, att bliva vad den var hos de gamla Grekerna och mer och mer bliver hos Schweizarna och Tyskarna, nämligen en folkets tillhörighet, en den allmänna uppfostran genomträngande, styrkande och förädlande kraft. Här i Sverige, där så mycket är gjort för gymnastikens vetenskapliga grundläggning och utveckling, är däremot så föga uträttat för dess praktiska tillämpning, och har så föga sinne visat sig för dess nationalisering, att man med verkligt bekymmer ser sig om efter orsakerna till enså bedrövlig företeelse. Sist av allt vill man väl finna dem i en förvekligad hug hos Sveriges ungdom, snarare i den gestalt av tråkig metodik, som gymnastiken här antagit och som den synes ävlas att bibehålla, för att vara så olik som möjligt det av henne föraktade, rent empiriska tyska Turn-väsendet. Detta senare uppträder med ett friskt, levnads-glättigt väsende (fri sch, from, frei und fr oh är dess valspråk) och det tröstar sig över sin mindre gedigna vetenskaplighet med det faktum, att det danar raska gossar, smidiga ynglingar och herkuliska män. Men det är av frukten, som den vanliga blicken dömer trädets beskaffenhet. Och stode än de präktigaste gymnasier på luftiga kolonnader uppresta i varje svensk stad, inbjudande var och en att inträda, så skall folket dock icke begagna dem, om det ej finner därstädes ett nöje, vars njutande bjuder det en ersättning för andra mindre ädla nöjen, varåt det nu överlämnar sig, emedan det icke äger andra. Att skjuta skulden på vår styrelse för gymnastikens ringa framgång härstädes, är visserligen bekvämt, men föga passande för män, som själva kunde och borde taga första steget till förverkligande av samhällsnyttiga idéer. Att likväl en god del rättvisa låge i en sådan beskyllning kan icke nekas,

när man betänker, att vår regering icke länge sedan sanktionerade en skolstadga, där gymnastiken är bortglömd.

Gymnastikföreningen i Kristiania, stiftades, om jag minnes rätt, år 1854 av sexton därstädes bosatta Tyskar, till större delen hantverkare. Så anspråkslös var dess början. Men saken blev genast med värme omfattad av en rask och lev-nadskraftig ungdom, och i spetsen för den ställde sig män med kraft i viljan och praktisk förmåga. Därför dröjde det icke länge, innan Kristianias »Turnförening» kunde bygga ett eget gymnastikhus, icke ett träskjul, utan en solid sten*byggnad, som lär kostat närmare 50.000 rdr rmt. Grundplåten till detta företag erhölls genom en gymnastikfest, som Turnarna anställde å Lindön, en av Kristianiaviken omfluten, av naturen danad amfiteater, från vars höjder 5.000 åskådare betraktade de unga männens idrotter. Nu räknar föreningen omkring 600 fullvuxna Turnare, tillhörande samhällets alla klasser: universitetslärare, studenter, köpmän, hantverkare o. s. v. Därtill kommer en stor del av Kristianias skolungdom. Icke heller damerna hava uteblivit. Snörlivets, planchettens och krinolinens trälinnor få åtminstone under några timmar i veckan utbyta dessa det smaklösa modets barbariska bojor mot blusen och vidbyxorna, i vilka de fritt kunna röra sina lemmar; och mången flicka, som finner hälsans rosor åter blomstra på sina kinder, har vunnit den erfarenhet, att gymnastiken är ett skönhetsmedel, med vilket intet annat kan mäta sig och helt visst det enda, som förtjänar detta namn.

Gymnastikföreningen i Kristiania är på följande sätt organiserad. Generalförsamlingen, det vill säga, föreningens alla medlemmar, väljer för varje halvår en styrelse, bestående av fem personer, samt dessutom, vid slutet av varje år, revisorer och suppleanter. Bestyrelsen väljer inom sig en förman, som kallar till styrelsesammankomster och leder diskussionen såväl i dessa som i generalförsamlingarna. Styrelsen upprättar och avlönar poster, som dock måste gillas av nästkommande generalförsamling; den anställer och avskedar de lönade för-rättningsmännen, för protokoll över förhandlingarna, leder föreningens penningväsen, har uppsikt över föreningens inventarium o. s. v., samt avlägger vid slutet av varje år skriftlig räkenskap inför generalförsamlingen.

En av styrelsens medlemmar är »överturnaren», som står i spetsen för »förturnarskapet». Denna viktiga korporationinom föreningen, vilken under vissa förekommande omständigheter bildar ett slags konselj åt styrelsen, äger att indela turnarna i avdelningar, övervakar ordningen under övningarna, och har för sådant ändamål att fordra ovillkorlig lydnad på övningsplatsen. Förturnarna leda de särskilda avdelningarnas övningar och föregå själva med exempel. Förtur-nare väljas av förturnarskapet självt i förening med gymnastikläraren eller »överturnaren».

Varje medlem, som fyllt aderton år, har röst- och förslagsrätt.

Oberäknat en lindrig inträdesavgift, är årsavgiften för varje medlem, 2 specier, som betalas kvartals- och förskottsvis.

Medelst klockringning givas signaler till uppställning, skiftning av apparater o. s. v. För varje avdelning äro de för dagen ifrågakommande övningarna i deras ordningsföljd förut bestämda och på särskilda tavlor eller plakat antecknade. Varje turnare skall, så snart övningarna slutat, ställa de av honom begagnade lösa redskapen på sin plats. Begagnandet av rockar och huvudbetäckning är under övningarna förbjudet; likaledes tobaksrökning. —

Gymnastiksalen har 7 fönsters längd, är ljus och luftig, samt försedd med åskådare- och musikläktare. Apparaterna syntes vara av bästa beskaffenhet. På väggarna hängde ordningsregler, tabeller över rörelserna och illustrerade beskrivningar på desamma. I gymnastikhuset finnes boningslägen-het för vaktmästare, rum för avklädningen, för direktions-sammankomsterna o. s. v. Allt bar prägeln av omtanke, soliditet och prydlighet.

Från Kristiania har gymnastikväsendet utbrett sig till de betydligare städerna i Norge. Även de mindre börja följa exemplet; så har t. ex. Storhammer, ett vid Mjösen beläget,ännu obetydligt, men i uppblomstring statt samhälle, sin turnförening.

Allt detta har skett utan ringaste understöd från statens sida. I Sverige äga vi sedan många år tillbaka ett med statsmedel underhållet gymnastiskt centralinstitut, från vilket åtskilliga skickliga lärare utgått, och staten anslår summor till uppförande av gymnastiksalar för de offentliga skolorna. I trots härav är gymnastiken för svenska folket en obekant sak, och kroppsövningarna äga intet anseende. Vi hava sedan Ungs tid saknat agitatorer för

hans idé, men det är sådana, med hänförelse för sin sak, kraft att besegra fördomar och hinder, samt därtill med praktiskt sinne begåvade agitatorer, män liknande Tyskarnas »Vater Jahn», som erfordras, för att uppskaka vår ungdom ur dess vekliga, bekväma och kvinnliga levnadsvanor. * ☐ VI LÄMNA NU KRISTIANIA och förflytta oss till Gudbrandsdalen. De äro icke grannar, huvudstaden och den romantiska dalen, om man på kartan betraktar deras läge, men de hava dock blivit det genom människans verksamhet. Tre timmars resa på järnväg till Eidsvold, åtta till nio timmars med ångbåt på Mjösen, så, för omväxlings skull, en diligenstur under tre timmar, samt därefter åter ett par timmars ångbåtsfärd på den ensliga Losnan — och man befinner sig i hjärtat av Gudbrandsdalen.

Det stycke järnväg, som vi reste, är Norges enda förbindelselinje av det slaget, men dess stolta namn av »Statens huvudbana» antyder, vad Norrmännen ämna. Engelska och norska kapital förenade sig att skapa denna väg, vars korthet icke hindrat den att vara en mödosam anläggning. Man färdas bokstavligen backe upp och backe ned på densamma, ännu obetydligt, men i uppblomstring statt samhälle, sin turnförening.

Allt detta har skett utan ringaste understöd från statens sida. I Sverige äga vi sedan många år tillbaka ett med statsmedel underhållet gymnastiskt centralinstitut, från vilket åtskilliga skickliga lärare utgått, och staten anslår summor till uppförande av gymnastiksalar för de offentliga skolorna. I trots härav är gymnastiken för svenska folket en obekant sak, och kroppsövningarna äga intet anseende. Vi hava sedan Ungs tid saknat agitatorer för hans idé, men det är sådana, med hänförelse för sin sak, kraft att besegra fördomar och hinder, samt därtill med praktiskt sinne begåvade agitatorer, män liknande Tyskarnas »Vater Jahn», som erfordras, för att uppskaka vår ungdom ur dess vekliga, bekväma och kvinnliga levnadsvanor. * ☐ VI LÄMNA NU KRISTIANIA och förflytta oss till Gudbrandsdalen. De äro icke grannar, huvudstaden och den romantiska dalen, om man på kartan betraktar deras läge, men de hava dock blivit det genom människans verksamhet. Tre timmars resa på järnväg till Eidsvold, åtta till nio timmars med ångbåt på Mjösen, så, för omväxlings skull, en diligenstur under tre timmar, samt därefter åter ett par timmars ångbåtsfärd på den ensliga Losnan — och man befinner sig i hjärtat av Gudbrandsdalen.

Det stycke järnväg, som vi reste, är Norges enda förbindelselinje av det slaget, men dess stolta namn av »Statens huvudbana» antyder, vad Norrmännen ämna. Engelska och norska kapital förenade sig att skapa denna väg, vars korthet icke hindrat den att vara en mödosam anläggning. Man färdas bokstavligen backe upp och backe ned på densamma,ty den följer, där så sig göra låtit, markens höjning och sänkning; än insvepes man i en tunnels mörker, än flyger man över en sviktande och knakande träbro. Trä och järn lär varit de enda byggnadsämnen, som begagnats. Så berättades det mig. Utsikten från vagnsfönstren var tämligen enformig. Vi foro genom ett av glesa skogar betäckt landskap. På ett ställe befinner sig nära vägen en klippa av märkvärdigt utseende. Man skulle tro, att en jätte roat sig med att hyvla, slipa och polera henne. En jätte har också gjort det, och hans namn är Vattnet. När det skedde, vet jag icke, men geologerna, som icke spara på runda tal, skulle säga, att det skett för vid pass ett- eller tvåhundratusen år sedan. Passagerarna, som befunno sig i samma vagn med mig, sågo, om jag undantager mitt eget resesällskap, allesammans ut som spekulanter — jag gissade i trävaror. Alla hade sina sjöskumspipor, och alla bolmade i kapp sitt »engelska skägg». På mellanstationerna utbjödo ett annat slags spekulanter — åtta- och tioåriga spekulanter i smultron och hallon — sina varor åt trävaruhandlarna, som voro nedlåtande nog att icke försaka dessa blygsamma naturens gåvor, räckta dem i näverkorgar å 6 skilling stycket. Bären inhåvades mellan rökpustarna, och man interfolierade med bajerskt öl. Konversationen var »gemytlig», om också fåordig, och vände sig huvudsakligen kring ölet och tobaken. Dessa ämnen intresserade i synnerhet en av mina resekamrater, en mycket lärd tysk doktor. Han öppnade sin språklåda, vilket annars sällan skedde utan vid högtidliga tillfällen, berättade för Olof Trä-täljas avkomlingar om Heidelberger fatets ginungasvalg, om helige kung Gambrini tempel under rådhuset i Bremen, om skillnaden mellan ölet i München och ölet i Wiirtzburg, och höll just på att beskriva Braunschweiger-mummans bered-ning, smak och fysiologiska verkningar, då signalpipan ljöd och vår flygande »Bierkneipe» stannade.

Vi hade uppnått järnbanans slutpunkt och det norska konstitutionella statslivets begynnelsepunkt, den ryktbara gården Eidsvold, belägen vid Mjösens södra spets i en ljuvlig, leende natur. Hade vi haft tid, skulle vi besökt den

sal, där konstitutionen besvors, och betraktat det där förvarade porträttgalleriet av »Eidsvoldsmännerna». Men ångaren, som skulle föra oss över Mjösen, var färdig att lägga från land; vi fingo således icke tid att betrakta denna samling republikanska storgubbar, icke ens den gamle bottenduktige Sverdrup. Det var han, som då prins Kristian steg fram inför församlingen och hemställde, om det icke, i betraktande av landets bekymmersamma ställning, vore bäst, att han, prinsen, övertoge regeringen med den oinskränkta makt, som tillhört hans fader — det var Sverdrup, som då, i detta avgörande ögonblick, när de övriga tego och tvekade, gjorde slag i saken med de enkla orden: »Ers konglig höghet, därtill är ni icke mer berättigad än jag.» Namnen Sverdrup, Christie, Treschow, Hagermann, Rein o. s. v. äro också välbekanta för norska folket; deras litografierade porträtt omgiva »Den Norska Konstitutionen», som infattad i glas och ram, är att skåda på mången vägg i allmogens hyddor.

Vi stego ombord å »Dronningen», en av de fyra ångare, som underhålla förbindelsen på Mjösen, och av vilka de tvenne äldre tillhöra ett engelskt bolag. Mjösen är Norges största sjö; den sträcker sig 10 mil långt mellan ängd er, som anses vara de fruktbaraste i Norge. Dess stränder karakteriseras av ett vänligt allvar, oftare övergående till leende än till stränghet. Bredden är på de flesta ställen icke större, än att blicken kan jämföra de tävlande strändernas skönhet. Passagerarna ombord äro av varjehanda slag: vi återfinnaåtskilliga trävaruspekulantfysionomier med åtföljande sjö-skumspipor, men behagligt blandade med studenter, krigsmän, bönder och turister. Bland dessa senare märka vi tvenne Engelsmän, som, för att sitta bekvämare, placerat sig rygg mot rygg: den ene sover under större delen av resan, men vaknar allt emellanåt och kastar en dåsig blick än på mot-liggande stranden, än på den över hans knä utvecklade kartan över Mjösen; den andre studerar Murrays »Handbook for Travellers in the Northern Europé» och betraktar sina fiskredskap. De äro fiskare, dessa bägge gentlemän och ämna fånga lax i Lessö Vand uppe på Dovre fjäll. Studenterna äro utrustade med renslar och knölpåkar; de skola, liksom vi, ut på en fotvandring. Republikansk förtrolighet råder ombord. En gammal herre presenterar sin krinoliniserade fröken dotter för en bonde, som välvilligt skakar hennes hand och därunder sänder henne ett rökmoln i ansiktet. Restaurationen är förträfflig, och »Pigen», som bjuder oss kaffekoppen på middagsmaten, är den vackraste, vi hitintills skådat i Gamla Norge, men högre upp, i Gudbrandsdalen, skola vi träffa tärnor, som fördunkla henne. Studenterna sjunga kvartetter, meddela oss sin vandringsplan, berätta märkvärdigheter om sjön, varibland den, att under jordbävningen i Lissabon år 1755 steg vattnet i Mjösen 20 fot, samt visa oss det ställe, där den norska medeltidens högromantiska hjälte, kung Sverre med sin lilla hop av björknäverbebyxade krigare satte sina skepp i Mjösen, sedan de blivit ditsläpade över land från en av de västliga fjordarna. Mjösen har många historiska minnen. Vi nalkas den punkt, där dess i solen glittrande vattenspegel har sin största bredd (vid pass iy2 mil). Betrakta vi den högra stranden, så möter blicken en sakta sluttande grön slätt med skogsdungar, mellan vilka hus och gårdar skymta. Bakom denna slätt höja sig fjäll med blå-gröna barrskogar. På en skogbeklädd udde ligger kring sin kyrka en samling snygga tvåvåningshus, ordnade i raka leder. Det är staden Storhammer. Med en kikare kan man se de promenerande, som liva dess gator. Jag upptäckte bland dessa den största krinolin, som hitintills mött mig på mina irrfärder i den jordiska jämmerdalen. Längst ute på samma udde spöka några brustna valvbågar, lämningar av Storham-mers forna katedralkyrka, som tillika med själva staden förstördes av en svensk strövkår år 1567. Åldriga granar luta över dess mosslupna arkader och synas lyssna till de sagor, de möjligen ha att förtälja om Storhammers forna herrlig-het. Utsikten vidgar sig över denna udde: man ser berg bakom berg, spelande i allt ljusare blå färg. Till vänster utbreder sig den bördiga, välbebyggda Helgeö. Bakom oss en klippa, som i kraftiga linjer stupar ned i sjön.

I sin nordliga ända smalnar Mjösen till en älv och emot-tager mellan höga klippor den ädla Lougen. Här stannar vår ångbåt. Vi säga dess hygglige kapten farväl, taga våra ränslar, skola uppför en lång backe och befinna oss i staden Lillehammer.

Lillehammer, som vi nu i förbigående gästa, är en uppstad med omkring 1.500 innevånare, breda och raka gator, snygga trähus, tvenne respektabla hotell, som sins emellan driva en förtvivlad konkurrens, samt med trevna borgare, som när arbetet slutat om kvällarna, samlas i och utanför ölhuset, tända sina pipor, promenera i skjortärmarna, studera »Oplands Tidende» och samspråka om allehanda intressanta materier. Lillehammer är en helt ny stad; den grundlädes år 1828 och hade ännu 1835 endast ett par hundra innevånare. Ställets förnämsta

märkvärdighet är Mesnaälven, som ovanom staden bildar flera präktiga fall.

De bägge hotellens, herr Hammers och madam Ormsruds,konkurrens förminskas icke därav, att bägge äga diligenser, som tävla i tjänstaktighet att föra resande till den på 2 mils avstånd belägna Losnan. Vi välja madam Ormsruds, och nu bär det av, en vacker Julimorgon, in i den herrliga Gud-brandsdalen, på en chaussée, som söker sin like i hela världen. Slät och jämn som ett golv fortskaffar han oss genom ett romantiskt kuperat landskap, där halsbrytande backar skulle synas oundvikliga, och på vissa avstånd befinna sig för fotvandrares bekvämlighet små fria platser med bekväma stenbänkar. En avskedsblick till Lillehammer, innan vi lämna den lilla staden bakom oss, lönar mödan, ty den skänker oss en förtjusande utsikt över Mjösens vattenspegel och dess i alla nyanser av grönt och blått skiftande strandpartier. Djupt under oss, i en däld till vänster, ilar den majestätiska Lougen, bred som en sjö, med brusande vattenfall och gröna öar, att förena sig med Mjösens vågor. Än löper chausséen jämnhögt med de på däldens sluttning växande barrträdens toppar; än stiga dessa upp mot vägkanten och bilda ogenomträngliga grupper, som dölja floden för våra blickar, för att plötsligt åter öppna nya överraskande utsikter över dess ljusgröna skummande bädd och dess vackra stränder. För övrigt, varthän man riktar ögat, kullar, ängar, björkdungar, mellan vars friska lövverk silverkaskader sorla, samt slutligen en allvarsam och högtidlig tallskog, inemot en mil lång, mellan vars stammar förvittrade skifferklippor visa sig, liknande förfallna borgar och fästen. Ju längre färden räcker, desto flera passagerare-kandidater för vår diligens anmäla sig. När slutligen varje tum av plats är upptagen i densamma, kliver en diger bonde, som synes hava sugit musten ur ett helt Sören-skriveri, för att göda sin lekamen — han stiger, trots alla protester, upp ibland oss, tager helt ogenerat plats i knäet på en ung underlöjtnant, bjuder tuggtobak till höger ochvänster, samt öppnar en diskussion om skolväsendet med sin eller, rättare, sitt underlags, den pustande officerns, granne, en puckelryggig lantman med silverkrycka i handen. Silverkryckans ägare är liberal och vill ha grundliga reformer; den digre däremot är, måhända till följd av sin korpulens, sta-

»I Diligensen».

tionär och tycker att skolväsendet är rasande bra, sådant det är. Underlöjtnanten är synbarligen en yngling, som besitter den för krigaren oskattbara egenskapen att finna sig i omständigheterna. Med mycken möda får han upp en bok ur sin kappa och söker, fördjupad i diktens värld, glömma den börda, verkligheten samlat över honom. Efter en stunds studium visar han mig boken och frågar, om jag känner den landsman, som författat henne. Jag kunde besvara denna fråga med ja, ty boken var — »Gyltas Grotta». Avundsvärde Herman Bjursten! Dina lagrar unna ingen nattro åt oss, yngre pennfäktare! Att vara känd och läst mellan Lilleham-mer och Losnan — du anar kanske icke vidden av din egen ryktbarhet, odödlige vän!

Så kommo vi slutligen till Losnan, en smal, av Lougen bildad insjö, beskuggad av skogbeklädda höjder. Där strandens sluttning ej är alltför brant, ser man odlade fält, som blandade med lövskog och pittoreska klippor giva en vacker anblick. Uddar, kulisslikt framstigande bakom varandra, sammandraga perspektivet, tills ögat längst i förgrunden upptäcker ett ljusblått fjäll med snöhöljd hjässa.

Ångbåtsfarten på Losnan, som underhålles med det lilla fartyget »Dalegudbrand», plägar upphöra redan i September till följe av vattenbrist. »Dalegudbrand» går dock icke längre på djupet än 3 fot. Om vintern råda på Losnan starka kastvindar, mäktiga att stjälpa häst och släde. Efter tre timmars envis och lyckosam strid mot strömmen hade »Dalegudbrand» slutligen skövlat sig fram till Losnans norra ända. Vi stego i land och kastade för första gången under denna resa våra ränslar på ryggen, ty nu var det slut med den bekväma kommunikationen, och det gällde att anlita apostlahästarna. * □ DAGEN VAR EMELLERTID långt framskriden, och restaurationen å »Dalegudbrand» hade icke varit ägnad att beveka öga och gom till deltagande i våra hungriga magars uppmaningar till sina respektive ägare. Det var fördenskull icke utan nöje, vi sågo gästgivaregården Elstad presentera sig på en grön kulle i vårt grannskap. Vi hade dessutom mycket att överlägga om, som borde vara avgjort, innan den egentliga vandringen började — vi hade att lösa dessa politiska och sociala frågor, som måste uppstå i ett nybildat, vandrande samhälle av 5 personer, representerande 4 nationali-mer och Losnan — du anar kanske icke vidden av din egen ryktbarhet, odödlige vän!

Så kommo vi slutligen till Losnan, en smal, av Lougen bildad insjö, beskuggad av skogbeklädda höjder. Där strandens sluttning ej är alltför brant, ser man odlade fält, som blandade med lövskog och pittoreska klippor giva en vacker anblick. Uddar, kulisslikt framstigande bakom varandra, sammandraga perspektivet, tills ögat längst i förgrunden upptäcker ett ljusblått fjäll med snöhöljd hjässa.

Ångbåtsfarten på Losnan, som underhålles med det lilla fartyget »Dalegudbrand», plägar upphöra redan i September till följe av vattenbrist. »Dalegudbrand» går dock icke längre på djupet än 3 fot. Om vintern råda på Losnan starka kastvindar, mäktiga att stjälpa häst och släde. Efter tre timmars envis och lyckosam strid mot strömmen hade »Dalegudbrand» slutligen skövlat sig fram till Losnans norra ända. Vi stego i land och kastade för första gången under denna resa våra ränslar på ryggen, ty nu var det slut med den bekväma kommunikationen, och det gällde att anlita apostlahästarna. * □ DAGEN VAR EMELLERTID långt framskriden, och restaurationen å »Dalegudbrand» hade icke varit ägnad att beveka öga och gom till deltagande i våra hungriga magars uppmaningar till sina respektive ägare. Det var fördenskull icke utan nöje, vi sågo gästgivaregården Elstad presentera sig på en grön kulle i vårt grannskap. Vi hade dessutom mycket att överlägga om, som borde vara avgjort, innan den egentliga vandringen började — vi hade att lösa dessa politiska och sociala frågor, som måste uppstå i ett nybildat, vandrande samhälle av 5 personer, representerande 4 nationali-teter. Till följe av alla dessa bevekande skäl beslöto vi välja Elstad till kvarter för aftonen och natten.

Gästgivargården Elstad är, som nämnt, belägen på en

»Karl vid Lom».

kulle. Huvudbyggnaden är ett tvåvåningsstockhus utan bräd-fodring, omgivet av mindre boningslägenheter och uthus, oregelbundet kastade om varandra. En av dessa stugor är försedd med ett slags pelarvestibul, vars väggar bestå av konstigt utskurna bräder, skilda genom avstånd tillräckligtstora att låta vinden spela in från de trenne fria sidorna. Det är en sval tillflyktsort under den korta, men heta sommaren, och just då vi anlända, se vi den begagnad av tvenne gummor, som sitta där, välvande sina sländor och samspråkande om varjehanda. I en annan stuga sprakar eld på härden, och två unga »Piger» äro sysselsatta att tillreda »flad-bröd», ett slags knäckebröd tunt som löv och bakat av havre eller korn eller en blandning av bägge sädesslagen. På gården synas några unga karlar, klädda i långa röda toppmössor och vadmalsfrackar. De bära sidogevär, bestående av långa knivar, i läderslida, med skulpterade träskaft. Detta är Guldbrandsdölens s. k. nationaldräkt. Framför ett stenbord vid sidan av förstugukvisten sitter gästgivaren själv, Jörgen Elstad (bönderna bära alltid namn efter sina gårdar, husmännen eller torparna efter sina torp), rökande sin pipa och språkande med en äldre sockenbo. Ölflaskan står framför dem. Ett stycke därifrån mjölkar en piga korna. Denna tavla är medelpunkten i en pittoresk naturomgivning. Å ena sidan en nästan lodrätt, väldigt hög skogbevuxen fjällvägg, skild från gården genom åkrar och ängar. Å andra sidan vid kullens fot den gröna Lougen, som famnar björkbeväxta, nyckfullt formade holmar, och bakom Lougen återigen ansenliga berg, på vars mellersta sluttningar gråa dimmor och silverfärgade skyar långsamt och liksom klättrande stiga mot höjden. Aftonsolens milda sken vilar över det hela.

Medan vi vänta på den beställda middagen, spörjer oss Jörgen om våra personer, vår reseplan o. s. v. Han går in i ett rum och återvänder med några förträffliga amtskartor, dem han trugar oss att låna, för att, som han anmärker, hava bättre nytta av vår resa. Därefter vill han veta, hur det står till i Sverige. »Rätt bra», blev svaret. »Men er adel», sade Jörgen och skakade på huvudet, »har ni inte ledsnatNedtill självporträtt av författaren, överst doktor Kleinschmidt. Teckningarna utförda den 1 juli 1858 på öjens gästgivare gärd i Gudbrandsdalen.

vid den ännu?» — »Den låter inte fördriva sig med ledsnad, käre Jörgen.» — »Det kan du ha rätt uti», svarade Jörgen, »det behövs nog annat till det. Här i Norge a vi kvitt sådant folk och vi sakna det inte, du.» — »Desto bättre, Jörgen, men skulle ni känna längtan efter dem, så säg bara till oss, och vi skola fylla behovet åt er.» — »Tack, du! men jag tror, att ni får behålla Gudsgåvan för er själva.»Den måltid, Jörgen bestod oss, uppfyllde alla billiga anspråk. Fisken från Lougen var en verklig läckerhet, och kaffet skulle icke klandrats av en scheik i Rika Arabien.

Därefter — postquam prima quies epulis mensceque re-motas — kom ordningen till en ganska viktig sak. Vår

ålders-president, den tyske doktorn, tillkännagav, att förhandlingarna voro öppnade — förhandlingarna över vårt resande samhälles grundlagar. Sedan detta blivit tillkännagivet och en var i kretsen tänt »vishetens och överläggningens pipa», här representerad av cigarren, tog min ende landsman inom sällskapet till ordet, utvecklande den åsikt, att vi, ehuru tillhörande skilda nationaliteter — Svenskar, Finnar, Fransmän och Tyskar — dock äga rätt att betrakta oss som ättlingar av en enda stor folkfamilj, den indoeuropeiska, och att minnet av vår gemensamma skolgång hos den grekisk-romerska kulturen, samt medvetandet av en gemensam civilisation böra ytterligare närma oss till varandra. Begreppet romanitas, som fordom förenade så många olika folk, har endast fått en annan benämning och kallas nu »den europeiska civilisationen». Europas folk äro icke längre skilda nationer, utan endast stammar och stater inom samma folk, såsom Jonier och Dorier, såsom Aten och Sparta voro inom Grekland. Min landsman utbragte ett leve för det nya Grekland, som sträcker sig från Cap Matapan till Nordkap, från Wiborg till Gibraltar.

De närvarande, det vill säga Fransmannen, Finnen, Tysken och jag, Svensken, instämde med mycken värme. Tyske doktorn kunde dock i vetenskapens namn, icke undertrycka den anmärkning, att Finnarna ingalunda tillhöra den indoeuropeiska, utan den tschudiska rasen. Emellertid gav han sig tillfreds, då han underrättades, att vår kandidat från Helsingfors tillhörde en familj med gamla svenska anor.Den finske kandidaten Ferdinand Boisman och den franske studenten Bernard Fleury, tecknade pä Öjens gäst givare gård den 1 juli 1858.

Sedan de internationella förhållandena sålunda blivit ordnade, övergingo vi till frågan om vår regeringsform.

Finnen uppsteg och föreslog rätt och slätt Republiken.Leve Republiken! blev det entusiastiska svaret. Endast tyske doktorn, vilken, som jag misstänker, insupit åtskilliga kuriösa idéer, i den Stahlska skolan, reserverade sig häremot. Han förklarade Me deltids staten vara den bästa, men som han insåg, att denna för tillfället vore svår att förverkliga, så gav han vika för nödvändigheten och förklarade sig, även han, för republiken, »dock under åtskilliga modifikationer».

Monsieur Bernard, student från Paris och sedan tvenne år tillbaka resande i olika världsdelar, ville en republik på bredaste demokratiska basis.

— Folksuveräniteten! ropade han.

Vi instämde alla — doktorn reservationsvis.

— Allmän, direkt och lika rösträtt! fortfor han.

Ja!

— Folket i sin helhet. . . det vill säga: vi fem . . . bildar nationalförsamlingen. Inga elektorer, inga representanter!

Alldeles. Vi voro samtliga av monsieur Bernards mening — undantagandes doktorn.

Denne steg upp och föreslog graderad röstskala.

En skrattsalva tystade honom.

— De ämbetsmän, folket väljer, fortfor Bernard — äro folkets tjänare, dess allraödmjukaste tjänare, men ingalunda dess förmyndare.

— Alldeles så.

— Gott, fortfor Bernard — låtom oss då välja våra ämbetsmän. Huru många och vilka behöva vi?

Man överläde och kom till den slutsatsen, att vi behövde en enda, nämligen en finansminister. Samhällets alla medlemmar hade visat en naturlig böjelse för slöseri, i synnerhet med drickspengar — alla utom vår doktor. Han hade ådagalagt en prisvärd sparsamhet. »Han hade rest förr», såsom han ofta anmärkte. På grund härav blev doktorn ut-sedd till samhällets finansminister, och en statskassa hopsamlades, samt ställdes till hans förfogande. Ingen, utom han, fick rättighet att giva drickspengar, och detta skulle ske för allas vår räkning.

Så var nu vårt samhälle äntligen organiserat.

Återstod att på behagligt sätt begagna aftonens återstående timmar. Jörgen hade erbjudit oss en vägvisare till »Klinken», högsta punkten av fjällplatån ovanför Elstad, dit en vittbeprisad utsikt lockar talrika resande. Uppe på fjällslätten skulle också finnas säterhyddor. Detta ökade vår lust att företaga bergvandringen.

Vi begå vo oss på väg omkring klockan 5, med den tolvårige Peter Nielsen i spetsen. Elstad ligger mer än 800 fot över havet. Vi skulle uppstiga ännu 2 å 3.000 fot, för att nå den ifrågavarande utsikten. * □ KLOCKAN 5 BÖRJADE vår vandring eller rättare klättring uppför Elstadhöjden. Det var den där »nästan lodräta» bergväggen, uppför vilken vi hade att stiga. Vid en närmare bekantskap med densamma funno vi nu, att lutningen icke var så nära vertikallinjen, som det på avstånd syntes, men icke förty voro backarna branta som om de fört upp till Lyckans tempel i stället för till säterhyddorna och »Klinken». Doktorn, vars vanliga sätt att gå hade det egna, att han högst obetydligt krökte sina långa ben, varigenom hans gång ovillkorligt påminte om en lantmätareförrättning, pustade och slet mycket ont, men höll i med samma ståndaktighet och tålamod, som han inlagt i sina studier av Sanskrit och Tamu-liskan. Till en början klättrade vi på en hästväg, som leder till några på fjällets lägre sluttningar byggda torp och små-gårdar, och som utgör deras enda, för vagnar obegagneliga sedd till samhällets finansminister, och en statskassa hopsamlades, samt ställdes till hans förfogande. Ingen, utom han, fick rättighet att giva drickspengar, och detta skulle ske för allas vår räkning.

Så var nu vårt samhälle äntligen organiserat.

Återstod att på behagligt sätt begagna aftonens återstående timmar. Jörgen hade erbjudit oss en vägvisare till »Klinken», högsta punkten av fjällplatån ovanför Elstad, dit en vittbeprisad utsikt lockar talrika resande. Uppe på fjällslätten skulle också finnas säterhyddor. Detta ökade vår lust att företaga bergvandringen.

Vi begå vo oss på väg omkring klockan 5, med den tolvårige Peter Nielsen i spetsen. Elstad ligger mer än 800 fot över havet. Vi skulle uppstiga ännu 2 å 3.000 fot, för att nå den ifrågavarande utsikten. * □ KLOCKAN 5 BÖRJADE vår vandring eller rättare klättring uppför Elstadhöjden. Det var den där »nästan lodräta» bergväggen, uppför vilken vi hade att stiga. Vid en närmare bekantskap med densamma funno vi nu, att lutningen icke var så nära vertikallinjen, som det på avstånd syntes, men icke förty voro backarna branta som om de fört upp till Lyckans tempel i stället för till säterhyddorna och »Klinken». Doktorn, vars vanliga sätt att gå hade det egna, att han högst obetydligt krökte sina långa ben, varigenom hans gång ovillkorligt påminte om en lantmätareförrättning, pustade och slet mycket ont, men höll i med samma ståndaktighet och tålamod, som han inlagt i sina studier av Sanskrit och Tamu-liskan. Till en början klättrade vi på en hästväg, som leder till några på fjällets lägre sluttningar byggda torp och små-gårdar, och som utgör deras enda, för vagnar obegagneligaförbindelsemedel med dalen. När den gudbrandsdalska hästen, lastad med sin tunga klövsadel, stiger uppför en dylik väg, kryssar han, som skeppet i motvind, från den ena vägkanten till den andra och förminskar därigenom lutningen. Dessa hästar äro små, starkt byggda, ihärdiga och förståndiga djur, oftast gråvita eller gula till färgen. De överträffas dock i goda egenskaper av sina stamfäder i Romsdalen, vilkas nationaldräkt karakteriseras av ett svart streck längs ryggraden, tvärstreck på benen, lång svart man och dito svans, samt ett par de allra klokaste, under den långa luggen framblickande ögon. Doktorn begagnade sig av samma fint, som hästen; han kryssade, även han, från kant till kant. Emellertid upphörde hästvägen, sedan vi vandrat ungefär en timmas tid, och vi överlämnade oss nu med fullt förtroende åt vår vägvisares, den tolvårige Peter Nielsens lokalkännedom. Barrträden och björkarna avtogo i storlek och fingo, ju högre vi stego, ett alltmer vresigt, missbildat och tvinande utseende. Vi passerade förbi en djup klyfta, ur vilken sorlet av en bäck nådde vårt öra. Människor mötte vi inga. Ännu en halv timmas vandring, och terrängen blev jämnare. Peter drog sin kniv, skar en pinne, täljde och sjöng följande bedrövliga visa:

Jeg er en liden fattig Dreng,

Har intet Huus og ingen Säng.

Min Moder lagde sig i Ro,

Hun vilde helst i Graven bo.

Min Fader har jag aldrig kjendt,

Min Moders Hjerte har han brändt,

o. s. v. allt på en mycket tarvlig melodi, som dock stämde gott med tystnaden och ödsligheten omkring oss.

— Men komma vi icke snart till sätern? frågade doktorngång efter annan vår lille linhårige, rödkindade vägvisare. Doktorn kände säterlivet av Ferd. Riis' lustspel och dylika källor, samt längtade mycket att med egna ben kliva in i en av dessa idyllens tillflyktsorter.

— Jo, du, »bie kun», vänta bara, svarade Peter och fortfor att tälja på sin pinne.

— Finnas några karlar eller gossar på sätern? frågade en annan.

— Nej, bara jäntor. Vad skulle gossarna göra där utan om Lördagarna?

— Jaså, ni hälsar således på edra säterjäntor om Lördagarna ?

— Ja visst, när det faller sig så. Tror du att jäntorna kan vara utan manfolk från Maj till Oktober?

— De flytta således upp till sätern i Maj och återvända i Oktober ned till dalen ?

— Ja, du hör ju det. Och ha vi då en fiol med oss, så att det kan bli dans, så är det ännu bättre.

— Huru idylliskt! mumlade doktorn.

— Hur länge plär ni då stanna kvar hos jäntorna?

— Som det faller sig.

— Dröjer ni kanske över natten på sätern?

— Det kan nog hända, du, svarade Peter lugnt; — vi sova då hos jäntorna.

— Heliga oskuld! utropade doktorn med sammanknäppta händer; — ädla naturlighet! huru rörande, huru sublim i all din enfald!

Jag tänkte på vårt svenska Dalfolk, där ett liknande skick äger rum vid sidan av en prisvärd sedlighet, och jag var färdig till samma utrop som doktorn.

Att vi nu äntligen nalkades den efterlängtade sätern kunde vi förmärka av klangen från skällkornas klockor, samt ettoch annat vrålande från buskskogen, vilket, i likhet med Peters sång, passade gott tillsammans med den tysta, melankoliska omgivningen. Himlen hade förut visat en tämligen grå fysionomi, men just som vi utträdde ur skogen, göt aftonsolen ett milt skimmer över den vidsträckta slätt, som då utbredde sig för våra ögon, och på vars grönbruna grund små hyddor med rykande skorstenar visade sig. Det var El-stadsätern.

— O Rousseau, Rousseau ! viskade doktorn, — hit skulle du styrt din kosa, olycklige citoyen de Geneve! Här skulle du uppfostrat din Emile! Här skulle du som en silverhårig patriark slutat dina dagar !

— Min vän, fortfor doktorn till mig och fattade min hand — jag har passerat människolivets ekvator, ungdomen ligger bakom mig, allvarsamma studier och ett enformigt levnadssätt hava gjort mig stel och torr ... så så, motsäg mig icke, jag vet det. .. men i denna stund . . . ack, skratta icke åt mig! ... i denna stund ville jag avkasta ett tiotal av mina år och med dem hela min boksynthet, för att vara. . . se så, le nu icke! . . . för att vara en son av denna bygd och äga min älskade i denna hydda. Jag tänker mig vara en älskande och älskad yngling. Jag har tillbragt min vecka där nere i dalen med träget arbete från morgon till kväll, förljuvat av tanken på henne, som vistas här uppe på fjället, och som å sin sida fördrivit ensamheten med att tänka på mig och fröjdas åt den fria Lördagskvällen, då vi kunna träffas. Lördagsaftonen är nu inne. Flickan står i dörren till sin hydda, blickar hit åt skogen och lyssnar. Hon längtar, hon är otålig, jag dröjer så länge, kanske kommer jag icke, kanske skola ännu åtta långa enformiga dagar förflyta, innan jag kommer. Då hör hon en sång. . . till exempel den, somPeter nyss sjöng, eller den mycket vackrare norska visa, som börjar:

»Stursle Lördagsqvälden for mig kommen var»*) eller ock hör hon klangen av den fiol jag medfört, och hon

svarar mig med en glättig hornlåt, som ljuder vitt över fjällslätten. Och jag själv! huru gärna har jag icke klättrat upp för de besvärliga branter vi tillryggalagt! Jag har icke glömt att plocka några blågula styvmorsblommor vid den källa, ur vilken vi för en halv timma sedan släckte vår törst. Dessa blommor skola sira blomsterglaset i hennes fönster eller måhända fästas vid hennes barm. Och nu nalkas jag hennes hydda i detta milda, ljuvliga solsken, som synes skapat att gjuta en stilla trängtan i unga hjärtan . . . Ack — varför är jag icke längre en yngling!

Doktorn torkade sina glasögon. Jag tror nästan, att de hade fuktats från hans ögon.

Vi voro nu framme vid sätern. I dörren till en fäbod stod en ung, blåögd flicka av rätt vackert utseende. Doktorn ryckte upp en annotationsbok, i vilken han i förväg hade upptecknat de frågor, vilka han ansåg ägnade att inleda ett samtal med bygdens folk. Han riktade genom glasögonen först en blick på flickan, därefter en i boken och frågade i examenston:

— Huru mår du?

Flickan skrattade och betraktade med förundran den långe besynnerlige främlingen, men svarade endast med ett Ka? som betyder Vad? ty hon hade icke förstått hans fråga.

Doktorn tycktes vara belåten med detta svar, ty han gick vidare i registret och frågade med ögat i boken:

— Vad heter du?

*) Samma melodi, till vilken Bottiger skrivit den bekanta visan: »Jord och himmel jag glömmer natt och dag etc.»— Jag heter Marit, du. Sådan rolig karl! sade flickan och skrattade, så att hennes jämna, vita tandrader lyste mellan de friska läpparna.

— Marit! Vackra namn! mumlade doktorn och antecknade det i sin bok. — Bor du här? fortfor han.

— Här? genmälde Marit. — Tror du jag bor i kostallen? Nej, du, jag bor i den här stugan, och här bo våra kor. Vill du se våra kor, kanske, så kom in du. Kom in allesammans, fortfor flickan till oss andra, som hade överenskommit att låta doktorn i början ha ordet.

— Nej, min gutt (gosse), inföll hon till monsieur Bernard — det var icke på mig du skulle se, utan på mina kor, du. Varifrån är ni? Vad är ni för slags folk? Har ni kommit hit för att se våran säter? . . . Och nu regnade från Marits läppar nyfikna frågor, som vi med nöje tävlade om att besvara.

Kostallen förtjänade i själva verket att ses, ty det var så snyggt, trevligt och ordnat där inne och korna voro så trevna och välfödda att det var hjärtans lust, att se dem. De vände sig i sina bås, slickade Marits händer, men råmade åt oss, som om de velat fråga, vad vi hade att göra i deras societet.

— Hur många kor har du? frågade doktorn, ty även denna fråga stod i hans bok.

— Här är tio, du, utom kalven och kvigan. Kan du icke räkna? Den här är skälikon. Hon heter Rosenkulle.

— Rosenkulle! upprepade doktorn och annoterade i boken. — Nå, vad heter den där?

— Hon heter Hjerteros.

— Hj erteros. Gott. Och den därnäst?

— Blomkinden, om du vill veta’t. Sådan rolig karl den där!

— Blomkinden! Vidare! fortfor doktorn, annoterande.Flickan skrattade och uppräknade Rose, Guldhjerte, Rå-kulle o. s. v.

I detsamma hörde man ett mångstämmigt bräkande i dörren. Det var en hop getter, även de Marits skyddslingar, som återvänt från sina strövtåg på slätten och nu ville intränga i den fridfulla fålla, över vilken de förfogade i ett hörn av kostallen. Korna tillråmade sina skäggiga hyresgäster ett vänligt välkommen, men icke förty tvekade de, sannolikt av blyghet för främlingarna, att inträda, till dess Marits vänliga röst återgav dem modet. Medan nu

Marit satte sig att mjölka dem, förfrågade sig doktorn, som här upptäckt ett nytt fält för sina språkforskningar, även om getternas namn och skyndade att tillförsäkra dessa den odödlighet, som hans annotationsbok möjligen kan förläna . . . »Qvittja, Grimma, Fjöre, Blankelin, Mjölkedyret, Läcker, Blåduva, Åska, Blåsala», läste doktorn med innerlig tillfredsställelse, sedan han fått sin möns ter rulla färdig, och han ville just fortsätta sina frågor, då min landsman påminde därom, att det led mot solnedgången, och att vi ännu hade ett gott stycke väg till »Klinken», varifrån man njuter den berömda utsikten. Denna i riktig tid framställda påminnelse nödgade oss göra vårt besök i säterstugan så hastigt och flyktigt som möjligt. Marit följde oss dit. Vi gingo genom en liten förstuga, som tillika tjänade till vedbod och inträdde i en kammare, åt vilken två små gluggar, infattade med grönt glas, njuggt utskänkte en portion dagsljus, endast tillräcklig för att upphöja mörkret där inne till rang, heder och värdighet av halvskymning. Men en frisk doft av enris bjöd oss stiga oförskräckt på, och vi funno snart, att vi voro i en bostad för renlighetsälskande människor.

Säterstugans bohag påminde om skogen, varifrån dess ämne var hämtat. En säng, några pallar, ett par kistor ochett bord, som medelst en enkel inrättning kunde slås upp och fästas längs väggen, utgjorde möbleringen. Runt omkring den opanelade stockväggen gick en bänk, och ett stycke ovanför denna hyllor, på vilka mjölkbunkar och ostar voro ordnade. Ännu högre upp vidtog ett spjältak, mellan vars springor ögat förgäves sökte den av mörkret dolda takåsen. Golv, pallar, bord och bunkar, allt lyste rent och nyskurat i halvskymningen. I ett av fönstren trånade några bleknande violer efter solens ljus. På spiselhällen, i den varma ask-mörjan, sträckte sig en fyrfotad individ, som synbarligen trivdes här inne vida bättre än de stackars blommorna. Hans barnsliga behag, oskuldsfulla later och späda grymtande hade erövrat Marits och hennes syster Guris hjärtan. Han fick göra vad han ville; han var kelgrisen. Han stördes av vår närvaro i sin makliga vila, reste sig upp, och gick, smågrym-tande av förargelse, att söka en annan vilostad i Guris knä.

Hyddan omfattade även ett annat rum, förrådskammaren. Här funno vi, mitt ibland mjölkbyttor och filbunkar, en gumma sysslande med smörtjärning. Det var mor Birgitte, Elstadssäterns drottning, Marits och Guris härskarinna. Hon hade tillbragt 38 somrar, oberäknat mången stormig och bister vinter, här uppe på fjällslätten. Men avstängd från världen var hon därför icke. Långt därifrån! Elstadssätern, så berättade hon, besökes ofta av främlingar: »av folk från London och Engelsmän och folk från Asien». Även prins Napoleon, hade för ett par år sedan varit här. Han var då klädd i sjömanskavaj och skinnbyxor; guldkronan hade han lämnat hemma, och ingen kunde se, att han var prins, ty länsmannen där nere i dalen gick finare klädd än han.

Under det vi samtala med mor Birgitte, öppnas dörren. Några små figurer, med röda toppmössor, titta in, men taga till flykten så snart de upptäcka oss. Man kunde trott, attdet var hyddans skyddsandar, tomtebissarna, men mor Bir-gitte upplyser, att det endast var småguttar, som begagnat sig av sitt skollov, för att vandra hit upp och göra odygd i hyddorna.

Sedan vi som hastigast förfriskat oss med en av Birgittes filbunkar, togo vi farväl av henne och de bägge flickorna, samt begåvo oss av till Klinken, med vår vägvisare, Peter Nielsen, i spetsen. Efter en halv timmas ilmarsch befunno vi oss äntligen på högsta punkten av Elstadsfjällets platå, i mitten av ett natursceneri, som jag aldrig skall glömma.

Det vidsträckta landskap, som utbredde sig omkring oss, liknade, icke ett landskap, utan ett hav med vågor stormande mot himlen — ett siluriskt hav, vars granitböljor plötsligt och liksom just i detta samma ögonblick, stannat och stelnat för en vink av Allmaktens finger. Det första ögonkastet ville ännu skönja en dyning efter denna storm, ett rörligt liv i dessa våglinjer, som höja och sänka sig, försvinna och uppdyka bakom varandra, medan den skiftande koloriten, de skridande dagrarna och skuggorna avslöjade nya former eller sammansmälta andra. I väster, djupt ned i dalen, flyter Lougen under skogbeklädda berg, vilkas sydliga branter betäcktes av nästan svarta skuggor, medan deras toppar skimrade i blekt ljus från den redan nedgångna solen. Lougens dal öppnar för blicken ett djupt, men trångt perspektiv; dess bakgrund fylles av berg, vilkas kolorit mer och mer övergick i himlens ljusblåa färg. Moln och dimmor vilade kring deras midjor; deras hjässor kröntes av skyar, liknande en vit ringlande rök blandad med purpurfärgat töcken. Vi tyckte oss se vulkaner; de långa vita strimmor,

som följa sluttningarna och bestå av snöfyllda klyftor, förekommo oss som lavaströmmar. Färgspelet, i vilket blånande fjälltoppar, skyar och dimmor sammangötos, var underbart och obeskriv-ligt. Mitt i denna rörliga lek, denna himmelska dans av färger och former, upptäckte vi silvervita, skarpt begränsade, stillastående fläckar, som när de guld- och purpurskimrande dimmorna bleknat och försvunnit, visade sig vara snöfält, vilande på berg, vilka det obeväpnade ögat icke längre kunde särskilja från himlavalvet.

Segervinnarna bland de tävlande bergjättar, vi här sågo, voro i väster den 7.400 fot höga Nautgardstinden och den ännu ett tusental av fot högre Galdhöpiggen på Jotunfjället, samt i norr Rundane-topparna, av vilka den ena bildar en tämligen reguljär kägla. Från Klinken är avståndet till Rundane omkring 41/2 mil, till Nautgardstinden ungefär 7y2. * □ UTSIKTEN KVARHÖLL OSS, tills skymningen påminde om återtåget. Hade doktorn fått råda sig själv, tror jag, att han kvarstannat över natten uppe på Klinken. Ordet »wunderschön», som annars ofta hördes från hans läppar, hade denna gång varit för svagt att uttrycka hans hänförelse, vilken dock tolkades vältaligare av hans andaktsfulla tystnad, hans sammanknäppta händer och av det suckande Ah! varmed han slutligen bekvämade sig att taga farväl av den härliga tavlan.

Vårt nedstigande började, och det med raska steg, ty Peter Nielsen ville icke överraskas av natten på fjällvägen. Vi gjorde blott en enda halt, då vi nämligen i trakten av sätern upptäckte samma tomtebissar, vilka vi nyss förut skrämt från mor Birgittes filbunkar. De lekte kurra gömma bland enbuskarna, och kommo först efter lång tvekan, sedan Bernard visat dem ett silvermynt, fram till oss. Doktorn uppmanade dem att sjunga och understödde sin begäran med att till Bernards gåva foga några oemotståndligt blanka kopparslantar. ligt. Mitt i denna rörliga lek, denna himmelska dans av färger och former, upptäckte vi silvervita, skarpt begränsade, stillastående fläckar, som när de guld- och purpurskimrande dimmorna bleknat och försvunnit, visade sig vara snöfält, vilande på berg, vilka det obeväpnade ögat icke längre kunde särskilja från himlavalvet.

Segervinnarna bland de tävlande bergjättar, vi här sågo, voro i väster den 7.400 fot höga Nautgardstinden och den ännu ett tusental av fot högre Galdhöpiggen på Jotunfjället, samt i norr Rundane-topparna, av vilka den ena bildar en tämligen reguljär kägla. Från Klinken är avståndet till Rundane omkring 41/2 mil, till Nautgardstinden ungefär 7y2. * □ UTSIKTEN KVARHÖLL OSS, tills skymningen påminde om återtåget. Hade doktorn fått råda sig själv, tror jag, att han kvarstannat över natten uppe på Klinken. Ordet »wunderschön», som annars ofta hördes från hans läppar, hade denna gång varit för svagt att uttrycka hans hänförelse, vilken dock tolkades vältaligare av hans andaktsfulla tystnad, hans sammanknäppta händer och av det suckande Ah! varmed han slutligen bekvämade sig att taga farväl av den härliga tavlan.

Vårt nedstigande började, och det med raska steg, ty Peter Nielsen ville icke överraskas av natten på fjällvägen. Vi gjorde blott en enda halt, då vi nämligen i trakten av sätern upptäckte samma tomtebissar, vilka vi nyss förut skrämt från mor Birgittes filbunkar. De lekte kurra gömma bland enbuskarna, och kommo först efter lång tvekan, sedan Bernard visat dem ett silvermynt, fram till oss. Doktorn uppmanade dem att sjunga och understödde sin begäran med att till Bernards gåva foga några oemotståndligt blanka kopparslantar.— Sjung, mina små barn, sade han, — sjung en vacker visa! Jag vill, tilläde han, vändande sig till oss, förnimma en efterklang i toner av det sköna, vi lämnat bakom oss. Jag vill höra en av dessa djupa, underliga, vemodsfulla, men tillika kraftiga och allvarliga melodier, i vilka en natur, sådan som denna, lånar människans röst, för att uttrycka vad som slumrar inom henne ... Ja, ja, sjung, mina snälla barn!

De snälla barnen, som bestodo av tre pojkar och en flicka, överläde ett ögonblick sins emellan och uppstämde därefter med gäll röst — en den gemenaste slagdänga, jag någonsin hört. Man skulle sett, huru doktorns ansikte mörknade och förlängdes, så snart han kommit underfund med visans innehåll. Den känsla, han erfor, var smärtsam och nedslående, samt förringades icke därav, att barnen synbarligen icke be-grepo vad de själva sjungo. De hade lärt denna uselhet av äldre personer i deras vanliga omgivning.

Doktorn stod i början tyst och liksom slagen med häpnad. Men nu rodnade hans kinder, han lyfte hastigt sin väldiga vandringsstav över skrikhalsarnas huvuden och avbröt dem mitt i femte versen med ett dundrande:

— Tyst, kanal jer! Tyst, säger jag, eller . . .

Staven var just på väg att slå ned i högen, då de förstummade och förskräckta sångarna togo till benen, springande av alla krafter åt var sitt håll. När vi fortsatte vår väg, sågo vi deras röda mössor, spejande och misstänksamt, stickas fram emellan buskarna.

Doktorn hade kommit till den erfarenhet, att om Rousseau skulle uppfostrat sin Emil uppe på Elstadsätern, så borde Emil åtminstone icke fått lära norska språket. Och Rousseau själv, om han vistats här någon tid, skulle måhända vunnit den övertygelsen, att den ädla naturligheten, det sant mänskliga icke är en råprodukt, utan behöver arbetas fram medandans makt. Sedlighetstillståndet bland Norges allmoge, åtminstone i dessa nejder, är ingalunda av den art att det understöder en fantasi, som här vill framtrolla Gessnerska idyller. Dock mer härom längre ned.

Under det återtåg, vi nu fullföljde, bildade Bernard och jag eftertruppen. Bernard stannade allt som oftast för att tända sin lilla sjöskumspipa; stundom hände det ock, att han fick syn på en källa, vars klara vatten oemotståndligt lockade honom att dricka, eller på en blomma, som han ville plocka, eller en klyfta, i vilken han ville nedrulla stenar. Lika ofta hände det, att något kom honom i tankarna, som han ville anteckna. Under sådana omständigheter var det icke underligt, att förtruppen, bestående av Peter Nielsen, och centern, som utgjordes av den finske kandidaten, doktorn och min landsman, allt mer blevo skilda från arriär-gardet, ty de marscherade med stormsteg, angelägna att icke överraskas av nattmörkret, innan de hunnit dalen, och lockade »med underbar makt» av gästgivaregården med dess perspektiv av ett dukat bord och bäddade sängar.

— Bagatell ! Betyder ingenting. Vi skola snart hinna dem, försäkrade Bernard, i det han utstötte en rökvirvel, som blandade den levantiska tobakens arom med fjällblomsternas och barrskogens. — En avant!

Och monsieur Bernard dansade framåt, gnolande en refräng av Béranger:

Oh! oh! oh! oh! ah! ah! ah! ah!

Quel bon petit roi c’était là !

La, la.

Men nu kommo vi till ett ställe, där stigen delade sig i tvenne. Skulle vi gå den till höger eller den till vänster? Vi ropade, i hopp att höras av förtrupperna och genomderas svar få en ledning till frågans lösning. Svar erhöllo vi även, men ett nästan förklingat, som lät sluta, att förtrupperna befunno sig på betydligt avstånd, och riktningen, från vilket det kom, var ganska tvetydig. Bernard tyckte sig hört det från vänster, jag från höger. Då beslöto vi, att slumpen skulle avgöra saken. Vi drogo lott; Bernard vann; vi tågade således åt vänster och påskyndade våra steg, jag med en aning, att vi voro på villostig, Bernard svängande sin käpp och sjungande:

Nature n’est rien;

Mais on recommande,

Goût italien Et grâce allemande.

Bon!

La farira dondaine,

Gai!

La farira dondé.

Vi hade vandrat ungefär en halvtimme genom en trakt, som föreföll mig alldeles obekant, genom buskskogar och glesa furudungar eller över hedar, beväxta med ljung och mossa, då vi hunno till en däld, vilken verkligen tycktes likna en sådan, som vi på upptåget hade passerat. Bernard var fullkomligt viss, att vi gingo genaste vägen till dalen. Han hade igenkänt den där vanskapliga björken till höger och den där besynnerliga klippan till vänster och de där kvartssprängda stenarna på heden, vilka vi under uppvägen på något avstånd hade ansett för snödrivor. Allt det där var fullkomligt klart för honom, och han väntade varje ögonblick, att vi skulle få syn på våra

förtrupper. Emellertid hade kvällsskymningen redan börjat tilltaga, och himlen, som åter mulnat, hotade med en mörk natt. Anblicken avden bekanta dälden var mig därför välkommen, emedan det stärkte min mycket klena förtröstan på Bernards lokalsinne.

Men när vi stigit nedför sluttningen, funno vi, att dess botten utgjorde ett moras. Sådan var icke den däld, som vi förut genomtågat; där hade vi funnit en liten bäck, som rann genom gröna, blomsterprydda ängar. Jag gjorde Bernard uppmärksam på denna oangenäma upptäckt, men fick egentligen intet annat svar än

Bon!

La farira dondaine,

Gai!

La farira dondé,

och måste nu, efter min obekymrade väns föredöme, bekväma mig att på en eländig, rutten och flerstädes avbruten spång balansera mig över det svarta träskvattnet. Med mycken försiktighet skred jag steg för steg framåt, valde, där spången led av luckor, med mycken omtanke de tuvor, mellan vilka jag måste hoppa, samt kom lyckligt, om än icke alldeles torrskodd, över till andra sidan. Bernard däremot, som begagnade detta tillfälle till anställande av åtskilliga ekvilibris-tiska experiment, tappade härunder sin pipa, och sjönk, då han skulle upptaga henne, med ena benet djupt ned i gyttjan. Detta missöde föranledde dock ingen annan reflexion från hans sida än ett nytt Bon!

La farira dondaine,

Gai!

La farira dondé.

— Men, monsieur, sade jag, sedan Bernard tänt sin slocknade pipa, och vi skredo uppför andra sidan av dälden; — märker du icke, att det börjar mörkna?— Jovisst.

— Och att vi äro på villovägar ?

— Bah!

— Tillåt mig en fråga: åt vilket väderstreck gå vi nu? Bernard riktade en blick mot himlen, förmodligen för att

söka polstjärnan.

— Jag är mycket ledsen att icke kunna besvara din fråga. Väderleken är icke gynnsam för astronomiska observationer, tilläde han; men så snart himlen klarnat, skall jag hava äran . . .

— Men om nu himlen alldeles icke behagar klarna i natt ? Skola vi vänta därpå, så bli vi kanske illa bedragna.

— Nej, varför vänta?

— Men om vi nu gå åt ett håll, alldeles motsatt det riktiga?

— Nåväl?

— Så komma vi icke till Elstad i natt.

—- Vi komma då till någon annan boning.

— Men om nu ingen sådan boning finnes i denna vildmark ?

— Bon! Då vandra vi vidare.

— Men om det blir kolmörkt, och avgrunder möta oss på vår väg?

— Vad du är rik på om, min vän! Huru kan det roa dig att förutsätta sådana fataliteter? ... La farira dondaine, Gai! La farira dondé.

Det tjänade till intet att försöka ett allvarsamt samtal med denne älskare av Berangers visor. Han bemötte varje invändning, varje anmärkning, varje yttrad farhåga med sitt Bon!

Efter ännu vid pass en timmes vandring över höjder och dälder, genom skogsdungar och moar hade det blivit så mörkt, att endast de närmare föremålen kunde urskiljas nå-gorlunda redigt. Bernard marscherade framåt, jag vet icke efter vilken plan, men med en säkerhet och ett självförtroende, som jag måste beundra. Jag hade intet bättre att välja än underkasta mig hans ledning, ehuru jag i tysthet förberedde mig på nödvändigheten att tillbringa natten under öppen himmel. Ett fint duggregn, som börjat falla, ökade det obehagliga i denna utsikt. Stundom tyckte jag mig på något avstånd se en hydda, och min inbillningskraft före-speglade mig på dess tröskel någon gammal gästfri Phile-mon, tillropande oss vandringsmän: »varthän på nattlig, dunkel bana?» och inbjudande oss till en anspråkslös kvällsmat, hjärtligt glam vid spiselbrasan och viloplatser, bäddade med renfällar. Men ack! den gästfria hyddan förvandlade sig på närmare håll till en ogästvänlig klippa, och den hederlige Philemon till en småväxt, vresig, för vårt öde likgiltig björk. Bernard var emellertid vid bästa lynne; han berättade om en dylik nattvandring, han gjort på Kataloniens sandfält, och om en annan i Värmlands finnskogar, samt underlät icke att prisa sitt märkvärdiga lokalsinne, som, han måtte gå huru som helst, alltid förde honom, om ej till det bestämda målet — så till något annat. Därefter bad han mig omtala någon spökhistoria, ju galnare desto bättre; en sådan passade, tyckte han, så väl till situationen. Beredvillig att gå hans önskan till mötes, sökte jag just i mitt minnes skräpvrår efter mina barndomsstudier i Jungs andelära, då jag vid en blick åt sidan ånyo upptäckte en mörk massa, som lätt kunde tagas för en stuga.

Och en stuga var det verkligen, omgiven av några små uthus. Jag fägnade mig mycket åt denna upptäckt och föreslog Bernard, att vi där skulle söka anskaffa oss en vägvisare till Elstad. Bernard tycktes finna detta överflödigt, men fogade sig dock efter min önskan. Vi gingo fram tillboningen, som hade ett mycket ruskigt och förfallet utseende. Dess låga dörr var låst och dess enda fönster tillbommat med en sned och gisten lucka. Vi klappade på dörren. Intet svar. Vi knackade på luckan. Men intet tecken till liv där-inifrån. Endast från kostallet hördes ett sakta råmande, måhända från någon litterär kviga, som praktiskt studerade »Markalls sömnlösa nätter» i norsk översättning. Vi förnyade ännu en gång knackningen på luckan och upplyste med hög röst om naturen av vårt fredliga ärende. Allt lika fruktlöst.

Slutligen förnummo vi därinifrån tecken, att vi blivit hörda. Tvenne röster började i låg ton ett samtal, vars utgång jag med spänning avvaktade, och för att inverka på den viktiga överläggningen, ropade jag genom en springa i luckan, att hederliga drickspengar skulle vanka för vägvisaren.

— Nej, det kan icke vara annat än Tattare; det är Tattare-byke i trakten nu.

Dessa voro de enda tydliga ord vi förnummo. Därefter blev det återigen tyst. Misskända och ohulpna måste vi draga vidare. Från hyddan ledde åtskilliga stigar åt olika håll. Vi valde den mest trampade, emedan denna sannolikast förde ned till dalen. Vi hade icke heller gått länge, innan marken började sänka sig. Lutningen tilltog alltjämt, och vi be-funno oss nu tydligen på fjällsluttningen. Stigen förde oss in i en trång kjusa, vars steniga och våta botten vid vårtiden sannolikt är bädd åt en fjällbäck. Medan vi vandrade här, fördrev jag tiden med att berätta för Bernard vad jag visste om det märkvärdiga norska zigenarfolket, till vilket vi nyss så oförskyllt blivit räknade.

Under detta samtal hade vi anlänt till en punkt, där kju-sans ena vägg sänker sig till en skogbeväxt sluttning, ochvi upptäckte på samma gång ett eldsken mellan trädstammarna. Ljus ifrån en hyddas fönster kunde det icke vara; därtill slöto vi av det breda, men svagt flämtande skenet. Bernard, vars fantasi var upptagen med ämnet för vårt samtal, gissade på zigenare och föreslog genast, att vi skulle taga bandet i skärskådande; måhända värmde sig en svartögd Preciösa vid denna eld. Jag gav mitt samtycke, ehuru med en sidotanke på den tunga blypiska, som, enligt vad Sundt berättar och många hästmarknader i de förenade konungarikena bekräfta, utgör den skandinaviska Zigenarens fruktansvärda vapen. Elden befann sig närmare, än jag i början förmodat. Vi stodo snart framför densamma. Men det var tomt runt omkring; ingen människa var synlig, och lågan, som slickade halvkolnade grenar, kämpade vanmäk-tigt och slocknande mot det ännu fallande regnet. Att likväl människor,

och sannolikt just av det species, som benämnes Tattare, nyligen varit här och hållit sin måltid, därom vittnade åtskilliga förgängliga monument i skepnaden av fiskben, potatisskal o. s. v. Vi återvände till vår kjusa och fortsatte vår vandring utför den allt brantare och besvärligare sluttningen. Nu sänkte sig även dalgångens andra vägg, och stigen, som blev allt bredare, i den mån backarna blevo brantare, begränsades nu på denna sida av fällda trädstammar och risbråte, ditlagt att varna vandrare för en omedelbart där bredvid befintlig bergrämna, vars tillvaro man i ett mörker, sådant som detta, annars icke skulle anat. Grannskapet var desto obehagligare, som den branta sluttning, utför vilken vi klättrade, var halkig av vätan. På andra sidan om denna rämna, reste sig en fjällvägg, vars svarta massa tecknade sig mot natthimlen i så djärva, stupande linjer, att deras anblick ingav en hisnande känsla. Ännu en halvtimmes klättring, och våra öron uppfångade med glädje det dova brusetav Lougen. Man skiljer lätt emellan tonerna från en sådan vandrande trubadur, och den från en fjällbäck, om ock den senare uppbjuder all sin förmåga att härma den förre. I flodens brus ligger allvar och djup; den har sett mycket och levat länge; forntidsminnen hägra i dess toner. Fjällbäcken är en oerfaren yngling, som på sin höjd har att förtälja om små kärleksäventyr med fjällblomstren eller om lyckade språng utför klipporna. Ofta kosta honom dessa språng hans unga liv; hans väsen splittras i droppar, som bortföras med vinden, innan han hunnit halvvägs ned i dalen.

— Halt! Qui vive? Med detta rop avbröt Bernard mina betraktelser.

Ropet gällde en skepnad, som rörde sig på stigen nedanför oss. Ännu några steg och det visade sig, att ödet fört i vår väg ett exemplar av samma människoslag, som vi förgäves hade hoppats att träffa där uppe vid den övergivna elden. Vi stodo framför en svartmuskig karl, vars rygg kröktes under ett trasbylte. Jag är övertygad, att mannen var en zigenare, och att hans uppenbarelse här stod i samband med den ovan omtalade elden. Säkerligen gick han att förena sig med dem, som nyss förut hade lägrat kring denna, och han visste, bättre än vi, var han skulle träffa dem. Inför oss agerade han dövstum, ty han besvarade icke en enda av våra frågor, men följde med uppmärksamt öga våra rörelser.

Ett samtal av så ensidig art blir snart tråkigt. Vi önskade mannen god natt och fortsatte vår vandring nedför berget. Knappt hade vi lämnat honom, förrän vi hörde en späd barnstämma ur byltet på hans rygg. Den lilla ryttaren eller ryt-tarinnan protesterade, jag vet icke emot vad, men det skedde med en röst, som vittnade om kraft i organet och vildhet i lynnet. På barnets skrik svarade dess bärare i en vänlig och lugnande ton; han var stum, endast då han ville vara det.Jag behöver nu endast tillägga, i avseende på vår vandring från Klinken, att vi lyckligt och väl hunno ned i dalen, ehuru på betydligt avstånd från vår uppstigningspunkt; att vi funno landsvägen och medelst denna gästgivaregården, samt att vi där emottogos med hjärtliga glädjebetygelser av våra vänner, som otåligt väntat oss. Jag vill ingenting tala om de anstalter, som vår doktor hade träffat, för att leda oss på rätta vägar, sedan förtruppen hade övertygat sig, att Bernard och jag blivit skilda från densamma — om de käppar med vidfästade papperslappar, som han hade planterat vid varje vägskäl o. s. v. Däremot torde det intressera läsaren mera att få del av de upplysningar, jag var i stånd att lämna Bernard om Nordens Zigenare, som i själva verket äro en ganska märkvärdig gren av denna över jorden utbredda, gåtfulla parasitnation. * ☐ SE HÄR UNGEFÄR vad jag berättade för Bernard om det besynnerliga vandringsfolket, vars lott och vars lust är att »ostadigt och flyktigt bliva på jorden».

Du har med egna ögon sett La Gitana dansad i skuggan av Sevillas palats*, vid mandolinens och kastanjetternas ljud» Yppiga former, förtjusande vader, blixtrande blickar, behagliga rörelser, koketta, om också smutsiga dräkter, oäkta guldgaloner och svajande band! Sådant var det skådespelet. I Norden dansas också La Gitana, men endast på teatern, samt idealiserad av herrar Bournonville, Selinder o. s. v. Dansas den utanför teatern, i skogen till exempel, av verkliga Zigenare, så äro varken kastanj etter eller mandoliner med i spelet, därom är jag övertygad. Dansören är då en karl med brännvinsflaskan i ena handen och blypiskan i den andra; dansösen en honom värdig dam, sannolikt nyss utsläppt ur Jag behöver nu endast tillägga, i avseende på vår vandring från Klinken, att vi lyckligt och väl hunno ned i dalen, ehuru på betydligt avstånd från vår uppstigningspunkt; att vi funno landsvägen och medelst denna gästgivaregården, samt att vi där emottogos med hjärtliga glädjebetygelser av våra vänner, som otåligt väntat oss. Jag vill ingenting tala om de anstalter, som vår doktor hade träffat, för att leda oss på rätta vägar, sedan förtruppen hade övertygat sig, att Bernard och jag blivit skilda från densamma —

om de käppar med vidfästade papperslappar, som han hade planterat vid varje vägskäl o. s. v. Däremot torde det intressera läsaren mera att få del av de upplysningar, jag var i stånd att lämna Bernard om Nordens Zigenare, som i själva verket äro en ganska märkvärdig gren av denna över jorden utbredda, gåtfulla parasitnation. * ☐ SE HÄR UNGEFÄR vad jag berättade för Bernard om det besynnerliga vandringsfolket, vars lott och vars lust är att »ostadigt och flyktigt bliva på jorden».

Du har med egna ögon sett La Gitana dansad i skuggan av Sevillas palats*, vid mandolinens och kastanjetternas ljud» Yppiga former, förtjusande vader, blixtrande blickar, behagliga rörelser, koketta, om också smutsiga dräkter, oäkta guldgaloner och svajande band! Sådant var det skådespelet. I Norden dansas också La Gitana, men endast på teatern, samt idealiserad av herrar Bournonville, Selinder o. s. v. Dansas den utanför teatern, i skogen till exempel, av verkliga Zigenare, så äro varken kastanj etter eller mandoliner med i spelet, därom är jag övertygad. Dansören är då en karl med brännvinsflaskan i ena handen och blypiskan i den andra; dansösen en honom värdig dam, sannolikt nyss utsläppt urkorrektionsanstalten; musiken bestås kanhända av grisen, som alltid är tillfinnandes på den vandrande familjens kärra. Du ser, att samma sak får olika prägel under olika klimat. Kanske har du även blivit spådd i handen av någon vacker Zingarilla. Våra Tatterskor hava utbytt denna plastiska spådomskonst mot konsten att spå i kaffesump; de förstå sig även på äckliga sympatikurer. Ett nytt bevis för ovanstående sats. Men vad som är lika hos Zigenaren, du må söka honom i Sibirien eller Spanien, i Norge eller Wallachiet, i Persien eller Brasilien, äro hans anletsdrag, hans outtröttliga och allenahärskande lust för vandringslivet, hans förakt för och obekantskap med den kultur, i vars sköte han lever, hans uteslutande åt ögonblickets fysiska behov riktade sinne, som gör honom otillgänglig för religiösa och andra idéer, hans vilda lynne, som finnes även när det döljer sig under den äkta asiatiska smidighet och ödmjukhet, som han förstår att antaga. Till dessa drag kommo fordom och komma delvis ännu sträng avslutenhet mot främlingar och den hos sådana människor högst märkvärdiga företeelsen av ett fast och innerligt familjeband: en till graven följande trohet mellan makar, passionerade känslor av kärlek och vördnad mellan föräldrar och barn, som dock bära prägeln av den häftigaste naturdrift, orörd och oförädlad av sedligt medvetande. Men dessa sistnämnda drag: avslutenheten och det fasta familje-bandet — hava börjat utplånas ur Zigenarens nationalkarak-tär, alltsedan de förhållanden, som bidrogo att stärka dem, förändrades. Med dessa förhållanden menar jag det gränslösa förakt, man fordom ägnade dem, och de rysliga förföljelser, för vilka de varit föremål över hela Europa. Du vet, att de plötsligt visade sig i vår världsdel på 12- och 1300-talet. De kommo, ingen vet varifrån. Deras band uppträdde, i början sparsamt, väl klädda, försedda med pengar, ochskyddade genom listigt diktade legender, som till och med förskaffade dem påvens synnerliga rekommendation; de ut-gåvo sig för botgörare, dömda till vandring genom länderna, och varhelst de visade sig, voro de föremål för massans nyfikenhet och deltagande. Men dessa band voro endast re-kognosörer; de rapporterade till huvudstyrkan, som befann sig, ingen vet var, att västerlandet var ett gott fält för deras verksamhet, och inom kort var Europa, från ryska slätten till Herkules stoder, översvämmat av deras stjälande, rövande, kvacksalvande och spående skaror. De uppväxte liksom ur jorden. En vacker morgon såg Hamburg utanför sina portar en hop av flera hundra sådana främlingar; de hade anryckt så tyst, så plötsligt, på så obegagnade stigar, att själva det snabba ryktet icke hunnit flyga dem i förväg. Och lika spårlöst försvunno de ur den stora handelsstadens grannskap. Till skandinaviska halvön anlände de över Finland, och då de snart kommo underfund därmed, att den svenska, liksom den norska allmogen, tilltrodde Finnarna förmågan att trolla, så underlät icke Romanifolket (så kalla Zigenarna sig själva) att tillägna sig namn av Finnar, för att begagna denna tro till sin förmån. I Norge gingo och gällde de ända in i senaste tider, även bland kunnigt folk såsom en finsk folkstam. I Sverige fingo de namnet Tattare eller Tatarer, i Tyskland Zigenare, i Frankrike Böhmare, i Spanien och England Egyptier. Vanligen betecknade de sig själva, ehuru utan all grund, såsom Egyptier, och den legend, som förskaffade dem påvens ynnest, berättade just, att de blivit dömda till ett hemlöst liv, emedan deras fäder nekat den heliga familjen, under dess flykt till Egypten, natthärbärge. Författare från 1600-talet, vilka betvivla denna sägen, ansågo dem för judar, vilka sedan de undan de kristnas förföljelser länge dolt sig i jordkulor och vildmarker, plötsligt åter visade sigunder skyddet av ett nytt folknamn. Men det hedniska lag-och sedeslösa liv, Zigenarna förde, som gjorde dem till en pest för länderna, ådrog dem snart om möjligt grymmare förföljelser, än dem, som övergått judarna. De europeiska regeringarna bemödade sig systematiskt att

utrota dem; lagar utfärdades, som förklarade dem med kvinnor och barn fågelfria. Ännu på sjuttonhundratalet fanns en tysk furste, som anställde klappjakt efter de mörka landstrykarna, och hans jägare, i sin herres åsyn, genomstungo deras kvinnor med jaktspjutet och krossade deras barns huvuden med kolvslag. Men »ju mer de förtrycktes, desto mer förökades de». Sedan förföljelsen varat en tid, försvunno de på ett mystiskt sätt, och man trodde dem vara utrotade; sedan förföljelsen upphört, såg man dem åter lika talrika som förr. Mänskligast eller rättare minst omänskligt syns de hava blivit behandlade i Sverige. Åtminstone försökte våra regeringar vid åtskilliga tillfällen att i godo förmå dem till en bofast levnads-ordning. Genom sådana bemödanden uppstodo, som man vet, städerna Gränna och Vimmerby m. fl.; i det hela misslyckades dock försöken.

Ett märkvärdigt faktum är, att i den mån lagstiftningen mot Zigenarna blev mildare, i samma mån har denna landsplåga blivit förminskad. Sedan de upphörde att betraktas såsom en utanför mänskligheten stående oren kast, hava de mer och mer sammansmält med den lägsta hopen av nationen, och bastarderna, som uppkommit av denna blandning, hava, åtminstone till större delen, kunnat övergiva vand-ringslivet. Av denna sammansmältningsprocess och den därigenom föranledda förslappningen av det fordom så starka familjebandet bland Zigenarna, äro de själva fullkomligt medvetna. Den norske prästmannen Eilert Sundt, som i grund studerat de norska Tattarnas liv, ställt sig i beröringmed flertalet ibland dem och nedlagt resultatet av sina forskningar i ett högst intressant verk »Om Fanterna*) i Norge», berättar, att de gamla »Storvandringarna» betrakta den tiden, förföljelsens tid, såsom deras folks blomstringsperiod, och beklaga sig över såväl den överhandtagande lösligheten i deras folks äktenskapsförhållande, som de mesallianser, vilka dess medlemmar nu oupphörligt ingå med »de andra», vilket hotar med ingenting mindre än deras stams undergång.

För närvarande torde folknumren av Tattare i Sverige och Norge på sin höjd uppgå till 2 å 3.000 själar. Flertalet av dessa människor har, för att skydda sig för krångel med administrationen, bekvämat sig att antaga fasta bostäder; de »stå skrivna» antingen i den ena socknen eller den andra; men deras fasta bopålar äro endast fasta utgångspunkter för deras oupphörligt fortfarande strövtåg, vilka, liksom flyttfåglarnas resor, äga en högst märkvärdig regelbundenhet, om ej till tiden, så till de ängder, de besöka. Företrädesvis välja de sådana bygder, där folkupplysningen är lägst, ty de ockra med vidskepelse, och där befolkningen är mest tunnsådd, ty en av deras förnämsta födkrokar är våldgästning. En gång om året, sällan oftare, återvända de till »hemmet», och detta för att — missbruka sakramenten, ty ingen går »ordentligare» än Tattaren till Herrens Nattvard. Med detta lilla besvär köper han gärna säkerheten för sin medborgerliga existens! På hästmarknader pläga de visa sig talrikt. En egenhet, som karakteriserar dem i alla länder och måhända låter sluta till naturen av deras ursprungliga levnadssätt, är den förkärlek, med vilken de ägna sig åt hästen, en förkärlek, som dock ingalunda har någon anstrykning av ömhet. Det är endast de avsigkomna Tattarna, plebejerna ibland dem,

*) Landstrykare.som bliva huddragare och kittelflickare; de andra syssla såsom Vallackare, hästläkare, hovslagare (dock blott för eget behov) och framför allt såsom hästhandlare. Den svenska allmogen känner Tattareadeln under benämningen hästskojare. I Norge kalla sig dessa adelsmän själva för »storvandringar», i motsats till deras sämre lottade bröder »småvand-ringarna». Det är med tre hästar spända för vagnen och löshästar framför och bakom, med klatschande piska och med en fart som Jehu dessa storkaxar hålla sitt majestätiska intåg på hästmarknaderna. De äro underkunniga i alla möjliga »hästknep», med vilkas tillhjälp, och brännvinsflaskan som bundsförvant, de praktisera sitt yrke »att lura bönder». Inbördes bistå de varandra för detta ändamål, om de också kort förut höjt kniven mot varandra, ty blodet är dock tjockare än vattnet. Äro de icke personligt bekanta sinsemellan, så gives, berättar Sundt, ett visst, för icke-Tattare omärkligt tecken, varmed de testera sig inför varandra såsom barn av Romanistammen. Detta tecken är en egendomlig välvning av vitögat, vilken rörelse, gemen att åse, genom flitigt bruk plär övergå till en omedveten vana hos gamla hästskojare.

De fullblodiga Tattarnas förhållande till andra klasser av landstrykare är i Sverige ännu icke närmare iakttaget, ehuru det i etnologiskt hänseende väl förtjänade en egen undersökning. Desto mer är det genom Eilert Sundt uppmärksammat i Norge, där det visar sig äga punkter av stort intresse.

Norges landstrykarefolk, liksom Sveriges, delas först, efter språk, ursprung och man kan tillägga

nationalmedvetande, i tvenne huvudklasser: Tattarna och Skojarna. De förra hava svart hår och skägg, mörka ögon, samt anletsdrag, som tillhöra en särskild folktyp. De hava för några århundraden sedan invandrat i landet och äro medvetna om sin nationellaolikhet med dettas befolkning; de hava dessutom ett särskilt tungomål: Romanispråket. Skojarna däremot utgöra det kringdrivande avskummet av själva den bofasta nationen, blandat med landstrykare från grannländerna. Det är brott, laster och olust för arbete, som skapat denna klass, vilken naturligtvis varken har någon särskild anletstyp eller särskilt nationalmedvetande. Men i trots härav äger även denna klass sitt egna språk. Detta språk, giftblomstret i tungomålens Flora, är Rodi eller tjuvspråket, som i intet hänseende får ställas i jämförelse med Romani. Romani har, såsom nutidens filologer funnit, höga anor; det är jämbördigt med de tungomål, som världens ädlaste nationer tala. Rodi däremot har uppväxt ur den mänskliga förnedringens gyttja. Det är ett konventionellt språk, hopgjort inom det vidsträckta tjuvskrå, som mot slutet av medeltiden hade utbrett sig från Italien över det europeiska fastlandet. Av detta ursprung låter det besynnerliga fenomen förklara sig, att i grunden ett och samma tjuvspråk talas i Skandinaviens, Englands, Frankrikes, Tysklands och Italiens fängelser. Det är ett i alla hänseenden fattigt och eländigt språk, vars flesta stamord återfinnas i Hebreiskan och Italienskan. I Skandinavien har det på senare tider, alltsedan sammansmältningen började mellan Tattare och Skojare, riktat sig med ord ur Romanispråket, och liksom dessa bägge klasser börja amalgameras, så även deras språk. Och i detta hänseende hava de gamla Tattarna i sanning skäl att tala om en mesallians.

När den nyare tidens etnologer sökte lösa gåtan om Zigenarnas härkomst, så ägde de ett hjälpmedel, som den äldre tidens forskare saknade, nämligen en utbildad filosofisk språkkunskap. De avstodo från den fruktlösa mödan att i Zigenarnas egna torftiga förvirrade lögnsagor finna en nyckel till gåtan; en vida säkrare funno de i undersökningenav Romanispråket. Detta har nu skett grundligt och genomgripande; vi äga lärda verk, grammatikor och lexika beträffande denna munart. Och det resultat, till vilket forskarna kommo, var i sanning ett förvånande! En massa av de stamord, som bilda våra mörklagda hästprånglares och korrek-tionisters meddelelseverktyg, återfinnas, obetydligt förändrade eller alldeles oförändrade, i det äldsta av alla kända språk, det tungomål, på vilket Hinduernas heliga böcker äro författade, i Sanskrit, stammodern eller kanske rättare äldsta systern till Hinduspråken, Persiskan, Hebreiskan och övriga semitiska språk, Grekiskan och Latinet, de keltiska, germanska och slaviska tungomålen. De skandinaviska Zigenarnas munart är uppblandad med ord, lånade från de folk, vilkas länder de på hitvägen genomtågade, d. v. s. med ryska och finska. Men ännu i denna dag veta de att skilja mellan sin ursprungliga egendom och det lånade. Den Tattare, ur vars mun Eilert Sundt upptecknade sin ordbok, angav själv, vilka ord voro ursprungliga och vilka lånade, och han angav detta riktigt, såsom en senare undersökning visade.

Av Romanispråkets beskaffenhet sluter man således med visshet, att västra indiska halvön är Zigenarnas ursprungliga hemland. Där finnas ännu dels kompakta folkstammar, dels kringströvande, av Hinduerna såsom orena betraktade kaster, vilka både till språk, utseende och levnadsvanor äga en förvånande likhet med det vandrande folket.

Oberoende av de lögnhistorier, som Zigenarna i fjortonde och femtonde århundradet hopspunno, för att därmed göra sig intressanta i de katolska folkens ögon, hade man hoppats att ibland dem själva finna någon historisk tradition beträffande deras ursprung. Engelsmannen Borrow, den nitiske Zigenareaposteln, som med bibeln i hand uppsökte dem i Spaniens städer, i Sibiriens ödemarker, i Brasiliens skogar,som tillbragte en stor del av sin levnad bland dessa människor och av dem hedrades med namnet Zigenarekonungen, gjorde i åratal fruktlösa försök att komma en sådan tradition på spåren och förtvivlade slutligen om tillvaron av någon sådan hos ett folk, som endast lever i ögonblickets låga njutningar, då han äntligen bland Zigenare, kringdrivande på ryska steppen, lyckades uppsnappa den sägen, som jag ovanför meddelat. Märkvärdigt är, att Eilert Sundt, som då ännu icke kände detta fynd, hörde samma sägen från en norsk Tattares läppar. Denne ville även veta, att Romanifolket på sin vandring västerut haft åtskilliga strider att bestå med »Turkarna».

Lika torftiga äro Zigenarnas religiösa traditioner. Det vissa är, att de ännu i denna stund, i trots av den »ordentliga» nattvardsgången, äro hedningar, och att de svaga spår till religiösa begrepp, man hos dem

förefinner, hänföra sig till naturdyrkan och speciellt till en månkult. Gamla norska Tattare erinra sig, att deras föräldrar plägade med bugningar hälsa den uppgående fullmånen; de hava även att förtälja om en strid mellan månen och en mot denne liksom mot Zigenarestammen fientlig himlamakt, av vilken strid månens av- och tilltagande skulle hava sitt upphov. Likaledes uppgives den konung, som fört dem ur Assaria, hava varit ingen annan än månguden, som de norska Tattarna med ett från finskan lånat namn lära kalla Alako (måne eller månskifte). Familjecheferna skola även hava Alakos bild inristad på en stenamulett, den de föra med sig och betrakta med helig vördnad. Otvivelaktigt är, att de med avsky betrakta de kristna plägseder, som de måste underkasta sig, och att de med åtskilliga hokus pokus söka utplåna den magiska verkan, de misstänka hos dopet. Sundt hörde även en berättelse, enligt vilken en stor församling av nordiskaZigenare, skiftesvis anförd av deras hövdingar i Sverige, Finland och Norge, skulle vid vissa tider äga rum på ett berg uppe i Lappmarken, och att vid detta tillfälle alla döpta Zigenarebarn framfördes, för att renas från dopet och invigas till deras egen hemliga gudsdyrkan. Det är högst otroligt, att dylika möten verkligen äga rum; men det är visst, att många Tattare tro, att desamma existera. Huru det förhåller sig med deras hövdingar, om sådana ännu väljas eller icke, är osäkert, vad Skandinavien beträffar. I Storbritannien däremot skulle Zigenarna kunna uppvisa en oavbruten hövdingeföljd från gamla tider tillbaka. Under den första världsexpositionen i London uppträdde Zigenaredrottningen offentligt, beledsagad av en talrik svit Tattare-för-nämiteter, för att betrakta alstren av en industri, till vars utveckling hennes undersåtar med lugnt samvete kunna försäkra, att de aldrig lagt två strå i kors. Direktionen över expositionen hedrade Hennes Majestät med en talrik hedersvakt av poliskonstaplar, som voro anbefallda att noga observera Hennes högstegna, liksom Hennes hovmäns, fingrar. I England utgöra Zigenarna således ett på sitt vis ordnat samhälle. Om offentliga möten, som de hålla, och varvid stammens angelägenheter omordas, ovärdiga medlemmar utstötas o. s. v., veta tidningarna stundom att berätta.

Men om de skandinaviska Zigenarna icke hava den organiserade stamgemenskap som Englands, så äro de likväl fäs-tade vid varandra genom släktskapens band, och de hava under sina oupphörliga strövtåg rikligt tillfälle att bilda inbördes bekantskap samt underrätta sig om varandras öden och vistelseorter. Varhelst ett Tattareband framtågar, är det angeläget att vid vägskäl och korsstigar efterlämna ett tecken, som upplyser de nästkommande, att stamförvanter nyligen varit där, och dessa kunna då lätt gissa, vilka deras före-gångare varit och varest de äro att träffa. Om sommaren består detta tecken i ett par trägrenar, lagda på visst sätt, om vintern i figurer, som de med sina piskor rita i snön. Samma bruk återfinnes bland Rysslands Zigenare, och Engelsmannen Borrow hade mer än en gång under sina strövtåg i detta lands skogar sin kännedom om sådana tecken att tacka för nattkvarter vid deras eldar.

Mellan Tattarna och de blonda landstrykarna hava i Norge öppna fientligheter i åratal ägt rum. Varhelst de träffats på de ödsliga fjällplatåerna eller i de djupa skogarna, har det underlägsna partiet måst se sig om efter en hastig reträtt eller nödgats leverera en blodig drabbning med knivar, påkar och blypiskor såsom vapen. Det sistnämnda vapnet sköter Tattaren med en från barndomen övad färdighet, och det är verkligen fruktansvärt i hans hand. Vanligen är det de blonda, som duka under, de mörka, som segra, i sådana bataljer. Tattaren är den starkare, ty han trives i sitt vandringsliv; det är ett positivt element, en naturdrift, som fasthåller honom vid detta. Skojaren (den blonde landstrykaren) däremot vantrives i sitt, om han än icke vill eller kan övergiva det; därom vittna vanligen hans bleka drag, hans kraftlösa gestalt; det är ett negativt element, nämligen olusten för arbete, som fäster honom vid vandrings-livet.

Sundt omtalar icke blott detta krig mellan de bägge land-strykarefolken, utan även ett fredsslut, som innehöll det villkor, att det ena partiet skulle draga fram längs kusterna, medan det andra förbehöll sig det inre landet. För närvarande är, som jag nämnde, en sammansmältningsprocess å bane mellan dem bägge, som gjort slut på detta tysta krig, om vilket inga hävder tala.

Jag ämnade för Bernards räkning tillägga åtskilliga kuriösadrag, som jag lärt känna ur den svenska Tattarens liv; men vi voro nu framme vid gästgivaregården, och samtalet blev avbrutet, för att icke mer återkomma till detta ämne. * □ DAGEN EFTER VÅRT BESÖK å Klinken sade vi farväl till Elstad och fortsatte till fots vår resa genom dalen. Denna vidgar sig betydligt, icke långt från Elstad, samt är väl bebyggd och omsorgsfullt odlad.

Åkrar, ängar, barrskog och lövdungar sträcka sig, i angenäm omväxling, högt upp på de än långsluttande, än tämligen branta dalväggarna å ömse sidor av Lougen, vars strandpartier här äro av intagande skönhet. Den mäktiga fjällmassa, i vilken Gudbrandsdalen utgör en över 20 mil lång, i norr av Dovre stängd remna, består av skiffer på underlag av gnejs. Dalens botten visar på dess östra sida en vågformig yta av märkvärdig regelbundenhet. Här och där vila under bergväggen stora massor av klippstycken, som nedfallit och samlats dit under årtusendens lopp. På andra ställen, i synnerhet i dalens nordliga del, anträffas ordentliga berg av rullstenar, förenade med ett kalkhaltigt cement. Dessa stenar äro av helt annan beskaffenhet än fjället, vid vars fot man finner dem, och hava således icke nedfallit från detta. De bestå nämligen av kvarts och fältspat, och deras runda form, såväl som deras kalkhaltiga mellanlag bevisar, att de äro minnesmärken från en tid, då havsböljorna vandrade över Skandinaviens dalar. Där fjällväggarna äro brantare och av skarpare former, såsom i Romsdalen, bildas genom skifferns förvittring massor av grus och sten, som betäcka bergens avsatser och varje vår förökas medelst nya stenras. Nu äro dessa massor visserligen ofantliga — de sträcka sig stundom flera hundra fot uppemot bergen — men ovanför desamma resa sig ännu drag, som jag lärt känna ur den svenska Tattarens liv; men vi voro nu framme vid gästgivaregården, och samtalet blev avbrutet, för att icke mer återkomma till detta ämne. * □ DAGEN EFTER VÅRT BESÖK å Klinken sade vi farväl till Elstad och fortsatte till fots vår resa genom dalen. Denna vidgar sig betydligt, icke långt från Elstad, samt är väl bebyggd och omsorgsfullt odlad. Åkrar, ängar, barrskog och lövdungar sträcka sig, i angenäm omväxling, högt upp på de än långsluttande, än tämligen branta dalväggarna å ömse sidor av Lougen, vars strandpartier här äro av intagande skönhet. Den mäktiga fjällmassa, i vilken Gudbrandsdalen utgör en över 20 mil lång, i norr av Dovre stängd remna, består av skiffer på underlag av gnejs. Dalens botten visar på dess östra sida en vågformig yta av märkvärdig regelbundenhet. Här och där vila under bergväggen stora massor av klippstycken, som nedfallit och samlats dit under årtusendens lopp. På andra ställen, i synnerhet i dalens nordliga del, anträffas ordentliga berg av rullstenar, förenade med ett kalkhaltigt cement. Dessa stenar äro av helt annan beskaffenhet än fjället, vid vars fot man finner dem, och hava således icke nedfallit från detta. De bestå nämligen av kvarts och fältspat, och deras runda form, såväl som deras kalkhaltiga mellanlag bevisar, att de äro minnesmärken från en tid, då havsböljorna vandrade över Skandinaviens dalar. Där fjällväggarna äro brantare och av skarpare former, såsom i Romsdalen, bildas genom skifferns förvittring massor av grus och sten, som betäcka bergens avsatser och varje vår förökas medelst nya stenras. Nu äro dessa massor visserligen ofantliga — de sträcka sig stundom flera hundra fot uppemot bergen — men ovanför desamma resa sig ännustela höjder, fritt visande sina skarpa utsprång och tinn-krönta hjässor. Att naturens nivelleringsarbete, vilket började, i samma ögonblick dessa berg uppstego över vattenytan, icke hunnit längre än förhållandet nu är, lämnar samma vittnesbörd som de för vår nuvarande geologiska epok karakteristiska alluvial- och torvmossbildningarna, att vi nämligen ännu leva i en morgontimma av den sista skapelsedagen, och att fastlandens nuvarande utseende icke är särdeles gammalt, åtminstone i jämförelse med föregående epoker. Vore stenarternas förvittringsförhållanden i kvantitativt hänseende utrönt, så borde man av dessa grusmassors storlek kunna någorlunda sluta till förvittringsprocessens början. Ännu lättare och säkrare skulle åren kunna räknas, i fall man efter verkställd genomskärning av en sådan massa funne urskiljbara årslager, vilket icke är omöjligt, enär ytan av en sådan massa årligen beklädes med en tämligen rik vegetation, vars öde är att följande vår begravas under ett nytt lager.

Vår vandring denna dag gynnades icke av vackert väder. Himlen var grå, molnen smögo längs fjällväggarna, och regnskurar nödgade oss att allt emellanåt söka tak. Vår första tillflyktsort blev Ringebo kyrka, till vilken den i grannskapet boende klockaren gunstbenäget lämnade oss nyckeln. Denna och Gudbrandsdalens övriga helgedomar äro små korskyrkor, till största delen uppförda av runda trädstammar, med branta, skifferbelagda tak och över huvudbyggnaden ett torn med hög spira, som stundom omgives av fyra små hörntorn. Utvändigt äro de målade med tjärfärg, som ger dem ett mörkt och fornåldrigt utseende, och stundom sirade med träsniderier. I sådana är Gudbrandsdölen mästare. Om också utan anspråk i konstnärligt hänseende, sakna dessa kyrkor likväl icke monumental betydelse. Somliga äroav en ålder, som man skulle anse oupphinnelig för en trä-byggnad, om icke just i Norge så många bevis för en dylik möjlighet vore för handen. Ännu för några år sedan lär vid Öjerns gästgivargård stått en hydda, om vilken traditionen förmälde, att Olof Helige där skådat dagen. En del av dess

timmer befanns, sedan hyddan revs, tjänlig att begagnas för en ny byggning på samma gård, och folket därstädes kan för främlingen utpeka dessa väldiga, av ålderdom svartnade, men ännu friska stammar. Huru mycket de skulle hava att berätta, »om väggarna kunde tala»!

Ehuru således av enklaste slaget och i arkitektoniskt hänseende mer talande om ett rått klimats än ett bildat skönhetssinnes fordringar, funno vi likväl dessa gamla trätempel vida vackrare än mången utav våra egna nyare, av sten uppförda sockenkyrkor, vilkas torn, i avseende på ritningen godkända av överintendentsämbetet, likna tjocka prostar med nattmössan neddragen över ögonen. Ringebo kyrka har den om byzantinska stilen påminnande egendomlighet, att koret bildar en mer självständig, genom en brädvägg avskild del av det hela. Denna brädvägg är prydd med snidverk, i vilket norska lejonet med yxan i sina ramar bildar huvudfiguren.

(I parentes sagt tycktes mig denna yxa, som med ty åtföljande lejon skådas mångenstädes såsom prydnad på offentliga och enskilda hus, närmast vara en sinnebild av de norska träspekulanternas framfart, som föga eftergiver deras svenska yrkesbröders. Jag såg i Gudbrandsdalen vidsträckta bergsluttningar, i mannaminne beväxta med härlig skog, nu ohyggligt nakna, och utan hopp att återvinna sin prydnad, ty dalen lider av vedbrist, och de fattiga husmännen underlåta icke att uppgräva varje rot och avbryta varjeuppspirande telning, för att bära den till sin härd, vilken ingalunda är inrättad till bränslebesparing.)

Beträffande den anordning av tornen på norska kyrkor, vilken jag nyss påpekade, meddelade mig Bernard, att icke blott samma anordning, utan även tornens stundom förekommande fjällformiga betäckning återfinnes å gamla kyrkor i det efter Norrmännen uppkallade Normandie, t. ex. å kyrkan St. Trinité i Caen. Det är just detta, tillika med fasadens utseende, som låter dessa kyrkor framstå såsom representanter av en särskild byggnadsstil, den normandiskromanska.

För övrigt medför jag från Ringebo kyrka inga andra minnen än dem av ett vackert tänkespråk: mors bona vitcz perfectio, — döden, om god, är livets fulländning — och av en gammal kuriös målning, föreställande en familj, som varit kyrkans gynnare och välgörare. I mitten av tavlan stå far och mor, vid sidan av far fem manliga ätteläggar, ordnade, tripp trapp trull, efter storleken; vid sidan av mor, lika många feminina, strängt ordnade efter samma grundsats. Alla hava kinderna spända som vindgenierna på gamla kopparstick. Ovanför dessa figurer är målad en scen ur Yttersta Domen, i vilken samma familj naturligtvis förekommer och för sin frikostighet mot kyrkan belönas med en plats bland fåren på högra sidan.

Regnet, som gjort ett kort uppehåll, medan vi lämnade Ringebo kyrka, började, sedan vi vandrat ett stycke, ånyo och blev oss en välkommen anledning att besöka boningarna vid vägen. Bjärtare än vi här hade väntat trädde oss till mötes den skillnad, varmed lyckan utdelar sina håvor och människorna förstå att använda dem. I den sköna bördiga dalen lever en talrik klass, husmännens eller torparnas, som frestar en sorglig lott. Jag erinrar mig en husmans bostad:måhända var den sämre än de flesta hans likars, men jag har mina skäl att tro, att många dylika finnas. Stugan var mörk som en lappkåta; tak och väggar voro svärtade av röken från spisen, som tillika med en halmfylld säng, ett bord, en kista, några pallar och en huggkubb upptog största delen av golvet, om jag ens kan tala om ett sådant därinne, ty det bestod av bara marken, sparsamt stenlagd med skifferbitar. Trenne fåordiga äldre människor av liknöjt utseende och några bleka barn voro denna kojas innevånare. Klädes-paltor hängde till torkning vid spisen. För att komma in och ut måste man kliva över grytan och baktråget, samt sedan noga se sig för att icke trampa i vattenbaljan* eller stöta omkull lerkrusen i hennes grannskap. Hopplösheten och hennes följeslagare Håglösheten voro andarna i detta hus.

Huru olik var denna boning de prydliga bondgårdarna, där allt vittnade om trevnad och välmåga.

Men emellan dessa klasser, den fattiga husmannens och den förmögne gårdägarens, befinner sig en annan av små självägare, och här visar sig det stora inflytande, som en egen torva, om än liten, utövar. Med små tillgångar, ofta icke större än husmannens, bemödar sig en sådan självägare att giva sitt hem den prägel av prydlighet och trevnad, varmed han hos gårdägaren blivit bekant. Han kan väl icke upphinna detta ideal, men han kan närma sig det, och detta är en sporre till väldiga ansträngningar, som, honom ovetande, bära i sitt sköte fröet till en högre kulturgrad. Inträder man till ett sådant lyckligt och strävsamt hjonelag, så finner man strängt tillämpat regeln:

»plats för var sak och var sak på sin plats». De nakna stockväggarna i dagligstugan äro behängda med allt det husgeråd och de verktyg, som kunna få sin plats därstädes: liar, handsåg, strykbräde,knivar o. s. v. Tallrikar och koppar stå i led på hyllan. De konstarbetade träskedarna intaga en annan linje på väggen. Spisen är kalkad, och järnstödet, varpå dess övermur vilar, skiner blankt och fejat, liksom den rörliga arm för kläders torkning, varmed det vanligen är försett. Skåp och kistor äro målade med blomster. Över dörrlisten saknas sällan hjonelagets initialer samt år och datum, när det inflyttade i sin bostad. Sinnet för renlighet, som hos den nödställda husmannen kämpar en tragisk strid med yttre och inre hinder, visar sig här i all sin glans, parat med sinnet för prydlighet och färgprål. Betrakta den minst två alnar långa, med hålsömslister garnerade handduken, som du alltid finner i ett sådant hem, hängande på sin bestämda plats, mellan tvenne dörrar, som föra till hyddans övriga lägenheter! Den tiger och säger ändock så mycket! Spinnrocken och garn-harven i grannskapet av eldstaden tala om kvinnornas husslöjd; hyvelbänken, som befinner sig i en liten skrubb bredvid dagligstugan, om mannens. Barnen äro rödblommiga, stoj ande och alldeles icke rädda att inlåta sig i samtal med främlingar. På bordet eller i fönsterhyllan finner man den lilla boksamlingen, och denna är sannerligen icke illa vald: bibeln, psalmboken, andliga visor av Kingo, lagboken och konstitutionen, nykterhetskatekesen samt därtill historiska, geografiska och naturhistoriska arbeten av det ypperliga slag, som Norges sällskap för folklitteratur lyckligt bemödar sig att sprida. Veckobladet, som utkommer i närmaste stad, saknas ej heller; ofta träffar man även en förträffligt redigerad, med vackra träsnitt illustrerad tidskrift. Berlins naturlära och Fryxells historia äro större rariteter hos den svenske lantmannen, än hos den norske.

Men bredvid dagligstugan äger familjen även en annan kammare, som är dess helgedom och stolthet. Vad både manoch hustru strävat, innan de fått denna i ordning! Mannen har själv snickrat och betsat bordet, stolarna och ramarna till de tavlor, som pryda rummet. Han har själv målat taket med vit, väggarna med blå och golvet med röd oljefärg. Fönstergardinen, stolöverdragen och bordduken äro däremot hustruns verk. Betraktar du tavlorna, så finner du, att Robert Blum och kejsaren av Ryssland, Napoleon och Carl Johan kunna trivas i fred och endräkt vid varandras sida.

Sådan kan skillnaden vara mellan den fattige husmannens och den fattige självägarens hem.

Den ryktbara arbetareagitationen, som för några år sedan sattes i gång av studenten Thrane, vann stor anklang bland husmännen i Gudbrandsdalen. Talrika arbetareföreningar bildades därstädes. Nu äro de upplösta. De saknade sedlig grundval och klart praktiskt mål — måste således gå sin undergång till mötes. Agitationens huvudfel var att densamma tillskrev orsakerna till eländet uteslutande de självägande klasserna och betraktade arbetarna själva rena som snö och alldeles oskyldigt lidande. Men de hotelser, som under dessa dagar yppades och ingalunda voro blott munväder, hotelser, vilka likt dystra blixtar kastade sitt ljus över en avgrund av hat och förbittring, vars tillvaro man förut aldrig anat, dessa hotelser hava icke varit alldeles fruktlösa. De talade till känslor, som äro lättare att väcka än den kristliga kärleken och den mänskliga pliktkänslan, när dessa väl hunnit somna. Mången gårdägare har sedan dess bemödat sig att förbättra sina underhavandes ställning och bemöter dem med större aktning. Den lätthet, varmed dessa föreningar stiftades, vittnar för övrigt om tillvaron av krafter, som luttrade och förenade för ett eftersträvansvärt och klart uppfattat mål, kunna åstadkomma något gott.

Husmännens ställning var i förflutna tider icke bättre,än nu; men de funno den lättare, emedan gårdägarnas var sämre, och skillnaden mellan de bägge klasserna således icke så stor. Det är just denna skillnad som väckt så mycket ont blod. Med större tillgångar än husmannen levde dock bonden för femtio år sedan på ungefär samma fot som denna, efter fädernas ärvda skick. Han grep med tio fingrar i fatet, emedan kniv och gaffel voro honom en besvärlig lyx; hans trånga dagligstuga var tillika kök, matsal och sängkammare för honom, familjen, tjänarna — och hönsen. Allt, ända till ohyran, okunnigheten och likgiltigheten för annat än dagens bestyr, var gemensamt för husbondfolk och tjänare.

Nu är förhållandet ett annat. Bonden eller gårdägaren har en våning av putsade rum, i vilka husmannen skulle finna sig främmande, även om de stode honom öppna; han, bonden, resonerar över saker, dem husmannen icke begriper; hans son, den blivande stortingsmannen, söker ett högre kunskapsmått, än den ambulatoriska skolan

förmår bestå husmannens; hans dotter klinkar piano på fristunderna från de husliga göromålen och trives ej så gott som förr bland drängarna och jäntorna i fähuset; fosterbrödralaget, som ingicks under de gemensamma mödorna på åkern, ängen och i skogen, är upplöst, ty gårdmannen leder det hela, men lägger sällan handen vid själva arbetet. Och till det avstånd, som olika förmögenhets villkor hittills skapade mellan bondens dotter och husmannens son, kommer nu ett annat, ett svalg, som är vida värre att överstiga, nämligen den olika bildningsgradens. Med ett ord: här har i tysthet föregått och föregår ännu en social revolution. Bonden förvandlar sig småningom till vad vi i Sverige kalla herreman, och förvandlingen inskränker sig icke blott till rock, utan till bildningsgrad och seder. Den mindre självägaren följer impulsen, given från honom. Han bygger sin stuga med störrefönster; han brädfodrar dess stockväggar; han föredrager järnkaminen framför spiselröken och »sotad ås»; han finner det numera otrevligt, att hans dräng eller fullvuxne son ligger i samma säng med honom och hustrun, såsom förut var brukligt; han studerar sin tidning och följer världshändelserna; han vill hava en smula »hum» om naturlagarna; han föredrager ett väl tillskuret framför ett illa sittande plagg och tycker om att se sina barn rena i synen. Allt detta är småsaker, som tillsammanlagda vittna om en stor social förändring. Men husmannen står på samma punkt som förr; jämlikheten är sålunda försvunnen och kan endast återställas därigenom, att husmannen höjer sig med de andra, icke därigenom att dessa sänka sig till honom. Lyckligtvis är den norska bondaristokratien ingen bördsaristokrati i annan mening, än att jordegendomen, som utgör dess grundval, följer gällande arvslagar. Bondens yngre söner nödgas ofta övergå till husmansklassen, och det kan hända att husmanssonen genom ihärdighet förenad med lycka, eller genom kärlekens makt får foga en hel gårds namn efter sitt eget. Detta utgör försonande omständigheter. Det övriga skola lagarna, en stigande billighetskänsla hos gårdägarna, samt framför allt husmansklassens egen allvarliga strävan till andlig och materiel förkovran i sinom tid uträtta.

Till husmansklassens dåliga belägenhet bidrager i hög mån det lösliga förhållande, som äger rum emellan könen och befrämjas av ett i Norge allmänt gängse skick eller oskick: det så kallade nattfrieriet. Det händer icke sällan, att husmansgutten, nyss utkommen i tjänst och själv icke torr bakom öronen, plötsligt ser sig vara »barnfar» och betungad med plikter, dem han omöjligen kan rätt uppfylla. Han flyr då, om han är mycket blyg för sin nya ställning, eller mycket lättsinnig eller mycket samvetslös, till en annannejd och lämnar den unga modern och barnet åt deras öde, eller han bekvämar sig i bästa fall att inträda inom porten av det helvete, som ett tvunget äktenskap, parat med brist på det nödvändigaste, ofta till och med på tak över huvudet, kan bilda på jorden. Rörande en av de församlingar, vi genomtågade, förmäler en statistisk uppgift, att bland 100 äktenskap voro 60, som förestavades av en dylik nödvändighet. Denna siffra säger åtskilligt. Vilken strid, nationernas liv och lagar förete, från äldsta tider till de nuvarande, emellan den starkaste av alla naturdrifter samt bemödandet att bevara samhällets och kulturens starkhetsbälte: familjebandet! Och huru mycket hava icke förvända män-niskostadgar, iklädda en falsk gloria av gudomlighet, gjort att förvärra det onda och genom förvillande av de enklaste rättsbegrepp och de sundaste känslor slå samhället oläk-liga sår!

En bondgård i Gudbrandsdalen liknar ofta en liten by; så många äro de stugor och uthus, som gruppera sig kring dess mangård. Också är en sådan gård ett litet samhälle för sig, som nödvändigheten en gång bjöd att vara sig självt nog och så mycket som möjligt göra sig oberoende utav den övriga världen. Av denna nödvändighet har sedan blivit en vana, och denna vana har i sin ordning utan tvivel bidragit att skärpa självständighetsdraget i norska bondens karaktär. Han och hans tjänare äro åkerbrukare, jägare, fiskare, byggmästare, timmermän, snickare, vagnmakare, smeder, sadel-makare, skomakare och mjölnare. Husets kvinnor väva, sy kläder, baka och brygga. Men icke nog med detta. Bonden är även ordningsman och förlikningsdomare i kommunen, lagstiftare på stortinget. Vilken skillnad mellan en sådan man och fabriksarbetaren i fastlandets stora städer, åt vilken den systematiska, i jätteskala ordnade arbetsindelningenöverlämnar att göra det och det hjulet, den och den skruven, och under hela hans livstid ingenting annat än det hjulet eller den skruven! Fabriksarbetaren är blott en kugge i en stor maskin. Huru måste icke den förra mångsidiga verksamheten befordra, den senare ensidiga motverka in-

» Lauras».

telligensens, själs- och kroppsstyrkans utveckling! Men likväl har den förra sin rot i en lägre kulturgrad och

måste vika för den senare, för den stora allmänna arbetsfördelningen, som en gång skall sträcka sig över hela jorden. Det hela vinner härpå, och för vad den enskilde förlorar, måste han finna ersättning å annat håll. Den mångsidiga utvecklingen av sina anlag, vilken han förut fann i det självständiga tillfredsställandet av mångartade materiella behov, måste han hädanefter finna i tillfredsställandet av andens trängtan till ljus, vetande och verksamhet för idéer. Fabriksväsendets välgärningar kunna statistiskt uppvisas; det onda, som det medför, tränger djupare än att siffrans ljus kan belysa det; det måste erhålla en tung motvikt, och framtiden, hur materialistisk den må gestalta sig, måste, om ock av ren egoism, göra kolossala ansträngningar för folkuppfostran och folkundervisning. Så skall även den stora arbets-fördelningens onda verkningar framkalla nya välsignelser för människosläktet, liksom över huvud allt ont, som en förnuftig naturmässig inrättning medför bredvid det goda, den alstrar, blir en ny sporre till det mänskliga framåtskridandet. * ☐ STIG IN, VANDRINGSMÄN, och vila er, medan regnet går över!

Vi hörsammade denna gästvänliga inbjudning, som gjordes oss av Guldbrand Christoffersen, ägare av gården Forr, framför vars manbyggnad, belägen omedelbart vid landsvägen, vi nu befunno oss.

Guldbrand, en äldre man med intelligenta drag, mager-lagd och av sjukligt utseende, förde oss in i en ljus och väl möblerad sal, varefter han avlägsnade sig, för att strax återkomma, bärande ett tobaksskrin och kritpipor, samt åtföljd av sin äkta hälft, en fryntlig gumma, som bar ett silverstop.

Stopet, en familjeklenod med Fredrik IV:s bild på locket, var fyllt med hembryggt öl. Guldbrand drack oss till, och så gick stopet laget omkring.

Sedan därefter piporna blivit tända, upphov Guldbrand sin röst och frågade, vad slags folk vi vore, varifrån vi komme och varthän vi ämnade oss.

På dessa frågor fick han ärligt besked.

— Jaså, du är en Tysk, sade han till doktorn; — det var besynnerligt, att du skulle vara den längste i laget. Annars äro vi Norrmän kända för vår höga växt, bör du veta. Nå, hur går det med Slesvig-Holstein ? En vacker dag tager ni väl den landbiten från Dansken, eller hur?

Doktorn såg djupsinnig ut och förberedde otvivelaktigt ett svar, som grundligt skulle belysa Slesvig-Holsteinska frågans kinkiga punkter, men hann icke avgiva detsamma, in- fördelningens onda verkningar framkalla nya välsignelser för människosläktet, liksom över huvud allt ont, som en förnuftig naturmässig inrättning medför bredvid det goda, den alstrar, blir en ny sporre till det mänskliga framåtskridandet. * ☐ STIG IN, VANDRINGSMÄN, och vila er, medan regnet går över!

Vi hörsammade denna gästvänliga inbjudning, som gjordes oss av Guldbrand Christoffersen, ägare av gården Forr, framför vars manbyggnad, belägen omedelbart vid landsvägen, vi nu befunno oss.

Guldbrand, en äldre man med intelligenta drag, mager-lagd och av sjukligt utseende, förde oss in i en ljus och väl möblerad sal, varefter han avlägsnade sig, för att strax återkomma, bärande ett tobaksskrin och kritpipor, samt åtföljd av sin äkta hälft, en fryntlig gumma, som bar ett silverstop.

Stopet, en familjeklenod med Fredrik IV:s bild på locket, var fyllt med hembryggt öl. Guldbrand drack oss till, och så gick stopet laget omkring.

Sedan därefter piporna blivit tända, upphov Guldbrand sin röst och frågade, vad slags folk vi vore, varifrån vi komme och varthän vi ämnade oss.

På dessa frågor fick han ärligt besked.

— Jaså, du är en Tysk, sade han till doktorn; — det var besynnerligt, att du skulle vara den längste i laget. Annars äro vi Norrmän kända för vår höga växt, bör du veta. Nå, hur går det med Slesvig-Holstein ? En vacker dag tager ni väl den landbiten från Dansken, eller hur?

Doktorn såg djupsinnig ut och förberedde otvivelaktigt ett svar, som grundligt skulle belysa Slesvig-Holsteinska

frågans kinkiga punkter, men hann icke avgiva detsamma, in-nan Guldbrand var inne i en livlig skandinavisk diskussion med oss Svenskar.

Guldbrand var ingalunda Eiderskandinav. Må Tysken taga hela Danmark, sade han; vi Norrmän böra icke hindra honom därifrån, om vi också kunde det. Dansken har gjort oss mycket ont den tid han var herre i Norge. Nu må han stå sitt kast. Oldenburgarna gjorde aldrig annat än plundrade och misshandlade Norge.

Jag fann det icke löna mödan att söka bringa Guldbrand på bättre tankar i detta hänseende. Såvitt jag kunde erfara, är hans åsikt den allmänna, åtminstone bland bönderna. Deras politiska resonemang smakade mycket av egoism. I de så kallade högre stånden torde känslorna för Danmark icke vara särdeles varmare. »Om Skåne sjunke i havet», sade till mig en gammal amtman, »så förlorade ni svenskar ett bördigt landskap, men ni vunne det, att Öresund bleve bredare, och jag tror, att den vinsten skulle uppväga förlusten. Gud bevare oss för ett treenigt Skandinavien!»

Då jag förnam sådant tal, tänkte jag på den »norske Skandinavens» ord hos Erik Bögh:

Opoffrelse, Äre og Venskab og Ret er Ting, som jeg ikke fordömmer;

De kläde Studenter, men slet ikke Folk, der handle med Sild och Tömmer.

Vi bör, som förståndige praktiske Mänd, kun holde oss till det solide.

Hvad kommer vel Jöder og Jyder os ved ?

Det gad jeg då rigtignok vide.

Lad Russen kun sluge Alt, hvad han förmår, og Tydsken Fat ene slikke.

Det blifver en Sag mellan Dansken og dem, og rager os andre slet ikke.Om Sverige talade man, i vår närvaro, uti vänligare tonart; men beklagade sig endast över den fientlige »Götebor-geren» (d. v. s. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning) och dess trogna vapendragare inom svenska pressen, »skandaltidningen» Väktaren — ty såsom skandalblad (kunde man ana något sådant?) går och gäller den fromme Väktaren i hela Norge; och detta på norska Aftenbladets ord.

Från slesvig-holsteinska frågan övergick samtalet på åtskilliga andra ämnen. Guldbrand tycktes vara väl hemmastadd i sitt lands litteratur och talade om personlig bekantskap med åtskilliga av Norges mer framstående litteratörer och tidningsskrivare. Han hade känt Ole Wiig och den i sina unga år avlidne skalden Sivertson, i livstiden redaktör av »Drammens Avise». Wergelands dikter befunno sig på bordet, kring vilket vi sutto, och hans porträtt hängde bredvid Sivertsons, på väggen över oss. Sivertson var, berättade Guldbrand, son av en Haugianare, och denna omständighet ledde samtalet helt naturligt på de religiösa rörelser, till vilka den ryktbare bonden Hauge gav impulsen, och vilka den svenska allmänheten känner — åtminstone genom Tide-mans sköna tavla. Hauges dogmatiska åsikter skilde sig icke från statskyrkans; han endast påyrkade med strängt allvar kristendomens förverkligande i det enskilda levernet. Men han var lekman och han predikade. Därmed syndade han tvåfaldigt. Han störde statskyrkans ljuva lugn och han ingrep i hierarkiens förmenta rättigheter. För dessa synder fick han också böta. Det heliga skrået på Zions tinnar gav sig icke ro, innan en så farlig man blev satt inom lås och bom. Ur fängelset skrev han till sina vänner både i Norge och Sverige. Guldbrand äger en samling av sådana brev. Nu, sedan mannen länge sedan är död, erkänna även prästerna, att Hauge ingjutit nytt liv i den norska kyrkan, och att deorter, där Haugianerna äro talrika, företrädesvis utmärka sig för en stigande sedlighet samt ett bättre förhållande mellan gårdägare och husmän.

Bernard tillfrågades av Guldbrand, om han varit med vid Sebastopol, och Guldbrand uttalade sin oförställda beundran över Fransmännens tapperhet.

— Innan du går härifrån, skall jag visa, att du har en landsman här i huset, sade Guldbrand hemlighetsfullt, varefter han gick ut, sannolikt för att hämta denne.

Efter en stunds förlopp visade han sig åter, denna gång åtföljd av sin dotter, en sjuttonårig flicka med långa

blonda lockar, förgätmigej-ögon och ädla anletsdrag. Flickan hälsade oss, ställde en butelj och glas på bordet och avlägsnade sig igen, till stor saknad för oss alla.

— Din dotter ser ju ut som en prinsessa, Guldbrand, anmärkte den finske kandidaten. — När allt kommer omkring, så har du eller hustrun din kungligt blod i ådrorna.

— Nej, svarade Guldbrand, — men när ni kommer till Tofte gästgivaregård, så träffar ni bondfolk, som är av kungasläkt.

Bernards landsman, om vilken Guldbrand talat, var ingen annan än flaskan, som flickan ställt i vår krets. Vi tömde några avskedsglas i en försvarlig Bordeaux. Därefter kraftiga handslag, hjärtliga farväl, och vi lämnade Forr.

Mindre angenäma äro mina minnen av andra samtal med odalmän i Gudbrandsdalen. Jag hyste aldrig den överspända förhoppningen att finna svenska namnet med någon särdeles förkärlek omfattat av norska allmogen; men vad jag väntat var att finna det lika högaktat här hos våra »bröder», som det är hos jordens övriga nationer. Som bekant, har under de senare åren en mängd svenskt arbetsfolk, i synnerhet från Värmland, begivit sig till Norge, med anledningav den högre arbetslön de där kunde påräkna, i jämförelse med priset på dagsverken i hemorten. Nu är det en allmän och bedrövlig erfarenhet, att där ett förhållande sådant som emellan arbetsgivare och arbetssökare, emellan husbonde och tjänare, uppstår mellan representanter av tvenne nationaliteter, där kunna de tjänstsökande främlingarna även genom ett oklanderligt uppförande svårligen skydda sitt namn för den missaktning, som deras underordnade ställning ingiver hos råa människor. Exempel härpå erbjuder i smått förhållandet mellan Skåningarna samt de Hallänningar och Smålänningar, som varje höst vandra ned till det rika slättlandet, för att tröska. Ännu mer förvärras saken, om i den stora hopen av utvandrare det gives en eller annan, som genom dåligt uppförande lämnar stöd och näring åt grannfolkets naturliga benägenhet att förhäva sig på utvandrarnas och deras nationalitets bekostnad. Nu är det min övertygelse, att mängden av de svenska arbetare, som utvandrat till Norge, är ett gott och hederligt folk; men att åtskilligt avskum följt med på köpet, är något, som i fråga om utvandringar hör till regeln och ej till undantagen. Nog av: denna utvandring har icke ökat det svenska namnets anseende på andra sidan Kölen. »Arbetssvensk» är ett av de ord, varmed det nya norska språk, som är i görningen, har riktat sig, och det sätt, varpå det uttalas av norska läppar, smeker ingalunda ett finkänsligt svenskt öra. Betecknande är även att knappt hade någon av de norska lantmän, med vilka jag inlåtit mig i samtal, erfarit, att jag var Svensk, förrän man gjorde mig bekant med alla sådana drag, som kunde komma mig att blygas på mina utvandrade landsmäns vägnar. Med en minnesstyrka, som vittnade om livligt intresse för saken, uppräknade man för mig allt vad de norska tidningarna under några års förlopp möjligen haft att förtäljai denna riktning: här hade en svensk bagaregesäll mördat sin mästare, på ett annat ställe hade en »arbetssvensk» anlagt mordbrand, en tredje hade förövat en stöld o. s. v. Alla sådana dåd hade man i färskt minne, och mina värdar syntes tro, att de kryddade gästfriheten, då de berättade dylika historier. Naturen utdelar ojämnt sina håvor: grannlagenhet och finkänslighet tillhöra icke alla nationers karaktärsdrag, och öppenhet är en föga älskvärd dygd, när den blottar ett rått sinnelag och benägenheten att upphöja sin egen ringhet, genom att peka på andras lyten.

Svensken har skäl att vara stolt över sitt namn: han tillhör ett folk, som, ringa till mängden, dock förevigat sitt namn på världshistoriens skönaste blad. Han är den skandinaviska stammens huvudrepresentant bland jordens folkslag och dess bålverk i händelse av faror. Utplåna, den som kan, det svenska folkets bedrifter ur historiens annaler, bringa i förgätenhet dess storartade och lyckliga kamp för världens samvetsfrihet, dess gigantiska, men olyckliga strid för sin plats ibland Europas stormakter, dit hjältemod och försakelser, utan stöd av motsvarande materiella hjälpkällor hade lyftat det — och den skandinaviska stammen är på samma gång en historisk obetydlighet, knappt märkbar vid en överblick av människosläktets verksamhet, utveckling och öden. Främst av allt skulle vi trott, att Norrmännen, vilka alltsedan Gånge Rolfs dagar, icke besitta någon historia, som äro bestämda att i framtiden dela ljuvt och lett med oss och som aldrig kunna hoppas på någon historisk betydelse utan genom oss, — vi skulle trott, att Norrmännen framför alla andra intresserade sig för brödrafolkets framfarna

öden och gladde sig med detta över den ära, det förlänat det gemensamma Skandinaviens namn. Men härutinnan blir man storligen bedragen. Kölen har varit en så gott som oöverstigligmur för Gustaf Adolf den stores rykte; Karl XII har dock lyckan att vara känd, emedan han stupade vid Fredrikshall. Jag nämnde en gång, att jag sett Fryxells historia (n. b. första delen) hos allmogen, men dess studium synes hitintills icke hava burit några frukter. Den djupaste okunnighet rörande både vårt förflutna och vårt närvarande råder icke blott hos norska allmogen, utan även högre upp i samhället och till och med där, var est man minst skulle väntat den. Jag talte med en Haugianare, som kände en hel hop ur kyrkohistorien, men som icke hade en aning därom, att den lära, han så varmt bekände, blivit skyddad från undergång genom offret av svenskt blod. Jag fann »Guldkonungens» porträtt på mången vägg i Norge — men ingen visste vad det var för en gubbe. De hade köpt honom av tavelkolpor-tören för den stora halskragens skull. De småkrig, som svenska bönder, anförda av sina präster och länsmän, fört på norska gränsen, anse de vara huvudsaken i vår krigshistoria. Lika litet känna Norrmännen, vilka framtidslöften vår nuvarande utveckling bär i sitt sköte, eller hur långt vi äro framför dem i många hänseenden. Vår fyrbenta representations fortfarande bestånd och skådespelet av en fattig, talrik och lycksökande adel ingiva dem den fördomen, att vi i allo stå på ett trappsteg av kultur, djupt under deras eget. Jag fann bland de skrifter, som folkbildningens vänner i Norge utgiva, en bok, som skildrade tillståndet i Tibet, Kina och Japan, men ingen, som lämnade någon upplysning om Sveriges öden eller nuvarande förhållanden.

Detta är bedrövligt; men ännu bedrövligare och vida oförlåtligare är, att hos massan av vårt eget folk råder samma okunnighet. Jag tänker härvid på dessa utvandrare, om vilka nyss var frågan. Hur många av dem har väl vetat, att han genom ett ovärdigt uppförande bland främmande människoroch i kretsar, som endast döma av vad de se för ögonen, har icke blott skadat sig själv, utan även skymfat ett namn, som borde vara honom heligt, nämligen namnet Svensk? Hur många av dem har icke i det främmande landet saknat det kraftiga moraliska stöd, som finnes i medvetandet av att tillhöra ett ädelt och högaktat folk? Måhända hava de flesta knappt vetat, att de äro Svenskar. Ty sådan är folkundervisningen i vårt land. Sveriges historia är för de flesta Sveriges barn en förseglad bok; det bästa arv, deras fäder efterlämnat, i stora och höga föredömen, frånstjäles dem, släkte efter släkte; den rikaste källan till karaktärens förädling, till hugstorhet och mandom, hålles för dem förseglad. Det fanns en tid, då bonden varken kunde läsa eller skriva; men några sagor om fädernas bedrifter, några gåtor och tänke-språk visste han dock att under de långa vinterkvällarna meddela sina barn. Dessa sagor voro stundom vidunderliga, men de livade och eldade genom stora exempel, och de förhärligade fosterlandet; dessa gåtor voro en gymnastik både för tanken och åskådningen, och de korta tänkespråken trängde djupt som kraftiga svärdshugg och innehöllo mer levnads vishet än långa böcker. Nu får han lära att läsa, och denna kunskap användes till att i honom inplugga Svebilii långkatekes. Sällan hinner han mer än att nödtorfteligen kunna rabbla henne utantill. Denna undervisning är av ensidigt dogmatisk natur och av negativt religiös — ty frukten, den enda frukten härav blir vanligen likgiltighet, stundom förakt för religionen. Men var får han nu de exemplen, som kunna ingiva honom vördnad för sitt svenska namn, var en tankeövning, om ock av enklaste slaget, var de höga sede-regler, som utmärka det gamla hedniska Havamal? Så bristfällig den traditionella och muntliga undervisning var, somfordom kom folket till godo, nog var den dock både naturenligare och mångsidigare och fruktrikare än den nuvarande, som i min tanke är sämre än ingen. *

☐ REGNET, SOM BELEDSAGADE OSS från Elstad, upphörde följande dag, och vi hade alltsedan, med få avbrott, det härligaste vandringsväder. Jag kan icke beskriva de känslor av friskhet, spänstighet och levnadsglädje, som en fotvandring genom ett skönt landskap, i gott sällskap, förlänar. Må varje resande som har goda ben och gott om tid, själv försöka det! Må varje far, som har en morsgris till son, skicka pojken ut på fotvandring under en eller ett par månader av sommaren. Det ger organismen friska krafter, det öppnar blicken för människolivets och naturens företeelser, det skänker förmågan att taga sig fram på egen hand, och det låter i den torraste ökensjäl källor av poesi framspringa. Äro gästgivaregårdarna vid vägen goda, så desto bättre. Förmånligast är en blandning av bättre och sämre, detta yttrat i stöd av min egen erfarenhet. De flesta av gästgivaregårdarna i Gudbrandsdalen äro välmående bondgårdar, vilkas ägare mot vissa av staten förlänade förmåner åtagit sig att sörja för resandes bekvämlighet, och vilka också på bästa sätt uppfylla detta sitt åliggande.

Jag erinrar mig ännu det i vackraste norsk-schweiziska träkonstruktionsstil byggda Lillehove med dess vänliga människor, och det hemtrevliga Öjen, där vi undfägnades med den delikataste Lougen-lax och en rostbiff, i vars pris de resande Engelsmännens anteckningar i dagboken instämde med våra egna lovsånger. Efter Öjen kommer i ordningen Wigs station. Där börjar gästgiveriet redan deklinera, för att i Solhiem nå sitt lägsta stadium. I Solhiem, vars vackra namn förespeglade vår fantasi något fordom kom folket till godo, nog var den dock både naturenligare och mångsidigare och fruktrikare än den nuvarande, som i min tanke är sämre än ingen. *

☐REGNET, SOM BELEDSAGADE OSS från Elstad, upphörde följande dag, och vi hade alltsedan, med få avbrott, det härligaste vandringsväder. Jag kan icke beskriva de känslor av friskhet, spänstighet och levnadsglädje, som en fotvandring genom ett skönt landskap, i gott sällskap, förlänar. Må varje resande som har goda ben och gott om tid, själv försöka det! Må varje far, som har en morsgris till son, skicka pojken ut på fotvandring under en eller ett par månader av sommaren. Det ger organismen friska krafter, det öppnar blicken för människolivets och naturens företeelser, det skänker förmågan att taga sig fram på egen hand, och det låter i den torraste ökensjäl källor av poesi framspringa. Äro gästgivaregårdarna vid vägen goda, så desto bättre. Förmånligast är en blandning av bättre och sämre, detta yttrat i stöd av min egen erfarenhet. De flesta av gästgivaregårdarna i Gudbrandsdalen äro välmående bondgårdar, vilkas ägare mot vissa av staten förlänade förmåner åtagit sig att sörja för resandes bekvämlighet, och vilka också på bästa sätt uppfylla detta sitt åliggande. Jag erinrar mig ännu det i vackraste norsk-schweiziska träkonstruktionsstil byggda Lillehove med dess vänliga människor, och det hemtrevliga Öjen, där vi undfägnades med den delikataste Lougen-lax och en rostbiff, i vars pris de resande Engelsmännens anteckningar i dagboken instämde med våra egna lovsånger. Efter Öjen kommer i ordningen Wigs station. Där börjar gästgiveriet redan deklinera, för att i Solhiem nå sitt lägsta stadium. I Solhiem, vars vackra namn förespeglade vår fantasi någotutomordentligt lysande och präktigt, funno vi oss, efter kort bekantskap med stället, föranlåtna att inskränka vår diet till kokta ägg, med uttrycklig tillsägelse, att de skulle serveras oskalade. På andra sidan Solhiem stiger åter den gastronomiska kurvan, uppnår sin höjdpunkt i Holager, sänker sig

»Gäst gif vare gärd i Gudbrandsdalen.

Lillehoved 23 mil norr om Christiania».

åter i den på Dovreplatån belägna Nystuen, fluktuerar starkt i Romsdalen och håller sig, då man hunnit Romsdalsfjorden, på ungefär lika höjd med de småländska gästgivaregårdarnas komfort på salig Dumboms tid. Dock nog med dessa gastronomiska anteckningar. På många ställen fanns både förmåga och vilja att bereda trevnad åt vandringsmännen; på andra fanns endast den goda viljan, som då framstod desto mer älskvärd; på åter andra fanns varken vilja eller förmåga, men en mild Försyn visste dock att bereda oss utvägar. Just vid inträdet i en dylik nejd, träffade vi en landsman, den bekante landskapsmålaren Nordgren, som 5 minuter efter det han presenterat sig, och sedan han förnummit, varthän vi ärnade oss, frikostigt påtrugade oss en liibsk korv av väl-diga dimensioner. Med denna korv och Romsdalens friska källvatten, stundom (ty jag vill berätta allt) uppspätt med fadren Bacchi livande fluidum, visste vi att bära vårt öde med manligt hjältemod. Själva korven blev buren av doktorn, enligt ödets genom lottning tillkännagivna vilja. Han fogade sig i början med surmulen uppsyn därefter och band korven ovanpå sin ränsel, dock så, att dess ena ända med lätthet kunde frigöras och kastas över axeln ned åt bröstet, för att i denna ställning offra en del av sin längd under doktorns fällkniv. Doktorn hade ett praktiskt sinne och visste att även av olägenheter skapa behag.

Då jag nu är på tal om doktorn, erinrar jag mig, att detta icke var den enda gång, då han hade otur i lottning. Vi hade i Kristiania, inom en krets av muntra studenter, gjort bekantskap med ett spel, som kallas »Gnav». »Gnaven», som har ett omisskännligt syskontycke med vår svenska »Kille», spelas dock icke med kort, utan med brickor, som förvaras i en lång läderpung. »Blanda» heter här »skaka pungen» och man »går i pungen», i stället för att »gå i leken». Någon av sällskapet hade föreslagit, att vi skulle medtaga ett gnavspel. Oväder eller andra omständigheter kunde ju nödga oss att kvardröja på en tråkig gästgivaregård; vid sådana tillfällen är varje förströelse välkommen. Vi gillade således förslaget. Men vem skulle bära gnaven? Alla hade vi ränslar, och

envar fann sin ränsels tyngd tillräckligt stor, för att icke göra andra bördor önskliga. Lottdragning måste avgöra saken, och doktorn blev utkorad till gnavens vårdare. Jag ser honom ännu, med långa steg mätande landsvägen, med vandringsstaven i hand, och gnav-pungen svängande som en pendel över hans ränsel.

Vägen genom Gudbrandsdalen är en av stråkvägarna för de talrika turister, som om sommaren besöka Norge. Måletför de flesta är Snöhättan; andra fortsätta konsekvent upp till Nordkap. Mängden av sådana turister äro naturligtvis Engelsmän. Hur talrikt antalet av främlingar är, som färdas denna väg under sommaren, visar det enda faktum, att på stationen Laurgård, belägen i nordliga Gudbrandsdalen, hade kort före vår ditkomst, på en enda natt 17 främlingar blivit härbärgerade. Fotvandrare mötte vi endast några få; dessa voro för övrigt till större delen landets barn: norska studenter. Medan vi en vacker dag vandrade framåt, Bernard i spetsen, doktorn och jag i centern, den finske kandidaten och min landsman i arriärgardet, varsnade vi en vandringsman, som närmade sig: en liten välklädd herre med ränsel på rygg. Doktorn som just underhöll mig med en utveckling av »den mänskliga gångens teori», sådan den blivit framställd av bröderna Weber, tystnade plötsligt, så snart han varsnat den obekante, och ställde liksom driven av instinkten, sin kosa rakt emot honom. De stannade framför varandra, betraktade varandra; det var något, som sade dem, att de voro landsmän.

— Berlinerkind! . . . Hamburgerkind! . . . Ah . . . Ahh! . . . Ahhh!

De bägge männen föllo i varandras famn, och ögonblicket därefter sutto de på dikeskanten inbegripna i det livligaste samtal. Den lille herrn var en professor Platzer, stadd på fotvandring till — Stockholm, över — Nordkap. Han avtog sin ränsel och visade med stolthet, huru praktiskt han inrättat den för att inom ett obetydligt omfång kunna rymma allt vad en hygglig och civiliserad man behöver på en sådan långresa. Vår doktor avtog även sin ränsel och visade, att han vad praktiskt sinne beträffar icke stod efter. Bägge visste på lodet och kubiktummen sitt bagages vikt och omfång. Bägge hade så att säga ur det rena förnuftet a priori kon-struerat idealet av en ränsel och sedan praktiskt förverkligat detsamma. Man bör därav kunna förstå doktorns motvilja för att sälla den ovetenskapliga gnavpungen till en så vetenskaplig ränsel. Efter många lyckönskningar och sedan de skrivit sina namn tillika med ett tänkespråk i varandras böcker, skildes de bägge landsmännen åt.

Ju nordligare man hinner, desto mer pittoresk blir dalen. Först vid Solhiem visa fjällväggarna djärvare former. Det leende och idylliska övergår småningom i allvar, allvaret i dyster vildhet. De odlade sträckorna avtaga, och i förhållande härtill bliva boningarna glesare; Lougens bädd blir trängre och djupare, dess lopp stridare, bergens linjer stelare och mer fantastiska. Mellan stationerna Laurgård och Bränd-haugen diktar naturen ett epos av vildaste romantik. Fjällväggarna närma sig varandra och sammantränga dalen till en trång kjusa; sluttningarna, brutna på mångfaldigaste sätt, är o betäckta av dyster barrskog. Vägen går i oerhörda backar upp och ner, och där dalen svänger, vilket ofta sker, ser man, kulisslikt bakom varandra, fjällmassa efter fjällmassa nedstupa mot Lougen, som än brusar i osedda djup, än framträder i vitskummande katarakter mellan gula, sönderbrutna skifferväggar. Här och där hotas vägen av överhängande sandkullar, blandade med rullsten. De få människoboningar, man här upptäcker, äro belägna på dalsidornas största avsatser, omgivna av små gröna fläckar. Stundom stänges vägen av remnor, i vars mörka djup en fjällbäck sjunger.

Mot aftnarna insveptes dalen ofta i en stark solrök, som icke förminskade vandringens behag. Då nämligen främlingen dag efter dag vandrat mellan dessa eviga fjäll, känner han längtan till en öppnare utsikt, en friare horisont. Bergen skymma överallt den linje, där det symboliskt betydelsefulla mötet, himlens och jordens, äger rum. Man kän-ner sig slutligen som i ett fängelse, ty nästan aldrig livas vandringen av ett långväga perspektiv; men ett sådant behoves, likasom en långt syftande tanke, ett långt anande

»Bergport för en fjellbäck vid Höringsätern ofvanför Lauras, 2.000 fot ofvan hafvet».

hopp behöves i det inskränkta begränsade människolivet. Solröken gav oss nu fritt tillfälle att fantisera bort ett stycke Dovre och öppna utsikten ända upp mot Finnmarken, samt förvandla Lougen, vars böljor, belysta av en förminskad, rödaktig sol, vandrade i purpurskrud, till en väldig insjö eller, varför icke, till ett hav.

Folkets i Gudbrandsdalen utseende påminner mer än annorstädes om Taciti skildring av Germanerna. De

ljusblåögon, man skådar här, hava ofta, i synnerhet hos kvinnorna, en trofast och innerlig blick. Storväxta män äro icke sällsynta; men många manliga exemplar förleda även till att tro på en rasens deklinering. Käringarna äro hemskare än annorstädes. Jag undrar icke, om en vidskeplig tid skulle tilltro dem spådomsförmåga. Det ligger i deras vissna drag och djupa ögon något mystiskt och hemlighetsfullt, som förträffligt skulle passa en Vala eller Alruna. Ynglingarna äro i allmänhet småväxta för sin ålder; adertonåriga äro icke mer utbildade än femtonåriga hos oss. Flickorna hava ofta ljuva och ädla drag. Missbildade exemplar av bägge könen: blinda, halta och puckelryggiga, träffas ofta.

På vissa punkter av Gudbrandsdalen florerar tiggeriet. Jag förmodar, att det i Norge förhåller sig med denna industri som i Sverige: att den koncentrerar sig längs stråkvägarna för främlings trafiken och sålunda visar för utlänningens öga en blomstring och utbredning, som den i själva verket icke äger. Tiggarna i Gudbrandsdalen driva sitt yrke med en flit och ihärdighet, som främlingar kunna kalla grov oförskämdhet. Vår vän doktorn hade, för omväxlings skull, tagit en karriol för resan mellan Solhiem och Laurgård. Jag åkte hos honom, och det bar av som Jehu. Plötsligt framrusade ur en koja vid vägen en gammal Sibylla, fattade hästen vid tygeln och nödgade oss således stanna, för att hon skulle få tid att framsträcka handen och i jämrande ton begära en allmosa. Kort därefter stannade vi i bergpasset Kringeln, där det ryktbara Skotteslaget stod, varom jag nedanför skall tala. Här anhöllos vi av en hel skara tiggande barn. En gammal man, som inlät sig i samtal med oss, försäkrade, att det icke är nöd, utan ett oskick, uppmuntrat av engelska resande, som är roten och upphovet till tiggeriets blomstring i denna nejd. Han pekade på engosse i flocken och sade: »Det är synd om det barnet: liksom Benjamin får han fem gånger mer än de andra, bara för sitt dejeliga utseende; det vet hans dåliga mor, och därför driver hon ut honom att tigga, så snart en resande kommer.» Även denna gång inträffade detsamma; i trots av gubbens varning stoppade Bernard den ena silverslanten efter den andra i amorinens trasiga väst. Icke nöjd med sitt byte företog sig samme gosse, när doktorn och jag åter körde av i karriolen, att löpa i kapp med vår skjutshäst, minst en åttondels mil, med en märkvärdig outtröttlighet, och han lät av doktorns hotelse om en risbastu icke avhålla sig att oavlåtligt betrakta oss med bedjande blickar och framsträcka sin lilla hand. Doktorn lovade aldrig utan med avsikt att hålla. Han stannade vår häst, steg ned ur åkdonet, bröt ett ris vid vägen och började just, med största allvar i världen, knäppa upp gossens byxhängslen, då denne, plötsligt fattad av stundens allvar, förskräckt grep till flykten, kilade uppför en backe och försvann.

* /chapter>

☐ PÅ GÄSTGIVAREGÅRDEN WIG förvaras några vapen av åldrigt utseende: claymorer, svärd med korgfästen, armborst, muskedundrar och pistoler. I vilken fejd dessa troféer blivit tagna upplyser en minnestavla, som finnes vid vägen, ett stycke från gården. Där läses nämligen:

»Epitaphium. Härunder hviler Hr Oberst Georg Jörgen Sinklar, som fallt i Kringlen Året 1612 med ett Antal af 900 Skotter, som blev knust som Leerpotter af ett mindre Tal af 300 Bönder af Läsjö, Väge, Froen, og den Böndernes Anförer det var Berdon Sejelstad af Ringebo Sogn. Skrevet af Husmand Peder Lien i Qyam og oprettet År 1833.»

I grannskapet af Kringeln ligger en hydda, där ännu gosse i flocken och sade: »Det är synd om det barnet: liksom Benjamin får han fem gånger mer än de andra, bara för sitt dejeliga utseende; det vet hans dåliga mor, och därför driver hon ut honom att tigga, så snart en resande kommer.» Även denna gång inträffade detsamma; i trots av gubbens varning stoppade Bernard den ena silverslanten efter den andra i amorinens trasiga väst. Icke nöjd med sitt byte företog sig samme gosse, när doktorn och jag åter körde av i karriolen, att löpa i kapp med vår skjutshäst, minst en åttondels mil, med en märkvärdig outtröttlighet, och han lät av doktorns hotelse om en risbastu icke avhålla sig att oavlåtligt betrakta oss med bedjande blickar och framsträcka sin lilla hand. Doktorn lovade aldrig utan med avsikt att hålla. Han stannade vår häst, steg ned ur åkdonet, bröt ett ris vid vägen och började just, med största allvar i världen, knäppa upp gossens byxhängslen, då denne, plötsligt fattad av stundens allvar, förskräckt grep till flykten, kilade uppför en backe och försvann.

* /chapter>

☐ PÅ GÄSTGIVAREGÅRDEN WIG förvaras några vapen av åldrigt utseende: claymorer, svärd med korgfästen, armborst, muskedundrar och pistoler. I vilken fejd dessa troféer blivit tagna upplyser en minnestavla, som finnes vid vägen, ett stycke från gården. Där läses nämligen:

»Epitaphium. Härunder hviler Hr Oberst Georg Jörgen Sinklar, som fallt i Kringlen Året 1612 med ett Antal af 900 Skotter, som blev knust som Leerpotter af ett mindre Tal af 300 Bönder af Läsjö, Väge, Froen, og den Böndernes Anförer det var Berdon Sejelstad af Ringebo Sogn. Skrevet af Husmand Peder Lien i Qyam og oprettet År 1833.»

I grannskapet af Kringeln ligger en hydda, där ännuflera reliker från Skottefejden visas för resande, och i själva bergpasset, där Skottarna blevo »knuste», finner man en trätavla med en vers, som redogör för samma tilldragelse. Bredvid detta anspråkslösa monument har Stortinget låtit uppresa ett annat av huggen sten, som, när vi sågo det, ännu saknade inskrift. Men att det plastiska uttrycket: »knuste som Leerpotter» icke kommer att saknas, tager jag för givet.

Med Skottefejden förhåller det sig i korthet sålunda:

Under det krig, som Gustaf II Adolf förde med Danmark, hade ett antal Skottar blivit värvade för svensk räkning. Som Kattegatt var spärrat av danska flottan, fattade dessa legotruppers anförare, överstarna Sinclair och Mönnechhafen, det beslutet att genom Norge bana sig väg till Sverige. Mönnechhafen landsteg med 1.500 man i Stördalen, tågade härjande och plundrande genom landet, mötte ingenstädes motstånd av allmogen, samt kunde, då han anlände till svenska högkvarteret, meddela den underrättelsen, att Jämtland och Härjedalen voro erövrade åt Sverige. Ett annat öde rönte Sinclair. Med en trupp Högländare, vars styrka folktraditionen uppgiver till 900, andra källor till 700 man, landsteg han på Väblungsnäset i Romsdalen och tågade över Dovrefjell för att genom Gudbrandsdalen stöta till de svenska trupper, som enligt hans förmodan skulle stå i Hedemarken. Hela Romsdalen är ett enda trångt pass, där ett ringa antal behjärtade män skulle kunna tillintetgöra en armé. Men här mötte Sinclair intet motstånd, ty något sådant hade ännu icke hunnit anordnas. De voro fasansfulla, dessa dagar, för de fredliga nejderna, deras innevånare flydde upp till fjällslätterna; från de övergivna dalarna ljöd säckpipans krigsmusik och uppsteg röken från antända hyddor. Pläder och blårutiga kjortlar svärmade på bergsti-garna, och olycklig den som kom i deras väg! Sorglöst tågade Sinclair vidare, genom skogarna på Dovre fjäll, ned i Gudbrandsdalen. Så anlände han slutligen till den vilda trakten mellan Brändhaugen och Solhiem. Själva naturen borde här hava uppfyllt hans själ med dystra aningar och bjudit honom att tåga fram med yttersta försiktighet. Men han var Hög-ländare, och de överhängande fjällbranterna, de brusande älvarna, de förrädiska dimmorna erinrade honom måhända blott om hemlandet.

Men det var icke blott naturen, som varnade. Högt över de djärva äventyrarnas huvuden ljöd från bergen de vemodiga tonerna av en lur, sådan de norska vallhjonen bruka, för att hemlocka boskapen. Var det ekot, som besvarade denna hornlåt? Besvarad blev den, tid efter annan, från klippa till klippa, allteftersom Skottarna tågade framåt. Så hunno de den punkt, där Ottsälven från en västlig däld störtar i Lougen. Ottsälven är en förening av mångfaldiga fjällbäckar och samlar i sin barm all den vilda lust, varmed dessa barn av fjällens drivor nedrusa i dalen. Sedan Lougen förmält sig med denna amason, sväller han ut och fyller vid Kringeln hela dalen mellan de stela bergväggarna. Måhända stannade skaran från Fingals dimhöljda kullar, liksom vi gjorde det, vid denna punkt och betraktade den strid mellan Lougen och Otta, som föregår, innan hennes självständig-hetsdrift bliver besegrad och hennes ljusgröna böljor blanda sig med hans, som skumma i mörkare färg. Vägen löper nu längs foten av den östra bergväggen; den gamla som Skottarna gingo och som ännu finnes kvar, leder upp på sidan av berget. Sinclair hade skickat en hop av sitt folk förut genom passet. Denna förtrupp mötte intet misstänkt. Och nu bröt huvudstyrkan upp vid trummors och säckpipors ljud. I djupet under dem brusade Lougen. Över dem lurade för-såtet. Bakom massor av stenar och trädstammar, samlade över branterna, stodo männen från Lessö, Vågen, Froen och Ringebo, för att vid första tecken av anföraren nedstörta dem över Skottarnas huvuden. Tecknet gavs, det trånga passet skälvde vid de nedrullande massornas dån, Lougen yrde av skum, dess bädd fylldes av trädstammar och krossade lik. Medan spillran av Skottetruppen stod dövad och handfallen, öppnade de osynliga

fienderna en eld ur sina jaktgevär och nedrusade därefter, för att med sina yxor nedhugga den till sista man. Sinclair själv stupade, skjuten med en silverknapp av bonddrängen Ber don Seielstad. Förtruppen upphanns och angreps vid Solhiem. Den försvarade sig tappert, men nedlade slutligen vapnen, sedan den lärt känna huvudstyrkans öde och blivit tillförsäkrad pardon. Bönderna befläckade sin lättvunna seger med ett skändligt förräderi. Sedan Skottarna avlämnat sina vapen, blevo de, till ett antal av 134 man, inspärrade i en lada och nedskjutna. En historisk berättelse uppgiver, att aderton av Sinclairs män undgingo blodbadet; folktraditionen vet blott av en enda, som räddades. En bondflicka hade bland de i ladan inspärrade offren fått syn på en skön yngling, som ännu var levande. Hon utbad sig att få giva honom baneskottet. Det beviljades, och hon riktade skottet över hans huvud. Han dolde sig därefter bland liken av sina kamrater till följande dag, då hon befriade honom, förde honom till sitt hem och förklarade honom sin kärlek. De blevo gifta, och — förmäler vidare folksägnen — denne Skotte blev en av de fprmögnaste männen i Gudbrandsdalen, och avkomlingar av honom leva ännu. Så får kärleken i folksagans mun sprida ett försonande sken över blodiga minnen.

Lady Sinclair hade åtföljt sin man, och hon stupade vid hans sida. Folksägnen omtalar, att en bondflicka, som förnummit, att en kvinna åtföljde de till oundviklig undergångbestämda främlingarna, hade skickat sin fästman, för att varna henne. Men denne blev, innan han hunnit uträtta sitt ärende, nedskjuten av ladyns egen hand, emedan hon trodde, att han nalkades i fientlig avsikt.

Kring den historiska kärnan av denna tilldragelse har bildat sig en hel sagokrets, som lever i folkets mun. En språk-sam och livlig gosse, som skjutsade doktorn och mig mellan Solhiem och Laurgård, underhöll oss, så länge färden räckte, med sådana sägner. För honom var det dock icke en blott sägen, utan ett historiskt faktum, att i spetsen för Skottarna hade gått en förfärlig galt, på vilken varje borst var ett spjut, och vars ögon sprutade eld. Denne galt av högländsk trollavel var så vig, att han medelst luftsprång undvek de bästa skyttars kulor. Slutligen kom en skarpsinnig bonddräng på den tanken att rikta geväret över galten och icke på honom. Denna list kröntes med framgång, och galten stupade i grannskapet av Laurgård. Ett annat trolldjur var Sinclairs häst. Så länge han satt på den, kunde ingen taga hans liv. Till yttermera säkerhet hade Sinclair gjort sig hård mot järn och bly. Då han med Berdon Seielstads silverknapp i pannan sjönk till marken, utbrast han också: »hade jag vetat, att man i Norge skjuter med silverkulor, skulle jag nog gjort mig hård mot annat än järn och bly». Skottarna, anmärkte vår berättare, äro slängda i varjehanda hemliga konster, men den tiden gingo icke heller Norrmännen av för hackor, när det kom an på sådant.

Samme gosse sjöng för oss »Zinklars visa», författad av en samtidigt eller kort efter Skottekriget levande folkpoet vid namn Storm. Jag hade tillfälle att höra samma visa sjungas av gästgivarfar på Toftemoen. Se här några verser till prov:Herr Zinklar drog over salten Hav, Till Norrig hans Cours monne Stande. Bland Gudbrands Klipper han fandt sin Grav, Der vanked så blodig en Pande.

Månen skinner om Natten bleg, De Vover så sagtelig trille: En Havfru op af Vandet steg, Hon spåede herr Zinklar ilde.

Herr Sinclair bad emellertid det leda trollet draga Hin i våld och fortsatte, som vi veta, resan.

Baunen lyste, o g Budstikken löb Fra Grande till närmeste Grande. Dalens Sönner i Skjul ej kröb, Det måtte Herr Zinklar sande.

Soldaten er ude på Kongens Tåg, Vi måe selv Landet fors vare. Forbandet väre det Niddrings-Drog, Som nu sit Blod vilde spare.

De Bönder af Våge, Lessö og Lom, Med skarpen Yxe på Nakke, I Bredebygd tillsammen kom; Med Skotten vilde de snakke.

Tät under Lide der löber en Sti, Som man monne Kringen kalde, Lougen skynder sig der forbi, I den skal Fienden falde.

Och slutet blev, som vi känna attMed döde Kroppe blef Kringen ströet,

De Ravne fik nok at äde;

Det Ungdomsblod, som her udflöd,

De Scotske Piger begräde.

Ett annat minne, som Sinclairs män efterlämnat, är en förstärkning åt Norges flora, en växt, Sälsnepan kallad, vilken icke lär finnas i Norge annorstädes än i den av Skottarna genomtågade landsträckan. Denna växt, vars små vita blommor hänga klasvis på vasslika stänglar, är olyckligt ryktbar för sin giftiga beskaffenhet. Boskap, som ätit henne, störtar ohjälpligt. Sitt högkvarter äger hon i ett kärr vid Laurgård. Försöken att utrota henne hava icke lyckats. Hon är outrotlig som arvsynden, vid vilken hon ock, om jag minnes rätt, av doktor Wieselgren blivit liknad. Hon ingår som en huvudsak i Tattarnas avskyvärda farmakopé, och hennes giftiga egenskap är tillräcklig att förklara den visshet, varmed detta spående och signande landstrykarfölje vet att förutsäga för bönderna deras kreaturs död. Den som vill känna Sälsnepans plats i floran och övriga egenskaper, kan vända sig till mag. Lindeberg, som har Norges Flora på sina fem fingrar, och om vars lycka såsom upptäckare av nya arter, under hans Norgeresor, ryktet hade åtskilligt att förkunna bland de lärda herrar, jag träffade i Kristiania.

Begreppet Flora associerar sig under dessa mina aforis-tiska reseanteckningar med tanken på åkerbruk, och detta återupplivar i mitt minne den egendomliga åker- och ängs-vattningsmetod, som av naturförhållanden framkallats i Gud-brandsdalen. Ur källor och perenna snösamlingar, som kunna vara belägna en halv mil från gården, ledes vattnet från bergen ned i dalen genom vanliga trärännor, vilka medelst stundom mycket höga underlag av sten eller stockar erhållasin tillbörliga lutning. Från huvudrännan utgrena sig en mängd birännor över de odlade fälten. Ej nog härmed: den starka solhettan, som annars skulle förbränna de på sydliga sluttningarna belägna, för solens lodrätta strålar under en stor del av sommardagen utsatta markerna, kräver ytterligare åtgärder. För att likmässigt över fälten samla snödrivorna, och således likmässigt fördela deras vatten, när de smälta om våren, äro ängarna försedda med parallella, på obetydligt avstånd ställda gärdsgårdslinjer. Att detta bruk icke länder skogshushållningen till fromma, vet nog Gudbrands-dölen, men han betraktar det som en olycklig nödvändighet. Under särdeles heta somrar äro icke heller dessa vattnings-åtgärder tillräckliga: man måste då tillgripa den ursprungligaste och-mest ansträngande av dem alla: att gå omkring med käril och stänka på fältet.

Stationen Laurgård, belägen i en vild trakt vid foten av ett bland de högsta fjällen i Norge, Rundane, och på mer än 1.000 fots höjd över havet, har icke varit väl anskriven hos resande. Desto angenämare blevo vi överraskade över att nu därstädes finna ej blott den komfort, varmed en icke alltför obillig resande bör finna sig belåten, utan någonting ännu bättre: älskvärda människor. Beskrivningen på en så obetydlig person som en gästgivares, torde svårligen intressera mina läsare; men icke förty vågar jag uttala min oförgripliga mening, att alla »mimiskt-plastiska» studier i världen, gjordes de ock hos en Talma, skulle vara ur stånd att förläna den ädla värdighet, som gästgivaren Jakob Laur-gårds nobla och smidiga figur, iklädd den pittoreska natio-naldräkten, honom omedvetet förrådde i varje den minsta rörelse. Detta plastiska behag var blott ett annat uttryck för samma själ, som lyste i hans fasta välvilliga blick och hans vackra manliga anletsdrag. Att Jakob undfägnade ossmed en god supé, att han ur sin källare upphämtade ett par buteljer madeira och därmed fyllde familjeklenoden, silverkannan, för att låta den kretsa ibland oss, samt att han dagen efter vår ankomst till Laurgård lastade en häst med sängkläder och munförråd för vår räkning och följde oss till sin avlägset belägna säter, där han under ett helt dygn på det bästa sörjde för vår trevnad, detta är naturligtvis drag, som ingalunda minska hans älskvärdhet uti egoistiska resandes ögon. Men att han slutligen fastställde betalningen för alla dessa tillrustningar så lågt, att vi endast kunde betrakta det som ett grannlaga försök att bliva kvitt våra tacksägelser, detta var något, vilket vi alla, med undantag av doktorn, vår finansminister, som endast såg på kassans bästa, måste milt ogilla. Dock nog härom, Jakob Laurgård är en krona bland män, och därmed punktum.

*

□ PÅ LAURGÅRD SAMMANTRÄFFADE vi med tvenne fotvandrare, vilkas första bekantskap vi hade gjort på Losnan ombord å »Dalegudbrand»: juris studiosi H. och G., bägge stadda på vandring till Österdalen. Dessa präktiga gossar, typer för nordmannaynglingar, med raskt väsen och trofasta blå ögon, hade, från Elstad räknat,

ilat oss i förväg, och deras spår träffade vi överalls i den gästvänlighet, varmed vi emot-togos i de vid vägen belägna gårdarna, där man genom dem blivit underrättad om vår förestående ankomst. Återseendet firades med kvartettsång, exekverad kring en rykande bål. Dem hade vi även att tacka för den bekantskap vi gjorde med Laurgårdsnejdens notablaste person, skolmästaren Hans Hansen, ur vars mun en stor del av de folksagor blivit upptecknad, vilkas samlande gjort Asbjörnsens namn känt i Europa. Mitt emot Laurgård ligger ett stycke fjäll,som kallas Stenkyrkan, varifrån en vacker utsikt erbjuder sig över nejden; Hans Hansen plägar tjäna som vägvisare åt de resande, som vilja göra sig mödan att bestiga denna höjd. I denna egenskap blev han nu efterskickad. Allt efter lynne och omständigheter visar han sig ömsom i tvenne olika skepnader: i vardagsskepnaden eller den högtidliga. Vi önskade se honom i den förra, emedan han endast i den skulle vara tillgänglig och meddelsam. Men ack! redan på avstånd märkte G., som kände honom, att han hade antagit den senare. Ett osvikligt tecken härtill var den mycket slitna svarta helgdags- och ämbetsdräkten, som han iklätt sig, måhända för att i främlingarnas ögon värdigt representera det norska skolmästareståndet. I början var han också mycket sluten, och de få ord, han yttrade, beledsagades av en högtidlig skakning på huvudet. Medan vi klättrade upp till Stenkyrkans tinnar, blev han likväl småningom språksam-mare, och slutligen ryckte han oförbehållsamt fram med de sägner, han kunde förtälja om detta ställe. Annars trivs han bäst ibland barn, emedan dessa med uppmärksamhet lyssna till hans historier och icke betvivla deras sanningsenlighet. Hans Hansen är en mager gubbe mellan 60 och 70 år, med kal hjässa, grått tillbakastruket hår och djupt liggande mörka ögon, som stundom livligt, stundom melankoliskt blicka omkring sig. I denna drömmande själ har Saga funnit en vän, som med kärlek åhört och troget bevarat hennes underbara tal. Hans språk förråder en evig strid mellan skriftnorskan, som han lär andras barn, och Gudbrands-dalskan, som han talar med sina egna: han börjar varje punkt med den förra, men slutar det omedvetet med den senare. Hans Hansen och jag skildes icke åt, förrän vi blivit förtroliga med varandra. Han inbjöd mig till sin hydda, som är belägen vid foten av Stenkyrkan och helt nära detkärr, där den förut omtalade Sälsnepan växer. Innanför hyddans vardagsrum, vilket tillika tjänar som skolsal, har han en liten kammare, prydd av hans egen hand med träsniderier över fönstret och blomstermålningar på väggarna. Där slogo vi oss ned och språkade förstånd med varandra. Hans Han-

»Stenkirken vid Laurgård».

sen är poet, dock endast när han är sorgsen, men den poetiska ådran har under sådana förhållanden rikt tillfälle att utgjuta sig hos en man, som med hustru och många barn skall leva på 20 specier om året, vilket är skolmästarelönen i Norge.

Dock hava brödbekymren icke kunnat nedslå honom; sin största hjärtesorg hade han, då han för 29 år sedan förlorade sin första hustru, modern till många och välartade barn, som nu bygga och bo i andra nejder av dalen. Då blev han poet för första gången och diktade under det han, ensam med sin sorg, satt på en av Stenkyrkans vilda klippor, ett »Farväl till min Elskede», varav jag vågar meddela läsaren några verser, ehuru Hans Hansen först efter en synbar strid med sig själv gav mig del av denna sitt hjärtas ut-gjutelse, helig för honom, kär för mig, men troligen värdelös för alla andra. Det av ålder gulnade papper, varpå han upptecknat den, hade han förvarat i en byrålåda, och han tog och släppte det flera gånger, innan han slutligen skänkte mig det som ett minne av vår samvaro.

Se här dessa verser:

Er du da, Hjertens Kjäre,

Fra mig nu draget hen,

Så vi i Livet mere Ei samles kan igjen?

Du var min Roe och Gläde,

Min Tröst i mangen Nöd;

Nu må jag ene gräde:

Ak, hårde Hjertestöd!

Du var min Lyst och Längsel Vor hele Omgangstid,

Du delte Fryd o g Trängsel Med mig så hjerteblid.

Når Sorg som oftest vilde Mit Mod slåe ned i Grund,

Min Smerte mon formilde Et Ord udaf din Mund.

Bekymring, Sorg och Smerte Var her med mig din Lod:

Men dit så fromme Hjerte Sig ei forandre lod.

Til Gråd dig of te rörte Mit sorgbeklämte Sind Din Hånd så tit aflörte Mig Tåren af min Kind.Min Tröst o g Vandrings Stötte! Mig tit du gjorde glad. Dit svage Legems Hytte En ädel Sjel besad, Så jeg, jeg måtte läre, At jeg umuelig Formåede at väre Mod dig som du mod mig!

Så far då vel, min Kjäre, Udvalgte, söde Vän! Du dog i Ro må väre; Du kommer ei igjen. Af mig dit Savn begrädes; Men du är lykkelig. Nu tröstes du og glädes: O! gid jeg var hos dig!

Skildra ej dessa enkla rader ett äktenskapligt förhållande, som kunde komma mången rik man att önska sig det och Hans Hansens fattigdom, i utbyte mot sin rikedom och — sitt huskors?

Efter 16 års änklingsliv, sedan ungarna av första kullen flugit ur boet, fann Hans Hansen det åter tungt att leva allena, och Himlen skänkte honom ånyo en förträfflig hustru, som med honom delar de kära bekymren för en ny kull av rödkindade och friska telningar. Försynen och en hustru kunna göra underverk med 20 speciedaler, men det fordras i sanning, att varje skilling är välsignad, om de skola räcka till.

Bland de sagor, Hansen berättade oss uppe på Stenkyrkan, var även följande, som är märklig, emedan den strövarin på ett hemlighetsfullt historiskt område och lämnar antydningar om förhållandet mellan Norrmännens germanska förfäder och de av dem besegrade finska urinnevånarna, medan de bodde ibland varandra, utan att ännu hava sammansmält till ett folk.

Sagan är följande:

I gården, som ni ser därnere, söder om Laurgård, bodde fordomdags ett rikt hjonelag, som hade en son vid namn Thorsten. Thorsten var en skicklig skidlöpare och renjägare. Många hundra renar hade fallit för hans båge. Så hände det en vinterdag, att han tog bågen och vandrade hit upp åt Stenkyrkan och jagade på fjällslätten där borta. Hurudan hans jaktlycka var den gången, det vet jag icke; men vad jag vet är, att det blev snöyra och kolmörkt, då han tänkte på hemfärden, och att han gick vilse, och slutligen alls icke visste var han var. Det är icke roligt, bör ni veta, att gå vilse på den obebyggda fjällslätten under natt och snöyra, då man icke ser handen framför sig. Vinden blåser då så kall, att hjärtat vill stelna i kroppen på en; själva vargen kryper i skjul, men han tjuter och låter vandringsmannen veta, att han lever. Så finnas även avgrunder, där den bäste man kan bryta halsen av sig, när han icke vet av dem, innan han faller i dem. Undra gör jag därför icke, om Thorsten, så käck han var, tog till bönboken och anropade både Oden, Thor och Freja, där han gick och vadade i snön, som blev djupare och djupare och ville begrava honom levande.

Till slut tröttnade han att vada och vada. Han stannade och lutade sig mot bågen och tänkte så: farväl, far och mor, farväl, du goda fädernegård, som nu en ann’ får ärva! Men under det han tänkte sådana och andra tankar och tyckte, att detta var en ulvanatt, som väl kunde taga livet av den bäste man, så blev snöyran glesare och han såg framför sigett ljus, liksom från en människoboning. Då började han åter släpa sig igenom snön, tänkande gladare tankar, och när han slutligen stod framför ljuset, så visste han icke, om det var en stockvägg eller en klippa, varpå han trevade. Men nu öppnades en dörr, och en hand fattade hans, och han fördes in uti en stor stuga, där det var varmt och gott, men för övrigt såg underligt ut. Eld flammade lustigt på härden, men röken slingrade icke ut genom ett vindöga, utan liksom genom en remna. Också voro väggarna likasom bara berghällen, och sådant var golvet även. Men verktygen och vapnen, vilka hängde på dessa väggar, skeno, såsom

voro de guld, och bänkarna, borden, byttorna, grytan, bak-tråget och allt det andra voro, fast klumpiga och oformliga, dock silverblanka. Thorsten fann nog varest han var; men, tänkte han, bättre i natt vara hos jättefolk än därute. Nu måste även förtäljas vad slags folk det var, som Thorsten såg i berget. Vid härden sutto jättegubben och jättegumman; de voro nästan klotrunda till skapnaden och voro insvepta till öronen i pälsar, men fröso likväl, av bara ålderdom, och kuttrade och värmde sina ofantliga händer vid brasan, och sneglade på Thorsten, men sade för resten ingenting. Den tredje, som fanns i berget, var jättedottern, och det var hon, som hade fört Thorsten ditin. Jättedottern var icke större än dalens jäntor, och Thorsten fann, att hon var mycket dejelig. Därtill hade hon i anletet något gott och blygt och mänskligt, så att hon alls icke liknade de gamla, som sutto vid brasan. Jättedottern förde Thorsten fram i rummet och bjöd honom att sitta vid bordet. Och när han satt sig, strök hon med sina händer över hans ansikte: då gick frosten ur hans ansikte. Därefter tryckte hon Thorstens händer mellan sina: då gick frosten ur hans händer. Därefter blundade hon och kysste hans mun och rodnade i sittanlete: då gick frosten ur hans kropp, men kyssen satt kvar på Thorstens läppar och smakade som ljuvligt vin. Men jättegubben och jättegumman, de bara kuttrade, sneglade och tego.

Sedan detta skett, värmde jättedottern öl, hällde det i en gyllene bägare och räckte det åt Thorsten. Denne tänkte på trolldrycken, varmed bergfolket förvillar människors förstånd, och han sade: »Bedrager du mig?» Jättedottern svarade: »aldrig dig». Då drack Thorsten, ty han måste tro på jättedotterns ögon. Men gubben och gumman bara kuttrade, sneglade och tego.

Därefter tillagade jättedottern en renstek och tog från silverspettet i taket en kaka, och satte denna mat för Thorsten. Som Thorsten var hungrig, så åt han gärna. Men medan han åt och fröjdade sig åt den goda anrättningen, gick jättedottern längst bort i stugan, satte sig för sig själv och suckade. Hon var sorgsen, det såg Thorsten, och han ömkade sig över henne. Men jättegubben och jättegumman bara kuttrade, sneglade och tego.

Nu var det sent lidet och läggdags. Jättedottern bäddade åt gubben och gumman en säng, som var längre till bredden än till längden, vilket behövdes, emedan gubben och gumman voro så gott som klotrunda. De rultade då av till sängen och lade sig mellan renfällarna; snart snarkade de, så det ljöd i berget.

Thorsten ville nu säga något till jättedottern, och han berättade för henne om sin släkt och sin fars gård och om sin irrfärd under kvällen. Därefter sade Jättedottern: »du talar intet om edra flickor i dalen. Berätta ock om dem! Är du kanske trolovad så tala om din käres ta.»

Thorsten svarade: »jag haver ännu ingen käres ta valt; men väljer jag en, så skall hon likna dig.» Då suckade jätte-dottern och gick att tillreda en bädd åt Thorsten. Men denne kände sig icke sömnig, utan ville glamma med jättedottern. »Är kanske du trolovad?» frågade han. »Nej», svarade bergflickan; »nog tala de gamla stundligen om gossen i Roms-dalshorn, men honom vill jag icke ha.» Men gubben och gumman snarkade, så att det ljöd i berget.

»Kom, sätt dig vid min sida», sade Thorsten till bergflickan, och de satte sig båda på bänken vid eldstaden, och han fattade hennes hand. Så sutto de länge och sågo än på varann, än i den slocknande brasan, och Thorstens hjärta blev allt varmare, och jättedottern sänkte allt djupare sitt huvud mot den suckande barmen. Men gubben och gumman snarkade, så att det ljöd i berget.

Till slut sade Thorsten: »jättedotter, vill du lämna berget, följa mig till dalen och bliva min hustru?» Vid dessa ord mörknade jättedotterns anlete, och hon sade: »varför gäckas du med mig? Hur ofta har en yngling från dalen äktat en flicka från bergen ?» — »Jag gäckas icke», svarade Thorsten, »men kanske du haver en annan kärare än mig.» — »Nej», svarade hon, »ty du må veta, att jag länge haver känt dig, och att min största sorg och även största glädje varit du. Det är jag, som drivit renarna i din väg, när du jagade här uppe bland bergen, och aldrig har björn slagit eller varg rivit din faders boskap, när den betat häruppe, ty jag har för din skull vaktat den. Nog kunde jag behålla dig kvar här i berget till evig tid, om jag det ville; men tvungen älskog är kall älskog. Sedan du vilat dig här över natten, skall du gå hem till din dal. Men om ett år härefter skall du återse mig; är då din kärlek levande, vill jag bliva din hustru; är den död, så återvänder jag till mina föräldrar.» — Så talade jättedottern, men gubben och gumman snarkade, så att det ljöd i berget.Nu lade sig Thorsten att sova på den bädd, som bergflickan

tillrett. Men när han vaknade, reste han sig upp ur en snödriva, och han såg icke ett tecken av vad han sett under natten. Himlen välvde sig klar och blå över honom, och klipporna runt omkring voro honom välbekanta. Han fann således lätt sin väg och vandrade hem, undrande om det var dröm eller verklighet, det han under natten upplevat. Men bågen var borta, och den återfann han icke i drivan, där han legat.

En kort tid efter denna händelse dog Thorstens fader, och han ärvde nu fädernegården och blev en mycket ansedd man. Underligt föreföll det för den skull alla, att han icke friade till någon förmögen bondedotter eller såg vänligt på någon annan flicka. Sommaren gick, och vintern kom. Då anlände till gården en ung och mycket dejelig flicka, som bar Thorstens båge i handen och sade, att hon funnit den här uppe på Stenkyrkan. Ingen visste, varifrån denna jänta var, och ingen hade tillförene sett henne. Men Thorsten tog henne i sin tjänst och satte henne till att se om boskapen, och denna trivdes märkvärdigt och förkovrades mycket under hennes vård. Sedan hon tjänat ett år på gården, tog Thorsten henne till äkta, fastän hans anförvanter häftigt satte sig emot ett sådant giftermål. Knappt ville de komma på bröllopet, men de kommo dock, och hej dundrande gick det till. Bruden var fager som en ros, och allt som kunde anmärkas, var icke annat, än att hon var en fattig och okänd främling. Mitt under bröllopsglädjen hördes ett fasligt väsen på vägen. Det kom slädar inf arande på gården, vilka hade bjällror, nästan så stora som kyrkoklockor, och in rultade stora klotrunda gubbar och gummor, ända till öronen insvepta i pälsar, och de satte sig på bänkarna vid dörren. Thorsten undfägnade dem väl, och var och en utav dem åtoch drack som sju. De sade intet, utan endast åto, drucko, sneglade och tego. Men de andra bröllopsgästerna liksom drogo sig för dem och ville icke tala med dem. Man märkte, att det var folk från berget, och förstod nu, att bruden var en jättedotter. Men sedan bergfolket ätit och druckit vid pass en timma, rultade de ut och framtogo ur sina slädar och drogo in i bröllopshuset så mycket guld och silver, att man hisnade vid att se så mycken rikedom. Därefter skulle de fara, men då fick en utav dem se, att hans häst förlorat skon på ena bakbenet. Då ryckte han bakbenet från hästen, så att denne stod på tre ben, och gick med bakbenet in i smedjan, där han skodde det. Därefter satte han åter bakbenet under hästen, och det satt fast, som det skulle sitta. Sedan bar det av, och ifrån den stunden visade sig bergfolket aldrig mera. Men Thorsten levde lycklig med sin hustru och blev genom det guld och silver, han med henne erhållit, den rikaste mannen i Gudbrandsdalen, och från honom ledde många av de gamla hövdingarna sina anor. — Och härmed slutar denna saga.

*

☐ TILL HÖFDRINGSSÄTERN ovan Laurgård leder en getstig, som kräver tvenne timmars oavbruten vandring, innan man hinner upp till fjällslätten. Genom furu- och granskog stiger man upp till en region, i vilken björken och vitalen härska; de stenhopar, som där bildats genom förvittringen, äro rikt beklädda med björnmossa, och i klyftorna växa alar och hasselbuskar. Högre upp dominerar enbusken, som, från dalen sett, giver bergens översta sluttningar en mattgrön färg, liksom av tvinande gräs. Då man slutligen hunnit fjällslätten, är det mossor och lavar, som bestämma karaktären av hennes växtlighet. Hon vattnas av mångfaldiga och drack som sju. De sade intet, utan endast åto, drucko, sneglade och tego. Men de andra bröllopsgästerna liksom drogo sig för dem och ville icke tala med dem. Man märkte, att det var folk från berget, och förstod nu, att bruden var en jättedotter. Men sedan bergfolket ätit och druckit vid pass en timma, rultade de ut och framtogo ur sina slädar och drogo in i bröllopshuset så mycket guld och silver, att man hisnade vid att se så mycken rikedom. Därefter skulle de fara, men då fick en utav dem se, att hans häst förlorat skon på ena bakbenet. Då ryckte han bakbenet från hästen, så att denne stod på tre ben, och gick med bakbenet in i smedjan, där han skodde det. Därefter satte han åter bakbenet under hästen, och det satt fast, som det skulle sitta. Sedan bar det av, och ifrån den stunden visade sig bergfolket aldrig mera. Men Thorsten levde lycklig med sin hustru och blev genom det guld och silver, han med henne erhållit, den rikaste mannen i Gudbrandsdalen, och från honom ledde många av de gamla hövdingarna sina anor. — Och härmed slutar denna saga.

*

☐ TILL HÖFDRINGSSÄTERN ovan Laurgård leder en getstig, som kräver tvenne timmars oavbruten vandring, innan man hinner upp till fjällslätten. Genom furu- och granskog stiger man upp till en region, i vilken björken

och vitalen härska; de stenhopar, som där bildats genom förvittringen, äro rikt beklädda med björnmossa, och i klyftorna växa alar och hasselbuskar. Högre upp dominerar enbusken, som, från dalen sett, giver bergens översta sluttningar en mattgrön färg, liksom av tvinande gräs. Då man slutligen hunnit fjällslätten, är det mossor och lavar, som bestämma karaktären av hennes växtlighet. Hon vattnas av mångfaldigastrida bäckar. Här och där på kullarna lågo ännu snödrivor, i trots av den ovanligt varma sommaren. I öster, norr och väster begränsas synkretsen av snöfjäll. Vinden, som blåste över slätten, var genomträngande kall. Luften är utomordentligt klar, varav följden blir, att det ovana ögat bedrager sig på avstånden. En kulle, som syntes oss helt nära, uppnådde vi först efter tre fjärdedels timmes vandring. De små vanformade björkar, som vi någon gång upptäckte, har en näver, som skiftar i rosenrött. Tystnaden livades blott av bäckarnas sorl, skällkornas klockor och lärkornas kvitter. Då vi kommit fram till människoboningar, blev vår första omsorg att få en duglig brasa tänd på spiseln i Jakob Laur-gårds rymliga säterstuga. Dagen var dock en solklar Julidag.

Om vintern besökes denna fjällplatå av talrika renhjordar. De draga, i sydlig riktning, ända ned till Mjösen. Jakten på dessa djur är lönande, men kräver vana och ansträngning. Ryktbara ren jägare finnas i norra Gudbrandsdalen flera. Främst ibland dem hörde jag nämnas gästgivaren på Dombås, en vid foten av Dovre fjäll belägen station. Han har fällt flera hundra renar. Renen uppehåller sig helst på bergens högsta punkter, är utomordentligt skygg och har skarpt väderkorn, så att jägaren måste närma sig honom i den riktning, varifrån vinden blåser. Vad som förråder renen, är det egendomliga knarrande ljudet av hans gång och ett läte, liknande en grymtning, som han låter höra, då han söker sina kamrater, eller då rik tillgång på renmossa försatt honom i gott lynne. En farligare fiende än människan har renen i den glupske vargen, som om vintern även gästar fjällslätten, och det i stora skaror. Björnen, räven och andra rovdjur inställa sig även, och det bellum omnium contra omnes, som är grundlagen i djurens stat, rasar, sedan säterfolket med sina hjordar dragit ned i dalen och vinternpå allvar inställt sig, med hej dlös grymhet på den ödsliga slätten, vid musiken av snöfågelns genomträngande skrik, medan den vilda Skade

med Buen på Ski,

bryter gjennem Sneeflog sin useete Sti.

Vi tillbragte en natt och en dag på Höfdringssätern, och när vi lämnade den, medtogo vi det angenämaste minne av dess glada och vänliga innevånare. Vi träffade jäntor därstädes, äkta säterjäntor, som kunna leda tjuren vid hornen och som gärna draga sin rök ur kritpipan. Men bland dessa karlavulna, duktiga kvinnor, ammade vid naturens barm och härdade genom ett liv av oupphörlig strid med sin njugga amma, träffade vi även typer av den ljuvligaste nordiska kvinnoskönhet, varelser med späda former, milda ljusblå ögon och anletsdrag, vilkas skärhet och ädelhet icke visade ett spår av det hårda eller lidande uttryck, som kampen med naturen och ett rått luftstreck präglar. Vem av oss vandringsmän kan glömma Anna Moe och Ingrid Thor-stensdotter Rommegård? Anna träffade vi på fjällstigen; hon återvände till dalen, emedan hon kände sig sjuk. Ingrid överraskade vi i en grannstuga, bakande »gorån», varmed hon ville surprinera oss. När vi följande morgon gjorde henne vår uppvaktning, funno vi henne i den granrisade, skurade och putsade stugan (det var nämligen Söndag) med sin lille bror i knäet, läsande för honom ur Hans Adolf Brorsens psalmbok. »Sådana flickor», anmärkte Jakob om Anna och Ingrid, »äro i arbetet lika flinka som de andra; men de leva sällan länge.» Också påminde deras skönhet, så frisk den var, om graven och himlen.

Det angenäma intryck, vi erfor o av vår vistelse på Höfdringssätern, förökades av det goda rykte, varuti densammastår för ett sedligt leverne, ett rykte, som delas av ganska få säter-»stular» i denna bygd och av ännu färre i landet kring Trondhiem.

Bland bekantskaper, vi gjorde häruppe, erinrar jag mig en gammal högväxt soldat, vars säter är belägen i grannskapet av Jakobs. Den åldrige krigaren, som hade varit med åren 1808 och 1814, var mycket språksam och inbjöd oss, för att glamma, till sin stuga. Bland historier, med vilka han trakterade oss, var även följande från sista kriget med »Svensken»:

En svensk trupp, som räknade 150 man, ryckte in i ett pass vid Tobro. Men där passade vi på och omringade den,

och vi voro 1.200 Norrmän, så Svensken kunde icke komma undan. Han rörde då trumman, till tecken, att han ville ge sig fången, men vi begrepo i början icke hans mening, utan sköto immerbadd på honom. Då var det en svensk major, gruvligt stor och tjock, som hade varit med i 22 bataljer, och som snarare liknade ett vilt glupande djur än en människa. Han gick fram till översten och sade, att han ville slå sig igenom. Försök, sade översten. Då svängde sig majoren upp på sin häst, vilken var nästan dubbelt så hög, som en vanlig Gudbrandsdaling, och han drog sitt svärd och sprängde framåt. Men långt var han icke kommen, innan han med häst och allt vände benen i vädret. Hästen hade fått två kulor och majoren fem. Hästen var död, men majoren levde ännu, och han ropade till oss: »Skjut ihjäl mig, så det blir slut med ens.» Då var det en av våra, som gav honom nådeskottet. Svår var han att se på, medan han levde, men gruvligare, sen han var död. Hans skägg, som räckte ned på bröstet, dröp av blod, och hans sammanpressade käftar hade tänder, stora som ett vilddjurs. När sen den svenske översten, som hette greve Möller (månne en histo-risk person med namnet Mörner?), gav sig fången och avlämnade sitt svärd, sade han: »fördömt, att jag skall lämna ett sådant vapen utan strid: det har kostat mig 300 daler».

Denna och dylika krigshistorier, redan i första generationen bearbetade av Saga, blåstrumpan i Söqvabäck, visste den

»Hof Hövdringsätern i Säls annex Vaage Prestegjceld, of van Gudbr andsdalen».

silverhårige Guttorm att berätta oss. Vi belönade bardens läppar med en rulle tobak, och han emottog den med samma tacksamhet, som Thormoder Kolbrunaskald skulle emottagit en guldkedja.

Boskapsskötseln är, som man vet, de norska dalarnas huvudnäring. Om sommaren måste samtliga husdjuren söka sin föda på bergen och i skogarna; hästarna, fåren och svinen låter man ströva så nära gården som möjligt; hornboskapen och getterna däremot skickas varje vår upp till fjällslätten, där varje gård har sin säter. Med dem följer då en del av gårdens kvinnliga befolkning, för att vakta hjordarna samt bereda ost och smör. Säterbyggningarna bestå av en hydda för folket, stallrum för boskapen, en lada för fodret och en bod för det mödosamt hopsamlade bränslet. Regelbunden förbindelse mellan gården och sätern under-hålles på det sätt, att varje vecka uppskickas till säter j än -torna proviant medelst klavhästar, som därefter hemföra säterns produkter: ost, smör och mjölk. På senhösten återvänder säterfolket med boskapen till gården. Att anskaffa tillräckligt foderförråd för vintern är ett av bondens svåraste arbeten. Får och getter fodras med björkkvistar, som om sommaren samlas, sammanbuntas och torkas. Varhelst på bergsluttningarna en gräsfläck finnes, där bygges ett litet skjul till höets förvarande, och om vintern måste dessa små, ofta avlägset belägna förråd, allt efter som behovet gör sig kännbart, transporteras till gården.

Med vår vandring från Höfdringssätern fäster sig ett tragiskt minne. Sällskapet förlorade nämligen på densamma en gemensam vän, som under resan hade blivit oss alltmer kär och slutligen nära nog oumbärlig. Vi måste lämna honom på den vilda fjällplatån åt ett öde, på vilket jag knappt utan bävan kan tänka — han är förmodligen redan söndersliten av vilddjurständer. Vi hade från Höfdringssätern, i brist på en bättre måst medtaga en gammal halvfjollig vägvisare, som skulle föra oss till den norr om Laurgård belägna gästgivaregården Brändhaugen. Vår lättsinnige Bernard, vars ordning det var att bära vår ifrågavarande vän — jag menar gnavpungen — hade, i stället för att själv vaka över hans säkerhet, överlämnat honom åt den gamle, skevbente, stammande, sinnesslöe ciceronen, som tappade honom — varest det känner endast nornan. Då vi plötsligt upptäckte hans frånvaro, började ciceronen leta efter honom i — sina västfickor; men som han var minst halvannan aln lång, fanns ingen förhoppning om att finna honom därstädes. Doktorn, vilken vår förlust tycktes gå närmast till hjärtat, befallde gubben att återvända och söka den förlorade. Gubben lydde ogärna. Han återkom efter tvenne timmars fruktlöst sökande med tomma händer, men fördeoss, i förargelsen över det besvär, doktorn förorsakat honom, vilse, så att vi först efter tio timmars ytterst besvärlig vandring eller rättare klättring, varunder mer än en komisk olyckshändelse inträffade på de hala och fuktiga bergstigarna, slutligen, vid midnattstiden, hunno fram till Bränd-haugen.

På Brändhaugen bor en »storbonde», som genom giftermål är besläktad med familjen Jerkin (d. v. s. den släkt, som äger den vid foten av Snöhättan belägna, för alla resande välbekanta gården och stationen Jerkin. Denna

åter, liksom dess granne, den på Dovre fjälls norra sluttning boende familjen Kungsvold (gården Kungsvold är likaledes station) är åter besläktad med gästgivarfolket på Toftemoen eller familjen Tofte, som räknar sig härstamma från konung Harald Hårfager. Hos alla dessa kongliga familjer logerar man präktigt. De hava, liksom Europas konungahus, sina traditionella huslagar i avseende på giftermål, arvsrätt o. s.v., samt handhava dem strängt. Så gamla anor som dessa bönder hava icke ens de aristokratiska familjer i England, Frankrike och Tyskland, vilka påstå sig härstamma från korsriddarna. Vår äldsta svenska adel äro mot dem endast parve-nyer. Detta hindrar icke dessa bondsläkters capita familiae att vara ivriga demokrater på stortinget. De skilja sig för övrigt icke, vad klädedräkt, bostäder o. s. v. beträffar, från andra förmögna bönder. I gästgivarmor på Toftemoen funno vi en kvinna av ädelt och intagande utseende. Hon frågade oss ivrigt, vad man i Sverige tyckte om kung Oskar, och hon undrade mycket, att icke »den snälla och vackra Euge-nie» ännu hade fått sig »en man». Är det ont om prinsar, så kunde ju, menade hon, prinsessan taga sig någon annan än en prins till man, »ty det finnes i bygderna lika förnämt folk som de». Vidare förtäljde gästgivarmor, att kronprin-sen för ett par år sedan hade besökt Toftemoen. Även Carl Johan hade för många år sedan varit där. Han emottogs av dåvarande gästgivaren och familjehuvudet med följande hälsning: »fastän du ej är av kungligt blod, så hälsar jag dig dock hjärtligt välkommen under en konungasons tak och ber dig betrakta mitt hus som din egendom».

På tal om kungliga förhållanden, vill jag icke förtiga, att jag blev storligen bedragen i mina föreställningar om de sympatier, H. K. H. kronprinsen förvärvat i Norge. Hos de personer av olika villkor och samhällsklasser, med vilka jag råkade in på detta samtalsämne, fann jag dessa sympatier vara av svalaste beskaffenhet. Jag aktar mig för att härav draga slutsatser i avseende på sinnesstämningen hos folket i dess helhet; jag anför det blott såsom måhända en egendomlighet hos de enskilda subjekter, som behagade meddela mig de tänkesätt, de i all undersåtlig vördnad hysa om ifrågavarande höga personlighet. Att han visat sig »folke-lig» nog att bevista den senaste konstitutionsfesten i Kristiania, hade icke åstadkommit något omslag i dessa personers opinion. Det är omöjligt, så resonerade de, att han kan hysa vänliga tänkesätt mot våra fria institutioner, ehuru han visserligen vill låta påskina sådant — då han i Sverige, där han har friare händer, gör sig känd som avog mot även de svagaste tendenser till ett förnuftigare och rättvisare statsskick. Vi skulle önska, i hans erkänt öppna och manliga karaktärs intresse, att han även här i Norge visade sig sådan som han i hjärtat är. Vi vore alldeles icke rädda för följderna av en sådan öppenhet. —

I Norge är prästerskapet icke ett politiskt, såsom sådant vid riksmötena representerat stånd. De försök, det gjort att såsom korporation tillskansa sig politisk betydelse, hava strandat. Strömmen har gått i en alldeles motsatt riktningmot dessa strävanden. Norge, som under de första årtiondena av sitt självständiga konstitutionella liv ännu var ett lutherskt Spanien, tillhör nu antalet av de länder, där samvetsfrihetens heliga grundsats vunnit erkännande. I det storting, vilket äran av denna reform tillkommer, fanns måhända mer än en, vars samtycke var ett offer åt det teoretiskt riktiga, åt den förnuftsenliga principen — ett fiat justi-tia pereat mundus — men som hyste farhågor för följden av dess praktiska tillämpning. Men här, såsom överallt, har det visat sig, att en eftergift åt sanningen och rättvisan endast bär goda frukter, och att den feghet, som endast av skygghet för det nya fasthänger vid hävdvunna oskick, kommer på skam. Fegheten var naturligtvis icke den enda makt, som bekämpade ifrågavarande reform; såsom faktorer i motståndet ingingo även egennyttan och den statskyrkliga trögheten. Talar man nu med en norsk präst eller bonde, så äro de eniga att prisa religionsfriheten såsom riktig i principen och välgörande i sina följder. Hitintills hava dessa visat sig i bemödandet både hos präster och lekmän att genom bibelns studium göra sig sadelfasta i sin lutherska bekännelse för att kunna möta möjliga inkast mot densamma. Den befarade judeöversvämningen har till dato icke inställt sig; alltsedan år 1851, då landet öppnades för mosaiska trosbe-kännare, hava summa summarum tvenne judar begagnat sig av den åt dem medgivna rättigheten; — det står emellertid den skuggrädde fritt att betrakta dessa två såsom översvämningens förelöpare, utskickade att »bespeja landet». Den norska utvandringen, som tyvärr lämnar en högst betydlig kontingent åt Mormonerna, består av generationer, uppfostrade under statskyrkans allenavälde, då försoffningen och liknöjdheten för folkets religiösa uppfostran tryggt kunde blomstra i skydd av privilegier. I allmänhet framställerNorge med sin oförmedlade övergång till konstitutionellt statsliv, med de åtföljande fenomenerna av

uppfriskat na-tionalmedvetande, nyväckt kommunalanda och kraftfulla ansträngningar både på det andliga och materiella området, den mest slående dementi åt den politiska skola, som kallar sig den historiska.

*

☐ OM (VILKET JAG BETVIVLAR) det finnes någon tråd i min reseskildring, så vill jag här, då omständigheterna nödga mig avsluta den, upptaga ifrågavarande tråd, därvid väljande såsom utgångspunkt stationen Dombås, belägen vid foten av Dovre fjäll. Vid Dombås delar sig vägen i tvenne armar, av vilka den högra leder upp till Jerkin och Snö-hättan, den vänstra genom Lessö-skogen till Romsdalen. De flesta resande välja den förra, ty det är dock något att hava bestigit en så ryktbar fjälltopp som Snöhättan; vi däremot valde icke förty vägen till vänster, ty vi föredrogo Roms-dalens härlighet framför Snöhättans ödsliga storhet. De första två till tre milen, man tillryggalägger, då man efter att hava lämnat Dombås, nalkas Dovres högslätt i denna riktning, leder genom ett landskap av bördigt och leende utseende. Ett stycke norr om denna station börjar Lessö Vand, en av Lougen gen omfluten, holmrik insjö, mot vilken bergen å ömse sidor nedstiga i milda sluttningar, betäckta med åkrar, ängar och skogsdungar, för att närmast stranden bilda än romantiska kullar, än långt utskjutande, med löv- och barrträd prydda uddar. Vägen går än ned i dalen; än stiger den upp för de höjder, som i öster begränsa dalen, och skänker då en vidsträckt utsikt över denna och dess sidodälder, i vilka stundom betydande älvar ila hän att förena sig med Lougen. Då man hunnit den höjd, på Norge med sin oförmedlade övergång till konstitutionellt statsliv, med de åtföljande fenomenerna av uppfriskat na-tionalmedvetande, nyväckt kommunalanda och kraftfulla ansträngningar både på det andliga och materiella området, den mest slående dementi åt den politiska skola, som kallar sig den historiska.

*

☐ OM (VILKET JAG BETVIVLAR) det finnes någon tråd i min reseskildring, så vill jag här, då omständigheterna nödga mig avsluta den, upptaga ifrågavarande tråd, därvid väljande såsom utgångspunkt stationen Dombås, belägen vid foten av Dovre fjäll. Vid Dombås delar sig vägen i tvenne armar, av vilka den högra leder upp till Jerkin och Snö-hättan, den vänstra genom Lessö-skogen till Romsdalen. De flesta resande välja den förra, ty det är dock något att hava bestigit en så ryktbar fjälltopp som Snöhättan; vi däremot valde icke förty vägen till vänster, ty vi föredrogo Roms-dalens härlighet framför Snöhättans ödsliga storhet. De första två till tre milen, man tillryggalägger, då man efter att hava lämnat Dombås, nalkas Dovres högslätt i denna riktning, leder genom ett landskap av bördigt och leende utseende. Ett stycke norr om denna station börjar Lessö Vand, en av Lougen gen omfluten, holmrik insjö, mot vilken bergen å ömse sidor nedstiga i milda sluttningar, betäckta med åkrar, ängar och skogsdungar, för att närmast stranden bilda än romantiska kullar, än långt utskjutande, med löv- och barrträd prydda uddar. Vägen går än ned i dalen; än stiger den upp för de höjder, som i öster begränsa dalen, och skänker då en vidsträckt utsikt över denna och dess sidodälder, i vilka stundom betydande älvar ila hän att förena sig med Lougen. Då man hunnit den höjd, påvilken Lessö kyrka är belägen, börjar landskapet antaga en dystrare, enformigare och fattigare karaktär. Nämnda kyrka är bekant för sin altarprydnad, ett träsnideriarbete i jätteskala, där i ramar av yppigt lövverk tavlor ur den Heliga Skrift äro framställda genom grupper av fristående figurer. Dessa figurer äro lika barbariska, som det omgivande lövverket är smakfullt; det hela är ett märkvärdigt prov på norskt träsnideri och på en ihärdighet, värdig medeltidens träsnidare. Artistens namn, Jakob Bersvensen Klyestad, finnes, jämte årtalet 1749, anbragt på hans verk.

På andra sidan Lessö kyrka ligger stationen Holset. På detta anspråkslösa ställe tillbragte vi natten till den 7 Juli. Morgonen var så kall som den bistraste vintermorgon. Doktorn förkylde sig och vandrade därefter i päls, tills vi hunnit ned i Romsdalen. I trakten av Holset slutar Lessö Vand, och man inträder i den vidsträckta Lessöskogen, vars dunkelgröna massor å ömse sidor uppstiga mot snöbetäckta höjder. Här och där visa dessa höjder spår av laviners framfart. Vägen är sandig och tung, marken sparsamt beväxt med mossor och ris, skogen består av tvinande och dvärgartade barrträd, vilkas åldriga och gubbaktiga utseende ökas av det ljusgröna mosskägg, som betäcker deras stammar och grenar. Klipporna prydas av en ljusbrun levermossa, som gör, att de på avstånd hava ett järnmalmhaltigt utseende. Den enda människa vi under en dags vandring mötte häruppe, var en gråskäggig

trasig vandringsman, som språkade oss an på Franska och Tyska. Han var bokbindaregesäll och ärnade sig till Trondhjem. Han beklagade djupt sitt olyckliga öde att på gamla dagar nödgas föra ett kringflackande liv och glömde icke upplysa oss, att han hade bättre kläder i sin ränsel. Förmodligen tillhörde han det numera betydligtglesnade släkte av yrkessvenner, som oupphörligt resa på sin profession, men aldrig arbeta i densamma.

Lessöskogen har i forna tider haft ett helt annat utseende än nu; dess bortgångna generationer hava bestått av höga, väldiga granar och tallar. Släktet har sedan dess deklinerat och synes nu knappt mäktigt att fortplanta sig. Man ser endast få unga träd, och dessa hava vanligen redan ett van-skapligt utseende. Men i de mossar, som finnas häruppe, träffas ofta stubbar av mäktiga dimensioner, som vittna om en högre växtkraft i förflutna tider. Dylika lämningar efter en kraftigare vegetation finner man till och med, där nu icke mer ett barrträd kan trivas. På enskilda bergtinnar ser man glesa grupper av stora åldriga tallar; men något ungt träd uppspirar icke vid deras sidor, och på sådana ställen lyckas det icke ens att genom såning uppdraga unga plantor. Detta antyder på en försämring i klimatet,- och en försämring, som med hastiga steg fortgått intill senare tider. Källan till denna kan endast finnas i en förändring av riktningen hos golfströmmen. Golfströmmen utgör huvudfaktorn i de naturförhållanden, som bilda Norges klimat, och honom har Norge att tacka för ett luftstreck, vars blidhet, och en växtlighet, vars rikedom utgör en märkvärdig kontrast till de under samma breddgrad belägna asiatiska och amerikanska ländernas eviga snö. Det är en förändring i golfströmmens riktning som förvandlat det fordom med skäl så kallade Grönland till det hemska ogästvänliga land, som det nu är. Förlorar Norge sin »Malström», så är det självt förlorat. Ingen tanke är kraftigare än denna i stånd att påminna om det beroende, i vilket människosläktets och dess särskilda folkslags kultur står av naturlagarna. Om en perio-dicitet i de telluriska och fysikaliska förhållanden, som bestämma golfströmmens riktning, komme denna att avlägsnasig från Skandinaviens västkust, så vore inga mänskliga ansträngningar i stånd att hämma följderna härav. Fjordarna, som nu sällan tillfrysa, skulle uppfyllas med is; havsdjupens härskaror, som skänka mer än hälften av Norges befolkning dess uppehälle, skulle söka andra stränder, de saftgröna ängarna, de vackra björk- och alskogarna skulle försvinna och med dem den åkerbrukande och boskapsägande befolkningen, tills slutligen de nomadiserande Lapparna betade sina renar kring ruinerna av det unga Athén, som nu blomstrar vid Kristianiafjorden, och om vars forna tillvaro måhända endast några joniska pelare, spökande bland snödrivorna, då skulle bära vittnesbörd.

Närmaste station på andra sidan Holet är Lessö järnverk, belägen vid »Lessö järnverks Vand», en liten vattensamling, märkvärdig, emedan Lougen och Rauman här hava sina källor, den förra flytande i sydlig riktning genom Gudbrands-dalen, den senare i nordlig genom Romsdalen. Stationshuset är en gammal, av ålder svartnad, solid träbyggnad med tre stora järn vädersflöjlar på taket. Dess inre bär spår av en förbleknad lyx. Också var det boställe för järnverksdirek-tören, den tid då gruvarbete här bedrevs. Verket nedlades år 1812, sedan det drivits i halvtannat århundrade. I grannskapet av stationen befinner sig ruinen av en masugn. Från Lessö räknat börjar man åter stiga nedför, tills man på andra sidan om stationen Nystuen inträder i Romsdalen.

Men vid tanken på denna obeskrivligt härliga, högromantiska och vilda dal, samt på de många intressanta företeelser, som här mötte våra blickar, känner jag ett beslut, som jag länge hyst, plötsligt mogna. Jag fruktar, att jag alltför länge frestat läsarens tålamod, och misstänker, att min torftiga skildring aldrig skall få ett slut, om jag icke med våld avklipper dess livslängd, innan jag hunnit ned i Romsdalen.Jag stannar således vid det vägmärke, som förkunnar oss: »Här börjar Romsdalen»; och med en avskedsblick åt den härlighet, som utbreder sig framför mig, och som, i få ord sagt, består i en gudomligt-konstnärlig gruppering och blandning av följande element: skyhöga fjäll, gröna ängar, mörka barrskogar, vilda branter, svindlande avgrunder, vattenfall till höger och vattenfall till vänster, nedstörtande från oerhörda lodräta bergväggar och fyllande nejden med ett dån som av åskan — efter denna avskedsblick bjuder jag läsaren farväl.

Eller — varför icke ett jättesprång hän över dalen till den lilla blomsterälskande, gästvänliga staden Molde? Vi sänka oss ned på en höjd, helt nära staden, bredvid dess vackra kyrkogård. Aftonen är inne. Solen nalkas havet. Kusten, på vilken vi befinna oss, sänker sig till en långslut-tande idyllisk strand, där, omgiven av lundar, Molde speglar sina röda tak och vita hus i Romsdalsfjorden. Vattenspegeln inneslutes i en halvkrets av höga, fantastiskt

formade berg, uppstigande med sina kammar, tinnar och spetsar bakom varandra, skiftande i alla nyanser av blått, och just på ett avstånd, som gör deras massor överskådliga, utan att minska deras majestät. Snö betäcker deras toppar och fyller deras remnor, så att dessa, stundom underbart regelbundna, bilda långa, uppifrån nedåt jämnlöpande, silver-glänsande strimmor. Resen bland dessa berg är Romsdals-horn; det liknar en sammanstörtad götisk jättekyrka, som ännu i sina ruiner påminner om de ursprungliga formerna och ingenting förlorat av sin himmelsstormande djärvhet. Halvkretsen brytes på tvenne ställen, lämnar i öster en utsikt över fjorden och öppnar i väster ett pass till havet med fri synrand, solförgyllda böljor, och ljusa skyar kring midjorna av de klippor, som utgöra förposter mot havets stor-stormar. Bassinen är beströdd med höga klippöar och låga, långsträckta, skogprydda skär, mellan vilka några fiskarbåtar gunga.

»*Trolltinderne*».

Solen står vid horisonten. Tavlan får en varm, blekröd belysning. Skuggorna skrida från stranden, där vi stå, med sakta steg över vattenytan, nå skär efter skär, segel efter segel, hinna bergens fot och närma sig omärkligt deras toppar. De likna icke skuggor, utan magiska dimmor, som utbreda sig över det drömmande landskapet och ljuvt sammansmälta dess färger och linjer. Lundarna på skären mörkna tillika med sina spegelbilder i vattnet. Alla konturer dallra i dagrarnas och skuggornas tysta strid; alla föremål synas höja sig, för att ännu en gång få rodna i solens sken. Och medan tavlan småningom mörknar, vila ännu bergtopparnas snöfält i blekröd belysning, endast härigenom urskiljbara från himlens matta bakgrund. Intet missljud stör denna naturens högtidsstund. Endast ett vattenfall sorlar i grannskapet. Men ett värdigt staffage till denna tavla är det liv, som förnimmes på den lilla kyrkogården. När blicken,drucken av nejdens i kvällen händöende skönhet, återvänder från sin utflykt och riktas på tavlans förgrund, kyrkogården, se vi Moldes blomstrande barnaskara nalkas med korgar fulla av blommor. Det är Lördag, och ingen Lördag under sommaren försummar stadens ungdom att smycka sina kära hädangångnas gravar med buketter och kransar. Det är en fest i sitt slag och en skön fest, i vars mitt jag gärna dröjer — och nedlägger pennan.

EFTERSKRIFT

☐ VIKTOR RYDBERGS skildring av sin färd i Norge sommaren 1858 publicerades i Göteborgs Nyare Handels- och Sjöfartstidning samma år. Det första avsnittet var infört den 21 augusti under rubriken »En liten vandring i Norge. (I bref till M...x...n.)» och betecknades med en romersk etta. Kapitel II följde några dagar senare och rubriken hade då ändrats till »En vandring i Norge», vilken blev stående i fortsättningen. Även det tredje i tidningen införda avsnittet betecknades med en romersk tvåa, men därefter upphörde kapitelindelningen i denna form. I stället införde författaren, efter att ha avslutat sin skildring av zigenarna, en kursiverad innehållsöversikt före vart och ett av de följande avsnitten. Men också denna rubriceringsform övergavs, innan han med en hastig vändning lät sin resebeskrivning sluta i numret för den 27 november. Där satte han för första gången ut sin signatur: V. R.

Det har synts utgivarna överflödigt att medtaga dessa varierande rubriceringar, då skildringen av Norgeresan härmed för första gången publiceras i bokform.

Ifråga om den språkliga dräkten har originalet följts så troget som möjligt. Några uppenbara tryckfel har rättats, och nystavning har genomförts, men författarens bruk av stor begynnelsebokstav har bibehållits liksom stavningen av norska namn och enstaka andra egenheter i ortografiskt avseende. Med en viss tvekan har också Rydbergs transkriptionav norskan i t. ex. några diktcitat fått stå kvar, ehuru den måhända delvis får tillskrivas tidningsofficinens brist på lämpliga typer.

Vår strävan har varit att göra texten lättillgänglig för en nutida läsare men samtidigt bevara den personliga egenarten och något av den tidsdoft som kommer fram i ortografin.

Under färden medförde Rydberg en anteckningsbok, som nu förvaras i Kungl. Biblioteket. I den tecknade han sig

till minnes vad han såg och hörde, och där ritade han av byggnader, landskapsutsikter, möbler och redskapsdetaljer, reskamraterna och några av de personer han mötte, allt i blyerts. Mera för kuriositetens skull än på grund av konstnärligt värde har en del av dessa teckningar återgivits i texten.

Av allt att döma har denna anteckningsbok legat till huvudsaklig grund för utredigeringen av texten, sådan den föreligger i Handelstidningen. Sannolikt utförde Rydberg den kort efter sin återkomst till Göteborg. Underrubriken till det första avsnittet: »I bref till M...x...n.», kan tyda på att han också haft tillgång till brev som han sänt en av sina umgängesvänner i Göteborg, Maximilian Axelson. Några spår av brevformen är emellertid knappast märkbara, även om framställningen till stor del är hållen i en kåserande och anekdotisk ton, och inte heller apostroferas »M...x...n» i fortsättningen. Det relativt långa kapitlet om zigenarna hör säkert till det som har tillkommit i efterhand. Det bygger, såsom framgår av texten, till stor del på Eilert Sundts bok om »Fantefolket», och att Rydberg ägnade dem så stort utrymme här, sammanhänger som Karl Warburg påpekar i sin Rydbergsbiografi, med tillkomsten av Singoalla året förut. I kapitlet om gymnastiken framträder ett annat av Rydbergs mångskiftande intressen vid denna tid. Över huvud taget ventilerar han under skildringens gång åtskilliga av deproblem som sysselsatte honom själv och samtiden, låt vara att det mestadels sker i en snabb och lätt form. På allvaret i hans uttalanden kan man likväl inte ta miste.

Warburg uppger med ledning av ett brev från Rydberg i december 1858, att denne skulle ha haft för avsikt att publicera sin reseskildring i bokform under titeln »En vandring i Gudbrandsdalen och Romsdalen». Den skulle till och med ha varit färdig att snart lämna pressen. Att Rydberg umgåtts med tanken på en bok finns det en del som tyder på, t. ex. de olika försöken att samla kapitlen under rubriker. Däremot förefaller det osannolikt, att han skulle ha hunnit färdigställa ett slutgiltigt och mera omfattande manuskript till den påtänkta boken. Det plötsliga avbrottet i skildringen kan tolkas på två sätt. Han kan av andra och mera överhängande göromål som tidningsman ha nödgats sätta punkt förr än han tänkt. Han kan också ha velat spara sina upplevelser under den senare delen av resan, för att boken skulle få något av nyhetens behag. Det bestämda uttalandet i decemberbrevet, alltså efter det att publiceringen i tidningen avbrutits, tyder snarast på att underhandlingar om förlaget förts till en viss punkt. En huvudorsak till att planen inte förverkligades var sannolikt, att Rydberg vid den tiden blev fullt upptagen med den nya följetong som han lovat Handelstidningens läsare, Den siste Athenaren, vilken började publiceras där den 5 februari 1859.

Till slut må efter Warburg meddelas några upplysningar om de reskamrater som åtföljde Rydberg i Norge. Den tyske doktorn, som han tydligen haft ett alldeles särskilt nöje av att porträttera, ett nöje som läsaren delar till fullo, hette Kleinschmidt och var lärare i tyska vid Göteborgs realgymnasium. Den endast i förbigående nämnde svensken nummer två var Rydbergs vän sedan Lundaåren, sedermera rektornoch folkskoleinspektören Carl Leidesdorff. Den finländske kandidaten hette Ferdinand Boisman och den franske studenten Bernard Fleury. Denne lär ha gripits av »en svärmisk, olycklig kärlek till en svensk dam», skildrad av Calla Curman i novellen »En af de få» i Ord och Bild 1897. Återkommen till sitt hemland, där han blev fabrikant, upprätthöll han vänskapen och korrespondensen med Viktor Rydberg, vars porträtt han hade över sin bokhylla, och bevarade in i det sista sin kärlek till Sverige, »sina ungdomsdrömmars land», och dess skalder. Han avled samma år som Rydberg.

Det kan tilläggas att Warburg anser Norgeresan betydelsefull för Rydbergs utveckling. Han slutar sitt utförliga referat av resebeskrivningen med följande ord:

»Viktor Rydberg var ingen ökensjäl, och illa skulle man känna hans lynne, om man ej antoge, att just under dessa vandringar i naturen hans fantasi arbetat med dikter i vers eller prosa — kända eller ofödda. Särskilt torde under dessa strövtåg i Norges bygder 'Den siste Athenarens' olika skepnader och händelser tagit allt fastare form i hans sinne för att kort efter hemkomsten fästas på papperet.»

Slutligen bör tilläggas, att Sven Lönborg skrivit en intressant uppsats om Rydbergs resa i Norge, tryckt i Föreningen Nordens kalender för 1935, sid. 187 och följande, där bl. a. en del utdrag ur den ovan nämnda anteckningsboken lämnas.

Th. N.